

LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA

GRAD NOVALJA

**Teritorijalna strategija – Dodatak Planu razvoja
Ličko-senjske županije do 2027. godine**

Gospić, rujan 2024. godine

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. ZEMLJOPISNO PODRUČJE KOJE TERITORIJALNA STRATEGIJA OBUHVAĆA	2
3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA.....	6
3.1. Društvo	6
3.1.1. Demografske značajke područja.....	6
3.1.2. Sportsko-rekreacijski sadržaji.....	8
3.1.3. Udruge i organizacije civilnog društva.....	9
3.1.4. Zdravstvo	12
3.1.5. Odgoj i obrazovanje.....	13
3.1.6. Socijalna skrb	15
3.2. Gospodarstvo.....	18
3.2.1. Opća gospodarska kretanja u otočnom dijelu Ličko-senjske županije - grad Novalja.....	19
3.2.2. Poduzetništvo i obrtništvo	20
3.2.3. Poduzetnička infrastruktura	22
3.2.4. Ulaganja u zeleni i plavi gospodarski rast	23
3.2.5. Stupanj digitalizacije	24
3.2.6. Zaposlenost i nezaposlenost, tržište rada.....	25
3.2.7. Poljoprivreda i ribarstvo	27
3.2.8. Turizam.....	28
3.3. Kulturna baština i usluge.....	33
3.3.1. Registrirana kulturna dobra	34
3.3.2. Objekti društvene djelatnosti kulturnog značaja	35
3.4. Zaštita prirode i okoliša.....	37
3.4.1. Prirodna baština	39
3.4.2. Civilna zaštita	41
3.4.3. Vatrogasna zajednica.....	42
3.4.4. Zelena i plava infrastruktura.....	43
3.4.5. Komunalna infrastruktura i promet	44
3.5. Čista energija, energetika, obnovljivi izvori energije	49
4. PODRUČJA ULAGANJA TERITORIJALNE STRATEGIJE.....	54
4.1. Operacija 1 Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora	54
4.2. Operacija 2 Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima	59

4.3. Operacija 3 Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima	65
4.4. Operacija 4 Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije na otocima	67
5. OPIS INTEGRIRANOG PRISTUPA RJEŠAVANJU UTVRĐENIH RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA	69
6. OPIS SUDJELOVANJA PARTNERA U PRIPREMI I PROVEDBI TERITORIJALNE STRATEGIJE	73
6.1. Uspostava radne skupine/otočnog partnerstva	73
6.2. Rad i zadaće Radne skupine/otočnog partnerstva	75
7. INDIKATIVNI FINACIJSKI OKVIR	77
8. OKVIR ZA PRAĆENJE PROVEDBE	80
POPIS SLIKA	82
POPIS GRAFIKONA	82
POPIS TABLICA.....	82

1. UVOD

Integrirani teritorijalni program 2021. – 2027. (dalje u tekstu: ITP) je jedan od usvojenih programa Republike Hrvatske u okviru kohezijske politike Europske unije. Usmjeren je prema jačanju regionalnog gospodarstva putem procesa industrijske tranzicije regija, ulaganja u razvoj pametnih i održivih gradova te razvoja pametnih i održivih otoka. Otočnom razvoju se u ITP-u pristupa na multi-tematski i multi-sektorski način čime se odgovara na specifičnosti otoka identificiranjem ključnih područja djelovanja te otvaranjem mogućnosti za provedbu ciljanih intervencija i rješavanje lokalnih potreba na otocima.

Teritorijalna strategija kao strateški i operativni dokument jedan je od glavnih preuvjeta za provedbu ITP-a na otocima. Obveza izrade teritorijalne strategije proizlazi iz članka 28. Uredbe o zajedničkim odredbama (*Common Provisions Regulation*; dalje u tekstu: CPR), a člankom 29. CPR-a definirani su obvezni elementi koje teritorijalna strategija mora sadržavati.

U pogledu područja ulaganja koja se u teritorijalnoj strategiji definiraju, ista je u skladu s Nacionalnim planom razvoja otoka za razdoblje od 2021. do 2027. (dalje u tekstu: NPRO) te doprinosi operacijama predviđenima kroz posebni cilj ITP-a 5(ii) „Poticanje integriranog i uključivog lokalnog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana“.

Teritorijalna strategija izrađena je na temelju znanja, kapaciteta i iskustva županije te regionalnog koordinatora, u suradnji s otočnim partnerstvom kao radnom skupinom koja uključuje otočne dionike. Participativnim pristupom u izradi teritorijalne strategije te pristupom odozdo prema gore, predstavnici otočne zajednice izravno su utjecali na odabir područja ulaganja i kreiranje smjerova razvoja za svoje otočno područje.

2. ZEMLJOPISNO PODRUČJE KOJE TERITORIJALNA STRATEGIJA OBUHVAĆA

Teritorijalni obuhvat

Sukladno Zakonu o otocima (NN 116/18, 73/20, 70/21) otoci u Republici Hrvatskoj su razvrstani po geografskom kriteriju i teritorijalnoj nadležnosti obalno - otočnih jedinica područne (regionalne) samouprave, te sukladno tom, III. područje obuhvaća dio otoka Paga (Grad Novalja) koji pripada Ličko-senjskoj županiji (dalje u tekstu: LSŽ).

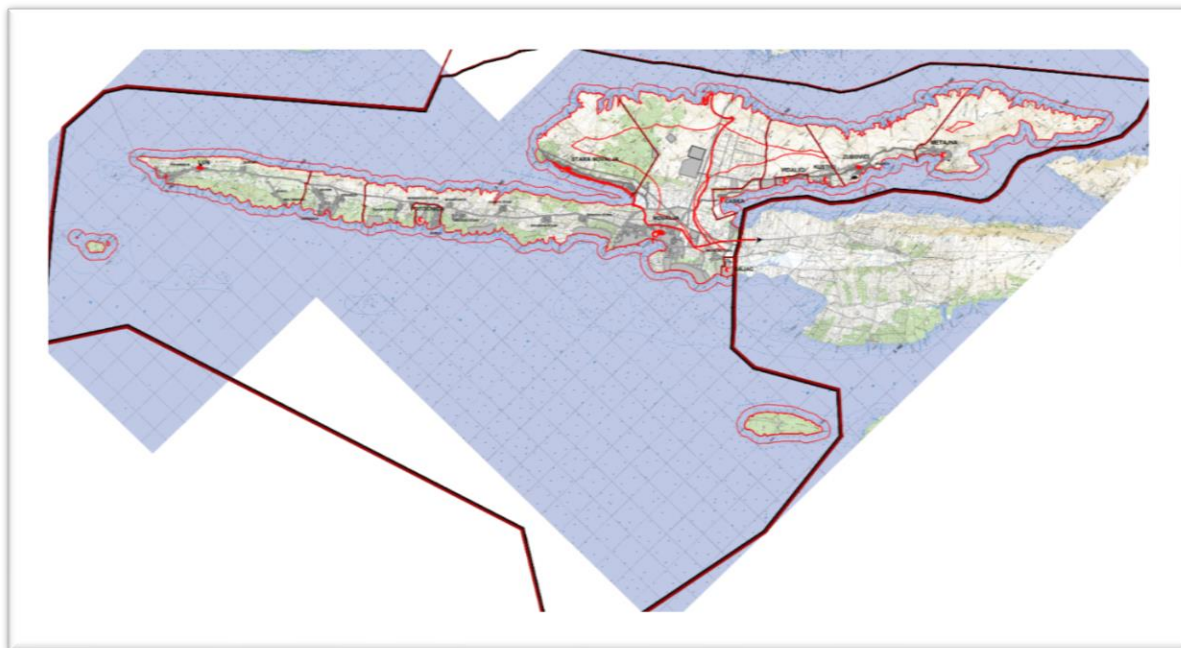
Slika 1 Ličko-senjska županija

Izvor: Ličko-senjska županija; URL: <https://licko-senjska.hr/o-zupaniji/info/opci-podatci>

Slika 2 Granice grada Novalja s pripadajućim naseljima

Izvor: PROSTORNI PLAN UREĐENJA GRADA NOVALJA; URL: <https://www.novalja.hr/doc/upu/32.%20GRANICE.pdf>

Otočno naseljeno područje LSŽ koje se sastoji od 1 grada (Novalja) smještenog na otoku Pagu obuhvaća teritorij od 92,36 km², 12 naselja, a prema popisu stanovništva iz 2021.¹ godine ima 3.680 stanovnika. Grad Novalja kao središte jedinice lokalne samouprave najznačajnije je naselje po veličini, broju stanovnika, sadržajima kao i po gospodarskom značaju.

Slika 3 Grad Novalja

Izvor: URL: <https://geoportal.dgu.hr/>

¹ Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS); www.dzs.hr

Ličko-senjski dio otoka Paga obuhvaća sjeverni dio otoka površine 92.360.000 m² i okarakteriziran je posebnim geografskim i prirodnim karakteristikama. Posebnosti ovog dijela otoka Paga uključuju izrazito kršku geologiju s brojnim kamenim plažama i uvalama, kao i tradicionalnu pašku arhitekturu s kamenim kućama i suhozidima. Ovdje se također nalazi jedinstvena maslinova šuma u Lunu, koja je zaštićena i smatra se jednom od najstarijih na svijetu.

Otok Pag, ukupne površine 284.181.553 m² područje je koje nudi prekrasne krajolike za planinarenje i biciklizam te je omiljeno odredište za ljubitelje prirode i aktivnog odmora. Klima je mediteranska s blagim zimama i toplim ljetima, što ga čini privlačnim za turizam tijekom cijele godine.

S obzirom na svoje geografske posebnosti, bogatu kulturnu baštinu i gastronomske delicije, Ličko-senjski dio otoka Paga predstavlja jedinstveno i privlačno odredište za posjetitelje koji traže spoj prirode, tradicije i gastronomije.

U akvatoriju grada Novalje također postoje i otočići Dolfin Mali površine 13.751 m² i Dolfin Veli površine 259.702 m² te nenastanjeni otok Škrda površine 2.052.868 m². Također u istom akvatoriju² još je 12 manjih nadmorskih tvorba (hridi različita oblika i veličine): hrid sjeverozapadno od rta Gvardiola, Karavanić (381 m²), 3 hridi sjeverozapadno od Karavanića, Mažunel (2.036 m²), hrid u uvali V. Svetojanj (1.037 m²), Triglet (1.653 m²), hrid u uvali Triluk (502 m²), hrid Vratolom, hrid Zababe, Zakučenica (1.600 m²), hrid (južno od Zakučenice) i Žigljen (2.755 m²).

Otočić Dolfin Veli smješten je između rta Lun na otoku Pagu i otočića Trstenik u akvatoriju Kvarnerića. Najviši vrh otočića je 23 m. Izdaleka, osim obalnog ruba koji je ogoljen i kamenit zbog djelovanja morskih valova, otočić izgleda zelen zahvaljujući bujnim vazdazelenim sastojinama makije. Prema podacima vegetacijske karte makija botanički pripada sastojinama divlje masline (*Olea europaea* var. *sylvestris*) i tršlje (*Pistacia lentiscus*)³. Neposredno uz otočić Dolfin Veli nalazi se još manji otočić Dolfin Mali također obrastao makijom.

U Ličko-senjskoj županiji, u sastavu grada Senja, nalazi se mali otočić Lisac - nenastanjeni otočić u Velebitskom kanalu, oko 100 metara od obale, površine 18.481 m², koji se nalazi tik uz obalu u lučkom području mjesta Sveti Juraj.

Otočić Lisac obiluje prirodnim ljepotama i čistim morem, što ga čini idealnim odredištem za ljubitelje mirnog odmora, ronjenja i istraživanja prirodnih ljepota podmorja.

Otok Škrda je nenastanjeni otočić čija je površina 2.052.868 m². Dužina obalne crte iznosi 7,177 km te mu je najviši vrh 53 m.⁴ Škrda je poznata po svojim plažama, kristalno čistom moru i bogatoj florističkoj raznolikosti. Otok nudi priliku za opuštanje i uživanje u netaknutoj prirodi, a može se istraživati pješice ili biciklom. Osim toga, Škrda je popularna destinacija za nautičare koji traže skrovita i slikovita sidrišta.

² Izvor: DRŽAVNI PROGRAM ZAŠTITE I KORIŠTENJA MALIH, POVREMENO NASTANJENIH I NENASTANJENIH OTOKA I OKOLNOG MORA; URL:

<https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Regionalni%20razvoj/xII%20%20%20%20%20PREGLED%20lektoriranK-smanjen%2022%2002%202012.pdf>

³ Izvor: Priroda – Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode – Otočić Dolfin URL: <https://ju-priroda.hr/2017/08/otocic-dolfin/>

⁴ Izvor: Wikipedia – Škrda: <https://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%A0krda>

Tablica 1 Podjela otoka i otočića Ličko-senjske županije

Naziv otoka/otočića	Kategorija/nastanjenost	Geografska površina (m ²)	Županija/grad/općina	Udaljenost od kopna
Pag	Otok/Nastanjen	92,360,000	Ličko-senjska/Grad Novalja	Premošteni
		191,821,553	Zadarska/Grad Pag Općina Kolan i Općina Povljana	
Škrda	Otok/Nenastanjen	2,052,868	Ličko-senjska/Grad Novalja,	Kanalski
Dolfin Veli	Otočić/Nenastanjen	259,702	Ličko-senjska/Grad Novalja,	Kanalski
Dolfin Mali	Otočić/Nenastanjen	13,751	Ličko-senjska/Grad Novalja,	Kanalski
Lisac	Otočić/Nenastanjen	18,481	Ličko-senjska/Grad Senj	Priobalni
Ukupne vrijednosti za LSŽ:		95,704,802		

Izvor: Izradio autor: Podaci preuzeti iz; Registar otoka; URL: <https://registar-otoka.gov.hr/>

3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

Područja analize su: društvo, gospodarstvo, kulturna baština i usluge, zaštita prirode i okoliša, te čista energija, energetika, obnovljivi izvori energije te je navedeno primjenjivo za područje Ličko-senjske županije.

3.1. Društvo

U okviru područja analize „društvo“ (i svih ostalih područja koja su u nastavku obuhvaćena), provedena je analiza trenutnog stanja te su identificirane razvojne potrebe i potencijali za područja demografije, sportsko-rekreacijskih sadržaja, udruga i organizacija civilnog društva, zdravstva, odgoja i obrazovanja te socijalne skrbi.

Opće stanje i kontinuirano unapređivanje javne infrastrukture ima veliki značaj za razvoj društva na području grada Novalje s obzirom da je primarna djelatnost, društva u cjelini, pružanje turističkog sadržaja i usluga.

Grad Novalja⁵ kao turistička destinacija usmjeren je na različite interesne skupine gostiju koje je prepoznaju kao destinaciju sezonski prilagođene ponude, tematiziranih doživljaja odmora i poslovnih boravaka. Dinamičan turistički razvoj Novalje rezultat je valorizacije cjelokupne resursno – atrakcijske osnove, osmišljenog koncepta destinacijskog marketinga, destinacijskog menadžmenta i uspješne suradnje javnog i privatnog sektora.

Prirodne ljepote,⁶ među kojima se posebno ističu pješčane plaže u okolici Novalje, mediteranska klima, bogata kulturno-povijesna baština, raznovrsna kulturno-umjetnička, zabavna i sportsko-rekreativna ponuda, domaća kuhinja te prometna povezanost s kopnom, mostom i trajektnom linijom čine Novalju vrlo poželjnom i traženom destinacijom za život i odmor.

3.1.1. Demografske značajke područja

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2021. godine, na području grada Novalje evidentirano je 3.680 stanovnika, na području Ličko senjske županije evidentirano 42.748 stanovnika⁷, dok je na nacionalnoj razini evidentirano 3.871.833 stanovnika, a usporedba ovih podataka ukazuje na činjenicu da je na području grada Novalje svega 8,61 % od ukupnog stanovništva Ličko-senjske županije. Najveći broj stanovnika zabilježen je u naselju Novalja (2415 stanovnika). U najvećem naselju - Novalja živi 65,63% od ukupnog broja stanovnika Grada, zatim slijede Stara Novalja s 7,64%, Zubovići s 4,89%, Lun s 4,02%, Kustići s 3,75%, Jakišnica s 3,2%, te ostali. Najmanje stanovnika (6), živi u naselju Dubac-Varsan, što u postotku iznosi 0,16%. Grafički prikaz na sljedećoj slici prikazuje stanovništvo po pojedinim naseljima Grada Novalje.

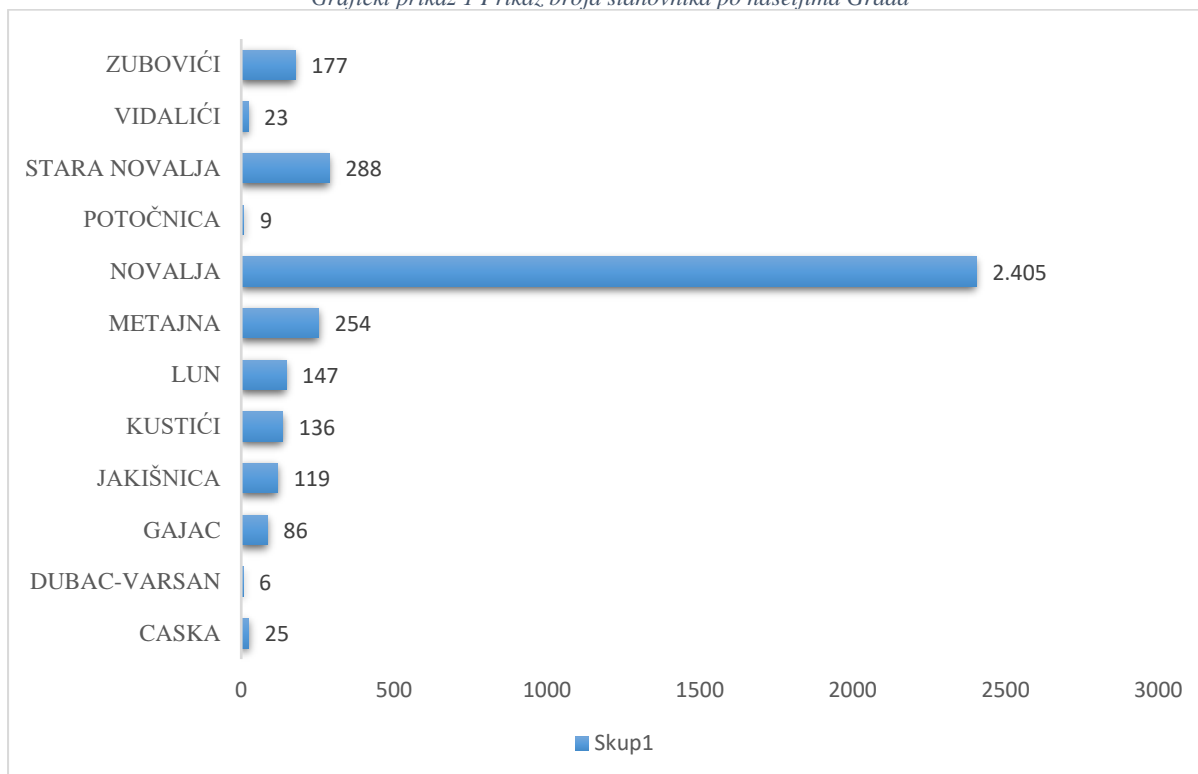
⁵ Izvor: Provedbeni program grada Novalje za razdoblje 2021.-2025. godine, str. – 39.

⁶ Izvor: Grad Novalja: URL: <https://www.novalja.hr/index.php>

⁷ Izvor: Popis stanovništva 2021.; DZS; URL: www.dzs.hr

Grafički prikaz 1 Prikaz broja stanovnika po naseljima Grada

Izvor: Popis stanovništva 2021., DZS: URL: www.dzs.hr

Veliki dio stambenih kapaciteta stavljen je u funkciju iznajmljivanja smještaja turistima tijekom ljetnih mjeseci, zbog čega ne preostaje dovoljno smještajnog kapaciteta koji je dostupan tijekom cijele godine. Posljedica navedenog je problem pri osiguravanju stambenog smještaja tijekom cijele godine za postojeće i potencijalne stanovnike Grada, a koji ne posjeduju stambeni prostor u privatnom vlasništvu.

Nadalje, uzimajući u obzir dobnu strukturu lokalnog stanovništva tijekom 2021. godine, oko 52 % ukupnog stanovništva Grada bilo je starije od 45 godina, a dobna skupina s najviše stanovnika je između 65 i 69 godina (298 stanovnika).

Novalja godinama nosi status jednog od najpoželjnijeg gradova za život u Republici Hrvatskoj, što potvrđuje veći broj doseljenih u odnosu na iseljene odnosno pozitivan migracijski saldo. U razdoblju od 2011. do 2021. godine unutar nje je migracijski saldo bio pozitivan u svakoj od navedenih godina, pa se na primjer u 2018. godini 119 osoba više doselilo nego što se odselilo s navedenog područja. Inozemni migracijski saldo je bio pozitivan u većini promatranih godina izuzev 2014., 2016. i 2017. godine. Sveukupni migracijski saldo na području grada je u promatranom razdoblju bio pozitivan te je iznosio 908.⁸

⁸ Izvor: Stanovništvo – pregled po gradovima i općinama; DZS; URL: www.dzs.hr

Tablica 2 Unutarnji i inozemni migracijski saldo Grada Novalje kroz godine

MIGRACIJSKI SALDO	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
UNUTARNJI	81	76	145	18	33	49	4	119	110	55	36
INOZEMNI	6	4	4	-7	7	-18	-15	56	94	30	21
UKUPNO	87	80	149	11	40	31	-11	175	204	85	57

Izvor: Stanovništvo – pregled po gradovima i općinama, DZS

U tablici niže prikazani su podaci za prirodni prirast Grada Novalje u razdoblju između 2011. i 2022. godine. Zabrinjavajuću činjenicu predstavlja kontinuirani prirodni pad, koji je povezan s trendom demografskog starenja stanovništva. U svim promatranim godinama, izuzev 2011., prirodni prirast je na području grada Novalje bio negativan te ukupno iznosi -238 za razdoblje od 2011. do 2022. godine.⁹

Tablica 3 Prirodni prirast na području Grada tijekom 2011. - 2022.

GRAD/ OPĆINA NOVALJA	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022.
ŽIVOROĐENI	41	28	36	38	28	22	25	30	39	43	47	35
UMRLI	38	55	40	43	71	42	52	57	70	57	54	71
PRIRODNI PRIRAST	3	-27	-4	-5	-43	-20	-27	-27	-31	-14	-7	-36

Izvor: Stanovništvo – pregled po gradovima i općinama, DZS

3.1.2. Sportsko-rekreacijski sadržaji

Grad Novalja u pogledu sportsko-rekreativne infrastrukture i sadržaja ima svojih prednosti, ali i nedostataka. Neke od prednosti su pristup moru i prirodi, što znači da se Novalja nalazi uz obalu Jadranskog mora te ima blizinu planinskog područja i pruža izvrsne mogućnosti za vodene i planinske aktivnosti kao što su jedrenje, ronjenje, biciklizam i planinarenje. Također prednost su i nekolicina sportskih terena u Novalji, uključujući nogometna igrališta, teniske terene i terene za košarku i odbojku. Ovi tereni omogućuju lokalnim stanovnicima bavljenje različitim sportovima. Isto tako i ekstremni sportovi su jedna od prednosti poznati po svojoj ponudi poput bungee jumpinga, flyboardinga i parasailinga.

Aktivnosti koje Novalja¹⁰ nudi su: adrenalinski i vodeni sportovi, penjanje po stijenama, biciklističke staze (trail i trekking staze), otkrivanje podmorja, sport, klet, quad safari, paintball, program za djecu i kajakarenje na moru. Na Zréu¹¹ postoji nekoliko aktivnosti za ljubitelje već

⁹ Izvor: Ibidem¹⁰ Izvor: Visit Novalja: URL: <https://visitnovalja.hr/aktivnosti/>¹¹ Izvor: Ibidem

spomenutih ekstremnijih i vodenih sportova kao što su : bungee jumping, flyboarding, flyboard paintball, parasailing, i slično. Paška uvala posebno je omiljena među wind surferima i kite surferima, i to zbog idealne kombinacije vjetrova, sporijeg maestrala i bržeg burina.

Otok Pag obiluje stazama koje spajaju naselja, a mogu se koristiti kao šetnice ili biciklističke staze. Zaleđe Novalje – Novaljsko polje,¹² ispresijecano je kilometarskim biciklističkim stazama koje prolaze između brojnih vinograda. Biciklijada Novalja – Lun – značajnije je sportsko zbivanje na području Grada.

Ljubitelji sportskog penjanja mogu uživati u penjanju strmim dijelom vrha Sveti Vid i stijenama iznad plaže Ručica na sjeverozapadnoj strani Paške uvale (stijene Zamak i Stogaj pored Metajne). Na tim mjestima postoje i posebne oznake za sportsko penjanje.

Dok su navedene aktivnosti pretežito sezonskog karaktera, što se tiče cjelogodišnjih sportskih aktivnosti i svakodnevnih programa za lokalno stanovništvo, ponuda je nešto oskudnija, a uključuje tek nekoliko bazičnih sportova poput nogometa, tenisa, taekwondo-a i plesa. Iako Novalja pruža određene sportske i rekreacijske sadržaje, postoji potreba za unaprjeđenjem postojeće infrastrukture i povećanja dostupnosti sportskog sadržaja poput npr. atletike, košarke, plivanja i slično.

Ukupno gledajući grad Novalja ima ograničenu raznolikost sportskih sadržaja. Nedostaju teretane i fitness centri, kao i višenamjenski sportski kompleksi koji bi omogućili širok spektar aktivnosti. Nadalje, nedostatak su i krovne konstrukcije na otvorenim sportskim terenima što ograničava njihovu upotrebu tijekom lošeg vremena ili ekstremnih vremenskih uvjeta.

Javlja se i potreba za modernizacijom postojećih sportskih objekata i terena kako bi se osigurali bolji uvjeti za treninge i natjecanja. Grad Novalja ima potrebu za promocijom i podrškom sportskih događanja gdje bi Novalja trebala aktivno promovirati sportske događaje i surađivati s lokalnim sportskim klubovima kako bi potaknula sportske aktivnosti i stvaranje sportske zajednice. Bilo bi poželjno u budućnosti raditi na tome da se proširi ponuda sportskih aktivnosti i programa prvenstveno za lokalno stanovništvo, a naročito kako bi se poticala djeca i mladi da se što više bave sportom, rekreiraju, druže i njeguju zdrav način života i razmišljanja.

3.1.3. Udruge i organizacije civilnog društva

Brojne udruge djeluju u gradu Novalji s ciljem informiranja, povezivanja i edukacije stanovništva kroz provedbu projekata i programa koji utječu na poboljšanje kvalitete života otočne zajednice. U gradu Novalji aktivno je 60 udruga po različitim područjima djelovanja (gospodarstvo, sport, socijalna djelatnost, zaštita i spašavanje, zaštita okoliša i prirode, branitelji i stradalnici, hobistička djelatnost, kultura i umjetnost, ljudska prava, održiv razvoj, obrazovanje, znanost i istraživanje i sl.). Sve udruge se bave aktivnostima koje su važne za lokalnu zajednicu te su ključni element u očuvanju vrijednosti i otočnog identiteta te unapređenja života na otoku. Na području Novalje djeluje i lokalna akcijska grupa LAGUR Tramuntana koja je osnovana prema CLLD pristupu. Lokalne akcijske grupe imaju značajnu ulogu u provedbi mjera potpore lokalnom razvoju pod vodstvom zajednice (CLLD) te implementaciji Leader pristupa u politikama razvoja ruralnog područja, poljoprivrede i

¹² Izvor: Ibidem

ribarstva. Uloga Lokalne akcijske grupe posebno se ističe u osiguravanju partnerstva privatnog, javnog i civilnog sektora oko zajedničkih projekata, protoka informacija i prijenosa znanja među lokalnim dionicima te pripremi i provedbi lokalnih razvojnih strategija.

Otočne OCD se susreću s određenim izazovima kao što su nedostatak adekvatnih prostorija za sastanke i druge aktivnosti, teškoće u pristupu financiranju i nedostatak stručnih kadrova. Kako bi se udruge bolje podržale u njihovom radu, lokalne i regionalne vlasti te druge organizacije mogu ulagati u infrastrukturu poput izgradnje ili obnove zgrada za udruge, organizirati edukacije i treninge za članove udruga i sl. Stoga je potrebno prilagoditi pristup i ulaganja u skladu s pojedinačnim potrebama otoka i podržavati inicijative koje će pomoći u razvoju i održivosti otočnih zajednica. Značajan izazov predstavljaju udruge koje pružaju socijalne usluge na većim otočnom području i prostori u kojima trenutno djeluju koji često nisu prikladni za pružanje usluga u zajednici (detaljnije objašnjeno u poglavlju *Socijalna skrb*).

Humanitarna mreža Ličko-senjske županije je upotpunjena osnivanjem Gradskog društva Crvenog križa Novalja.

Niže u tabeli su prikazane udruge i organizacije civilnog društva grada Novalje.

Tablica 4 Udruge i organizacije civilnog društva koje djeluju na području grada Novalje

Reg. broj	Naziv	Sjedište
1. 09000614	KLASTER ZA TURIZAM I MASLINARSTVO OLEA LUN	LUN 102, Lun
2. 09000691	SPORTSKO DRUŠTVO "LAGUM"	METAJNA 0, Metajna
3. 09000091	OGRANAK MATICE HRVATSKE U NOVALJI	DALMATINSKA 18, Novalja
4. 09000462	UDRUGA ZA PROMICANJE KULTURE "GLOBAL ART"	Slatinska 29, Novalja
5. 09000410	LOVAČKA UDRUGA <<RIS-BARRETT>> NOVALJA	Škopljanska 7, Novalja
6. 09000120	KLUB ODBOJKE NA PIJESKU "ZRČE" NOVALJA	ŠKOPLJANSKA 20, Novalja
7. 09000001	UDRUGA POVREMENIH PREBIVATELJA I VLASNIKA NEKRETNINA POTOČNICA	Potočnica 0, Novalja
8. 09000512	PLANINARSKO DRUŠTVO "KANJON"	Ručica 0, Metajna
9. 09000639	UDRUGA IZNAJMLJIVAČA SMJEŠTAJA GRADA NOVALJE	Dalmatinska 18, Novalja
10. 09000092	KLUB TAJLANDSKOG BOKSA "NEVERA" NOVALJA	PUNTA MIRA 10, Novalja
11. 09000700	UDRUGA ZA POMOĆ DJECI S TEŠKOĆAMA U ZDRAVLJU "SUNCE VELO"	NOVALJA 0, Novalja
12. 09000786	UDRUGA ZA POMOĆ U KUĆI STARIJIM I NEMOĆNIM OSOBAMA GRADA NOVALJE "PROVIDENCA"	Vodovodna ulica 3, Novalja
13. 09000612	VELI ŠKOJ ZUBOVIĆI	Zubovići 0, Zubovići
14. 09000657	UDRUGA "STARE UŽANCE OTOKA PAGA"	METAJNA 116A, Metajna

15. 09000653	UDRUGA ROKERA GRADA NOVALJE URAGAN	CASKIN PUT 75, Novalja
16. 09000624	UDRUGA HRVATSKIH BRANITELJA VETERANA DOMOVINSKOG RATA NOVALJA	Dalmatinska 16, Novalja
17. 09000729	UDRUGA "NOVA PUNTA"	ŠKOPALJSKA 13, Novalja
18. 09000790	UDRUGA KNJIGICE, SLIKOVNICE, NAŠE RADOSNICE	A-4 6, Gajac
19. 09000422	RONILAČKI KLUB <<DUPIN>> NOVALJA	Jakišnica 309, Lun
20. 09000019	DOBROVOLJNO VATROGASNO DRUŠTVO NOVALJA	ZELENI PUT 2, Novalja
21. 09000454	TENISKI KLUB NOVALJA	ZELENI PUT 4, Novalja
22. 09000366	SPORTSKO DRUŠTVO "MORNAR"	ZELENI PUT 4, Novalja
23. 09000450	UDRUGA NAVIJAČA HAJDUK <<TORCIDA NOVALJA>>	Dalmatinska 0, Novalja
24. 09000610	LOVAČKA UDRUGA "ŠLJUKA" NOVALJA	Kralja Tomislava 14A, Novalja
25. 09000719	STRELJAČKI KLUB "NEVERA" NOVALJA	ŠKOPALJSKA 250, Novalja
26. 09000379	ODBOJKAŠKI KLUB "NOVALJA"	Dalmatinska ulica 18, Novalja
27. 09000377	SPORTSKO DRUŠTVO OLIMP NOVALJA	Trg Loža 3, Novalja
28. 09000041	UDRUGA VLASNIKA APARTMANA I POSLOVNIH PROSTORA TURISTIČKO STAMBENOG NASELJA GAJAC	GAJAC, Novalja
29. 09000319	RONILAČKI KLUB "AMFORA" STARA NOVALJA	LIVIĆ 9, Stara Novalja
30. 09000241	EKOLOŠKA UDRUGA "MASLINA" LUN-OTOK PAG	Lun 18, Lun
31. 09000042	ŠPORTSKO RIBOLOVNO DRUŠTVO "TARARAJKA"	Lun 0, Lun
32. 09000037	UDRUGA UMIROVLJENIKA GRADA NOVALJE	DALMATINSKA 16, Novalja
33. 09000370	KICKBOXING KLUB "NEVERA"	Bana Josipa Jelačića 0, Novalja
34. 09000531	UDRUGA VINOGRADARA, VINARA I MASLINARA GRADA NOVALJE "TEŽAK"	Dalmatinska 16, Novalja
35. 09000787	UDRUGA ZA ZDRAV ŽIVOT, SPORT I RAZVOJ "NOVALJA"	Ulica Vjenceslava Novaka 13, Novalja
36. 09000673	DRUŠTVO PRIJATELJA HNK HAJDUK U NOVALJI	DALMATINSKA 16, Novalja
37. 09000443	UDRUGA GRAĐANA STARA NOVALJA	Kaštel 0, Stara Novalja
38. 09000352	SPORTSKO DRUŠTVO "KUSTIĆI"	Kustići 0, Kustići
39. 09000437	UDRUGA LUNJSKIH MASLINARA	TOVARNELE 38, Lun

40. 09000008	SPORTSKO DRUŠTVO "METAJNA"	Metajna 0, Metajna
41. 09000658	UDRUGA TAKSI PRIJEVOZNIKA GRADA NOVALJE	ZELENI PUT 4, Novalja
42. 09000007	NOGOMETNI KLUB "NOVALJA"	ZELENI PUT 4, Novalja
43. 09000771	UDRUGA ZA ZAŠTITU ŽIVOTINJA NOVALJSKE ŠAPICE	Dalmatinska 21, Novalja
44. 09000650	UDRUGA VLASNIKA I KORISNIKA NEKRETNINA I ZEMLJIŠNIH ČESTICA NA PODRUČJU ŠKUNCINI STANI JUG	PRIMORSKA 27, Novalja
45. 09000403	SPORTSKO-KULTURNO DRUŠTVO "STARA NOVALJA"	Kaštel 18A, Stara Novalja
46. 09000577	DOBROVOLJNO VATROGASNO DRUŠTVO BARBATI	Metajna 0, Metajna
47. 09000062	VATROGASNA ZAJEDNICA GRADA NOVALJE	ZELENI PUT 2, Novalja
48. 09000354	KLUB ŠKUNCINI STANI MARGARI	Primorska 35, Novalja
49. 09000061	UDRUGA MALIH DIONIČARA "TURIST" D.D. NOVALJA	ZVONIMIROVA 26, Novalja
50. 09000074	LOVAČKO DRUŠTVO "JAREBICA" NOVALJA	ŠKOPALJSKA ULICA 250, Novalja
51. 09000262	TAEKWON-DO KLUB NOVALJA	Jakišnica 304, Lun
52. 09000027	DOBROVOLJNO VATROGASNO DRUŠTVO "LUN"	LUN 146, Lun
53. 09000647	ZAJEDNICA SPORTOVA GRADA NOVALJE	Dalmatinska 18, Novalja
54. 09000075	KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO "NOVALJA"	TRG DR. FRANJE TUĐMANA 1, Novalja
55. 09000429	UDRUGA OVČARA I PROIZVOĐAČA PAŠKOG SIRA GRADA NOVALJE "ZAGLAVA"	Dalmatinska 16, Novalja
56. 09000210	PLIVAČKI KLUB "PORTIĆ" NOVALJA	ZVONIMIROVA 26, Novalja
57. 09000006	SPORTSKO RIBOLOVNO DRUŠTVO "LUC" NOVALJA	Dalmatinska 16, Novalja
58. 09000723	ŽENSKA KLAPA MUŠTRE	STANIĆI 2A, Novalja
59. 09000756	UDRUGA TAXI PRIJEVOZNIKA GRADA NOVALJE NOVA	Čiponjac VI 4, Novalja
60. 09000009	SPORTSKO DRUŠTVO "VILINJAK"	ZUBOVIĆI 0, Zubovići

Izvor: Registar udruga Republike Hrvatske; URL: <https://mpu.gov.hr/registar-udruga/22213>

3.1.4. Zdravstvo

U djelatnosti primarne zdravstvene zaštite stanovništva na području grada Novalje djeluje Dom zdravlja Novalja. Osnivač i vlasnik Doma zdravlja Novalja je Ličko - senjska županija. Dom zdravlja Novalja pruža uz usluge primarne zdravstvene zaštite i usluge specijalističko - konzilijarne zdravstvene zaštite. Djelatnosti koje Dom zdravlja Novalja obuhvaća su:

- Obiteljska (opća) medicina
- Dentalna zdravstvena zaštita
- Zdravstvena zaštita žena (2 puta tjedno)
- Patronažna zdravstvena zaštita
- Laboratorijska dijagnostika MB laboratorija
- Sanitetski prijevoz
- Zdravstvena njega u kući
- Fizikalna medicina i rehabilitacija
- Oftalmologija (1 do 2 puta mjesečno)
- Zdravstvena zaštita predškolske djece (1 puta mjesečno)¹³

Temeljem ugovora s HZZO-om za provođenje primarne zdravstvene zaštite, Dom zdravlja imao ugovorene timove:

- 1 tim obiteljske / opće medicine
- 1 tim dentalne zdravstvene zaštite
- 1 tim patronažne zdravstvene zaštite
- 1 tim zdravstvene njege u kući bolesnika
- 2 tima sanitetskog prijevoza.

Potrebna financijska sredstva za rad Doma zdravlja ostvarena su temeljem sklopljenih ugovora s HZZO-om, prihoda iz državnog, županijskog i gradskog proračuna, prihoda od zakupa prostora, od obavljanja vlastitih djelatnosti (prihodi turističke ambulante i prihodi od ostalih neugovorenih djelatnosti) te donacija.

Ustanova nema organiziranu palijativnu skrb odnosno nema ugovorenog koordinatora za palijativu i mobilni palijativni tim već se vrše kućne posjete obiteljskog liječnika, patronaže i HMP. Dom zdravlja Novalja nema organizirana dežurstva kao ni ispostave. Za Novalju, ali i cijeli otok, veliki problem predstavlja nedostatak liječnika-pedijatra za djecu.

Dom zdravlja Novalja ima organiziran prijevoz (usluge medicinskog prijevoza, prijevoz materijala i uzoraka) do sekundarnih zdravstvenih ustanova korištenjem sanitetskih vozila.¹⁴

Analizirajući zdravstvenu infrastrukturu na području Grada, zaključak je da je zadovoljavajuća i ne iziskuje mnoga ulaganja, međutim glavni problem u ovom području (i u području odgoja i obrazovanja) je nedostatak stručnog kadra. Stoga je u pogledu zdravstva najbitnije ulaganje u obrazovanje i osposobljavanje stručnjaka, odnosno zdravstvenih djelatnika-liječnika i nastavnika i njihovo zapošljavanje, kako bi se osiguralo zadovoljenje temeljnih potreba stanovnika Grada, ali i cijelog otoka za zdravstvenom zaštitom uslugama odgoja i obrazovanja, te smanjile svakodnevne migracije u Zadar.

3.1.5. Odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj u gradu Novalji prvi put se javlja 1977. godine. Djelovao je u sklopu Osnovne škole Ivo Lola Ribar, odnosno Antun Gustav Matoš od 1991. godine. Gradsko vijeće Grada Novalje na sjednici 1998. godine, donijelo je odluku o osnivanju Dječjeg vrtića pod

¹³ Izvor: Provedbeni program Grada Novalje u razdoblju od 2021. – 2025., str. – 20.

¹⁴ Izvor: Provedbeni program Grada Novalje u razdoblju od 2021. – 2025., str. – 20.

nazivom „Carić“, Novalja. Zbog nedovoljnog kapaciteta za obuhvat velikog broja djece 2010. godine započinje dogradnja dječjeg vrtića. Sukladno povećanju broja djece povećavao se i broj zaposlenih (tj. odgajateljica, spremačica i kuhara). Nadalje, zbog nedovoljnog kapaciteta za obuhvat velikog broja djece 2020. godine započinje rekonstrukcija i dogradnja dječjeg vrtića Carić. Rekonstrukcijom – dogradnjom dječjeg vrtića i jaslica formiran je novi objekt kao dio vrtića namijenjen najmlađoj dobi. Nakon adaptacije i povećanja kapaciteta za 700 četvornih metara, rad Dječjeg vrtića organiziran je u 8 odgojnih skupina. Međutim, usprkos kontinuiranom povećanju kapaciteta Dječjeg vrtića, broj upisnih mjesta ne zadovoljava trenutne potrebe zbog čega neka djeca na području Grada ostaju neupisana u Dječji vrtić.

Osnovnoškolsko obrazovanje odvija se u Osnovnoj školi „Antun Gustav Matoš“ u Novalji s pet područnih škola. U školskoj godini 2022. / 2023. školu pohađa 350 učenika, od kojih je 167 učenika u razrednoj nastavi (15 razrednih odjela), a 183 učenika je u predmetnoj nastavi (9 razrednih odjela). Područnu školu u Lunu pohađa 2 učenika, Jakišnici 4 učenika, Metajni 8 učenika, Zubovićima 14 učenika i Kolanu 37 učenika. Nastava u Školi organizirana je kroz 24 razredna odjela, od kojih je 15 razrednih odjela u matičnoj školi, a 9 odjela je u područni školama. Nastava se odvija u dvije smjene (prva smjena 7:00 – 13:50 i druga smjena 14:00 – 18:30). U osnovnoj školi je zaposleno 64 radnika, od kojih je 25 učitelja predmetne nastave, 17 učitelja razredne nastave, 5 stručnih suradnika (ravnatelj, pedagoginja, edukacijski rehabilitator, knjižničar i logoped) i 17 ostalih radnika (administrativno-tehničko osoblje). Škola je opremljena s 2 sportske dvorane, 3 sportska igrališta, školskom knjižnicom, kuhinjom, 3 specijalizirane učionice i 73 računala. U Novalji dugi niz godina djeluje i područna Osnovna glazbena škola.

Na području Grada ne postoji ustanova za **srednjoškolsko obrazovanje**. Najbliža srednjoškolska ustanova je u gradu Pagu – Srednja škola Bartola Kašića koju u značajnom broju upisuju učenici iz Novalje (oko 40 % gimnazijskih učenika te oko 70 % učenika u strukovnim zanimanjima kuhar ili konobar). Međutim, neki učenici srednjoškolsko obrazovanje upisuju izvan otoka Paga, najviše u Zadru, Senju i Rijeci, a što stvara problem jer neki od smjerova koje upisuju učenici koji napuštaju Otok dostupni su i u SŠ B. Kašića u Pagu, te na taj način dosta mladih odlazi iz Novalje za vrijeme trajanja obrazovanja. Ipak, unatoč navedenom, trenutno nije u planu izgradnja srednje škole u Novalji, a srednjoškolsko obrazovanje učenika se odvija u srednjoj školi u Pagu koja, za sad, kapacitetom, sadržajem i kvalitetom zadovoljava potrebe cijelog otoka.

Kako bi se unaprijedio odgojno-obrazovni sustav na području Grada, odnosno osiguralo dovoljno kapaciteta i modernizirala postojeća infrastruktura, Grad planira širenje dječjeg vrtića Carić, rekonstrukciju i dogradnju osnovne škole te uređenje dječjih igrališta na području grada.

Ulaganjem u rekonstrukciju i dogradnju zgrade vrtića i škole zadovoljilo bi se nekoliko bitnih elemenata kao što su:

1. smanjenje potrošnje energije,
2. smanjenje emisije stakleničkih plinova,
3. povećana energetska učinkovitost i udobnost prostora,
4. doprinos održivosti okoliša,
5. povećani udio zelenih urbanih površina,
6. te općenito brojni pozitivni učinci na društvo, ekonomiju i okoliš.

Uz ulaganja u unaprjeđenje odgojno-obrazovne infrastrukture na području Grada, potrebno je osigurati kvalitetan stručni kadar koji će djelovati u istoj.

3.1.6. Socijalna skrb

Djelatnost socijalne skrbi u Novalji institucionalno je organizirana kroz djelovanje Hrvatskog zavoda za socijalni rad – Područni ured Senj, Obiteljski centar Ličko-senjske županije, Obiteljski dom za starije i nemoćne – Lanterna, Udruga za pomoć djeci s teškoćama u zdravlju "Sunce velo", Udruga za pomoć u kući starijim i nemoćnim osobama grada Novalje "Providenca" i Gradsko društvo Crvenog križa Novalja.

Uz navedeno, Ličko-senjska županija provodi i projekt „Donesimo osmijeh“ kojim se pruža podrška prevencije i zaštite nasilja nad ženama i nasilja u obitelji na području Ličko-senjske županije.

Hrvatski zavod za socijalni rad – Područni ured Senj¹⁵ prikazuje kao problematiku potrebe za razvijanjem izvaninstitucionalne skrbi o starijim osobama (nabavka hrane, dostava obroka, pomoć u kući, liječenje i njega u kući), institucionalne skrbi koja se odnosi na starije osobe, a naročito smještaj osoba s tjelesnim, mentalnim odnosno intelektualnim oštećenjem) i posebno potreba za razvijanjem usluge smještaja u kriznim situacijama (nemogućnost pronalaska adekvatnog smještaja osobama kojima je ugrožen život zbog bolesti, nemoći, a nemaju članova obitelji koji su im dužni pružiti skrb). Također nedostaju sve vrste pružatelja usluga za djecu.

Isto tako naglašavaju potrebu za provođenjem edukacija za međuvršnjačko nasilje, o nasilju općenito, zanemarivanju roditeljskih dužnosti, razvoj udomiteljstva za sve vrste korisnika, procjenjuje se nužnom i vrlo bitnom.

Prema Odluci o socijalnoj skrbi na području grada Novalje, poslove u svezi s ostvarivanjem prava iz socijalne skrbi obavljaju Odsjek za gospodarstvo, gradske naknade i društvene djelatnosti i Socijalno vijeće Grada Novalje.

Grad Novalja će provedbom određenih mjera unaprijediti brigu o socijalno osjetljivim skupinama stanovništva, s naglaskom na stare i nemoćne, osobe s invaliditetom, dugoročno nezaposlene te djecu i mlade. Aktivnosti koje će biti usmjerene na razvoj izvaninstitucionalnih usluga iz domene socijalne skrbi u zajednici su:

- osnivanje doma za stare i nemoćne kroz poticanje privatne investicije,
- radovi na osiguranju prostora za dnevni boravak umirovljenika,
- organiziranje dnevnog boravka za umirovljenike uz osiguran topli obrok,
- nastavak sufinanciranja sustava socijalne skrbi i relevantnih udruga,
- provedba novog kruga projekta Zaželi,
- osnivanje savjetovališta u svrhu prevencije psihičkih poremećaja i ovisnosti,
- izgradnja zgrade skladišta i sjedišta Gradskog društva Crvenog križa Novalja.

Korisnici socijalne skrbi koje žive na području grada Novalje najčešće su:

- osobe s invaliditetom koje nisu u mogućnosti udovoljiti osnovnim životnim potrebama,

¹⁵ Hrvatski zavod za socijalni rad – Područni ured Senj

- osobe koje zbog starosti ili bolesti ne može samostalno skrbiti o osnovnim životnim potrebama,
- djeca bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca žrtve obiteljskog, vršnjačkog ili drugog nasilja, djeca žrtve trgovanja ljudima, djeca rane i predškolske dobi s razvojnim odstupanjem ili razvojnim rizikom, djeca s teškoćama u razvoju, djeca s problemima u ponašanju, djeca bez pratnje koja se zateknu izvan mjesta svog prebivališta bez nadzora roditelja ili druge odrasle osobe koja je odgovorna skrbiti se za njih te djeca strani državljani koja se zateknu na teritoriju Republike Hrvatske bez nadzora roditelja ili druge odrasle osobe koja je odgovorna skrbiti se za njih,
- trudnice ili roditelji s djetetom do godine dana života, iznimno do tri godine života bez obiteljske podrške i odgovarajućih uvjeta za život,
- obitelj kojoj je zbog narušenih odnosa ili drugih nepovoljnih okolnosti potrebna stručna pomoć ili druga podrška,
- osobe ovisne o alkoholu, drogi, kockanju i drugim oblicima ovisnosti,
- mlađe punoljetne osobe i mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju.¹⁶

Ustanove socijalne skrbi

Hrvatski zavod za socijalni rad važan je u ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi i u pružanju usluga za različite skupine korisnika.

Na području županije djeluje Hrvatski zavod za socijalni rad – Područni ured Senj i Područni ured Gospić. U područnim uredima se obavljaju stručni poslovi u 4 cjeline: prijemni ured; novčane naknade; djeca, mladi i obitelj; te odrasle osobe.

Hrvatski zavod za socijalni rad – Područni ured Senj pokriva grad Senj sa 5.978 stanovnika, grad Otočac sa 8.361 stanovnika, grad Novalju sa 3.680 stanovnika te općinu Vrhovine i općinu Brinje koje zajedno imaju 1.934 stanovnika. Područni ured pruža samo četiri socijalne usluge (prva socijalna usluga, usluga sveobuhvatne procjene i planiranja i savjetovanje, socijalno mentorstvo) te ih i pruža kada za to postoji potreba ili na zahtjev stranke. Na području grada Novalje navedeni područni uredi izvršavaju svoje djelovanje povremeno u gradskim prostorima zgrade u kojoj rad izvršavaju i druge države ustanove i službe.

Socijalne usluge obavlja i Obiteljski centar Ličko-senjske županije. Centar je javna ustanova¹⁷, koja u okviru svoje djelatnosti pruža usluge savjetovanja, psihosocijalnog savjetovanja, obiteljske medijacije i psihosocijalnog tretmana radi prevencije nasilničkog ponašanja. Središte Obiteljskog centra nalazi se u Zagrebu, a na području Republike Hrvatske djeluje ukupno dvadeset i jedna područna služba Obiteljski Centar.

U obavljanju djelatnosti Obiteljski centar surađuje s vjerskim zajednicama, humanitarnim organizacijama, udrugama te drugim domaćim i stranim pravnim i fizičkim osobama koje pružaju potporu obitelji, djeci, mladima i ostalim članovima obitelji i drugim osobama i promiču obiteljske vrijednosti te pridonose podizanju kvalitete obiteljskog života.

Djelovanje Obiteljskog centra Ličko-senjske županije ne omogućuje uslugu smještaja za djecu u cijeloj županiji pa tako niti na području grada Novalje.

¹⁶ Izvor: E-građanin sustav za informacije i usluge – Sustav socijalne skrbi <https://gov.hr/hr/sustav-socijalne-skrbi/248>

¹⁷ Izvor: Obiteljski centar Ličko-senjske županije; URL: <https://obiteljski.hr/>

Pored Hrvatskog zavoda za socijalni rad i Obiteljskog centra, socijalne usluge na otocima pružaju udomiteljske obitelji, udruge, vjerske zajednice, pravne osobe i obrtnici te fizičke osobe kao svoju profesionalnu djelatnost.

Grad Novalja, kao javno tijelo, sudjelovalo je i sprovelo projekte Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike „Zaželi“ u fazama I i III (u fazi II, zbog nezadovoljenja određenih uvjeta, nije sudjelovalo). Iz projekata „Zaželi“ formirana je udruga Providenca. Njezino osnovno djelovanje je pružanje podrške osobama s invaliditetom koje nisu u mogućnosti udovoljiti osnovnim životnim potrebama te osobama koje zbog starosti ili bolesti ne mogu samostalno skrbiti o osnovnim životnim potrebama. Grad Novalja planira sudjelovati na projektu Zaželi – faza IV. Ovoj skupini socijalno potrebitih, skrb nudi i Obiteljski dom „Lanterna“, te vjerske zajednice.

Na području Grada Novalje djeluje i privatni Obiteljski dom za starije i nemoćne koji se nalazi u neposrednoj blizini centra grada Novalje i šetnice uz more. U planu je i izgradnja još jednog Obiteljskog doma tijekom 2024. godine. Obiteljski dom otvoren je s ciljem pružanja visokokvalitetne usluge starijim i nemoćnim osobama, te s ciljem olakšavanja životnih situacija, kako njima samima tako i njihovim obiteljima. Prednost malih domova je u uspješnoj primjeni individualnog pristupa te osigurana medicinska skrb.

Kapacitet doma je 19 osoba s čime se omogućuje ograničenom broju korisnika pristup tom tipu socijalne usluge.

Osiguranje veće dostupnosti domova za starije i nemoćne te većih boravaka ističe se kao važnija potreba.

Radi nedovoljnog institucionalnog kapaciteta i stručnog kadra za rad sa ženama žrtvama nasilja, nedovoljno osviještena javnost o pravima žrtava nasilja u obitelji, negativnim posljedicama obiteljskog nasilja te ostalim socijalnim problemima, pripomažu vjerske zajednice na području grada u njihovim okvirima i mogućnostima.

RAZVOJNE POTREBE I POTENCIJALI DRUŠTVA

Temeljem detaljne analize trenutnog stanja u domeni društva identificirane su slijedeće razvojne potrebe i potencijali:

- **Razvojna potreba / potencijal 1.:** Osiguravanje stambenog smještaja tijekom cijele godine za postojeće i potencijalne stanovnike Grada.
- **Razvojna potreba / potencijal 2.:** Ulaganje u obrazovanje i osposobljavanje kako bi se dobili kadrovi koji nedostaju u određenim zanimanjima (naročito socijalna skrb, odgoj i obrazovanje, zdravstvo).
- **Razvojna potreba / potencijal 3.:** Rekonstrukcija i dogradnja Dječjeg vrtića Carić kako bi se povećali kapaciteti (postoji velik broj neupisane djece u jaslice i vrtić)
- **Razvojna potreba / potencijal 4.:** Rekonstrukcija i dogradnja Osnovne škole A. G. Matoša kako bi se osigurao jednosmjenski rad škole.
- **Razvojna potreba / potencijal 5.:** Osiguravanje adekvatnih prostora za rad i djelovanje udruga.

- **Razvojna potreba / potencijal 6.:** Unapređenje sportske infrastrukture i tako omogućiti veći izbor sportskih aktivnosti i programa, kao i svakodnevnog sportsko-rekreacijskog sadržaja za lokalno stanovništvo.
- **Razvojna potreba / potencijal 7.:** Proširenje medicinskih djelatnosti i dostupnih usluga zdravstvene zaštite Doma zdravlja (npr. pedijatar) kroz zapošljavanje specijalista u Domu zdravlja ili osiguravanjem povremenog dolaska specijalista.
- **Razvojna potreba / potencijal 8.:** Ulaganje u razvoj zdravstvenog turizma (mediteranska klima, ljekovito bilje, prirodni resursi područja).
- **Razvojna potreba / potencijal 9.:** Uređenje ili prilagodba smještaja za starije i nemoćne osobe kako bi se osigurali dostatni kapaciteti i adekvatna njega i podrška navedenim skupinama.
- **Razvojna potreba / potencijal 10.:** Izgradnja zgrade Crvenog križa radi poboljšanja dostupnosti usluga socijalne skrbi i pomoći u kriznim situacijama.
- **Razvojna potreba / potencijal 11.:** Potpora razvoju izvan institucionalnih usluga iz domene socijalne skrbi u zajednici (projekt „Zaželi“).

3.2. Gospodarstvo

U okviru razvojne domene Gospodarstvo, uz opisana opća gospodarska kretanja u otočnom djelu Ličko-senjske županije, identificirane su razvojne potrebe i potencijali za područja gospodarskog razvoja poduzetništva, obrta, turizma, poljoprivrede i ribarstva.

U kontekstu sveprisutnih promjena u svjetskoj ekonomiji i nastojanjima za postizanjem održivog i inovativnog gospodarskog razvoja, razvoj poslovne infrastrukture može značajno doprinijeti industrijskoj tranziciji Novalje. Povezivanje poljoprivrede i turizma, diversifikacija gospodarskih sektora, promicanje održivosti te podrška inovacijama mogu pomoći u stvaranju otpornog gospodarstva koje manje ovisi o sezonskim fluktuacijama.

U konačnici razvoj poslovne infrastrukture ne samo da odgovara identificiranim potrebama i potencijalima Novalje, već također postavlja temelje za održivu i dinamičnu industrijsku tranziciju koja bi Novalju pozicionirala kao konkurentnog i otpornog aktera u gospodarskom okruženju.

Razvoj poslovne infrastrukture Novalje ima ključnu ulogu u privlačenju investicija, stvaranju novih radnih mjesta i poticanju raznovrsnih gospodarskih aktivnosti. Novoizgrađeni poduzetnički inkubator Ragan i proširenje industrijske zone pružaju potrebne prostorne kapacitete za razvoj start-up poduzeća, inovativnih poduzeća i proizvodnih subjekata. Ovi infrastrukturni kapaciteti olakšavaju suradnju između različitih sektora, potičući sinergije i potencijalno stvaranje novih poslovnih modela.

Razvojne potrebe otočnog područja Ličko-senjske županije ukazuju kako je postojeću uspješnu poduzetničku klimu i potencijal potrebno dodatno poticati kroz povezivanje sa ostalim gospodarskim granama, turizmom i poljoprivredom, sustavno raditi na boljoj integraciji poljoprivrednih proizvoda u sektor turizma, posebice razvojem novih oblika turizma (npr. cikloturizma), koji bi pridonosili da otok i grad živi punijim plućima ne samo u ljetnoj sezoni

nego i tijekom kalendarske godine, što je prilično izvjesno obzirom na godišnja doba popraćena blagom mediteranskom klimom.

Potrebu za razvojem inovacija i osmišljavanje inovativnih proizvoda proizišlih iz autohtone poljoprivredne djelatnosti (maslinarstva, ribarstva, ovčarstva i sl), treba povezati sa dominantnom gospodarskom granom na otoku – turizmom u novim oblicima aktivnog odmora u prirodi tijekom jesenskih, zimskih i proljetnih perioda godine, a koja omogućava sigurno mjesto potencijalnom inovativnom proizvodu i usluzi na tržištu i njihov plasman. Cilj bi bio predsezonu, podsezonu i prazni zimski period oživjeti u smjeru aktivnog, zelenog i ruralnog turizma.

Trenutno su planirani projekti izgradnje centara za maslinarstvo, ribarstvo i paške ovce, čime će se doprinijeti senzibiliziranju javnosti i ulagača, te prepoznatljivosti i očuvanju tradicije. Udruživanje dionika iz različitih gospodarskih grana u grupacije koje povezuje zajednička djelatnost i interesi (udruge, zadruge, klasteri) vodi ka boljem definiranju razvojnih potreba, korištenja postojećih razvojnih potencijala, te bolje artikulira zajedničke potrebe, ciljeve i vodi ka uspješnijem ostvarenju poslovnih planova.

3.2.1. Opća gospodarska kretanja u otočnom dijelu Ličko-senjske županije - grad Novalja

Grad Novalja pripada u jedno od gospodarski najrazvijenijeg područja u Republici Hrvatskoj, na što ukazuje tablica u nastavku s indeksima razvijenosti. Na temelju prosječnog dohotka po stanovniku i prosječne stope nezaposlenosti, grad Novalja nalazi se iznad prosjeka Republike Hrvatske i Ličko-senjske županije.¹⁸

Gospodarski rast u otočnom dijelu Ličko-senjske županije, u gradu Novalji prati i povećanje broja stanovnika što je netipično za jednu otočnu sredinu obzirom na statističke podatke koji ukazuju na negativan trend prema kojemu broj stanovnika na hrvatskim otocima već desetljećima opada. Tako je Novalja 1991.g. imala 3175 stanovnika, 2001.g. 3335 stanovnika, 2011.g. 3663 stanovnika, a 2021. g. 3680 stanovnika.

Tablica 5 Prosječni dohodak i prihod te stopa nezaposlenosti za RH i LSŽ, 2014. – 2016..

Upravna jedinica	Prosječni dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Prosječni dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Indeks razvijenosti	Kategorija
RH	28.117,9 6 kn/ 3.731,89 €	3.058,3 1 kn/ 405,90 €	0,16	100,34	100,30	99,51	Srednje razvijena kat. (2/4)
LSŽ	27.401,2 6 kn/ 3.636,77 €	3.392,2 9 kn/ 450,23 €	0,1696	98,67	102,48	92,387	Najmanje razvijena kat.(1/4)

¹⁸ Izvor: MRRFEU RH; URL: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (zadnji podatak - objavljeno 05.01.2018.)

GRAD NOVALJ A	25.673,6 4 KN / 3.407,47 €	9.062,54 KN / 1.202,80 €	0,0912	102,05	134,0	110,049	Najviše razvijena kat. (8/8)
---------------------	-------------------------------------	-----------------------------------	--------	--------	-------	---------	------------------------------------

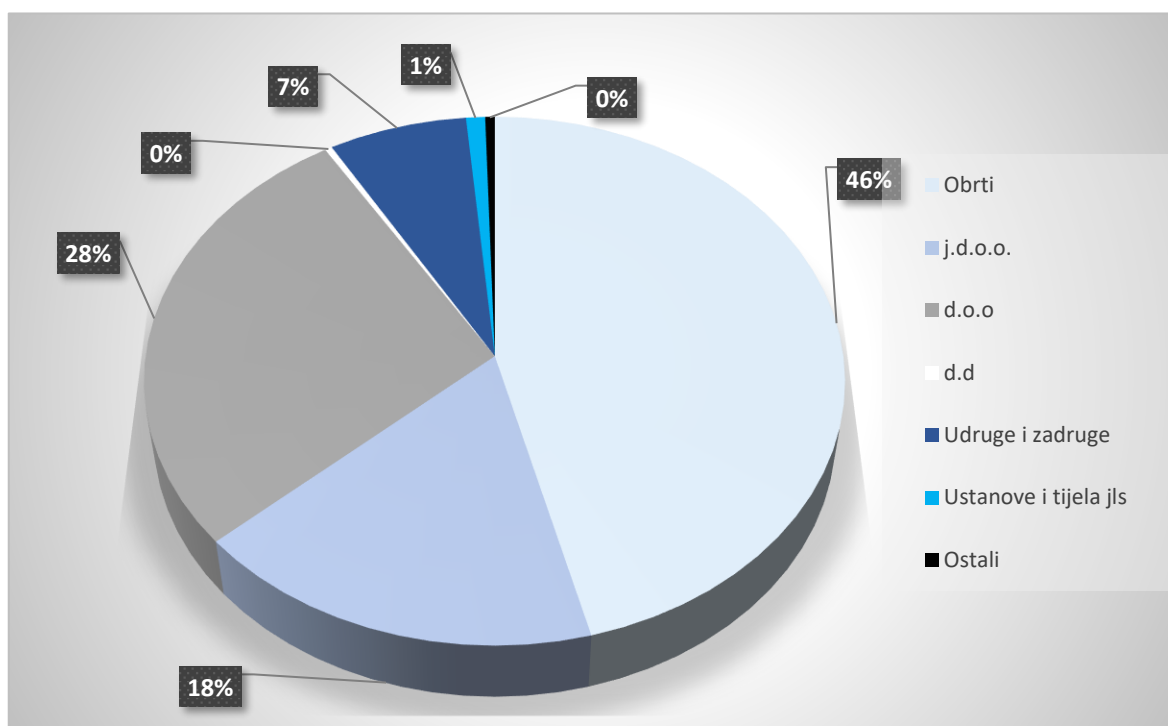
Izvor: MRRFEU; URL:

https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/indeks%20razvijivosti/Vrijednosti%20indeksa%20razvijivosti%20i%20pokazatelja%20za%20izra%C4%8Dun%20indeksa%20razvijivosti_jedinice%20lokalne%20samouprave.pdf

3.2.2. Poduzetništvo i obrtništvo

U Gradu Novalji 2021. godine registrirano je 448 poslovnih subjekata neovisno o vrsti vlasništva (privatno, državno, mješovito, zadružno, zajedničko), od čega su 145 jednostavnih društava s ograničenom odgovornošću, 230 društava s ograničenom odgovornošću, te 3 dionička društva. Broj aktivnih obrta registriranih na području grada Novalje u 2021. godini je 381. Na području Grada registrirano je 60 udruga i zadruga, te 12 ustanova i tijela lokalne samouprave.

Grafički prikaz 2 Poslovni subjekti grada Novalje

Izvor: Izradio autor; podaci preuzeti iz Registra poslovnih subjekata DZS, Obrtni registar, 2021

Poslovanje poduzetnika za razdoblje 2018. – 2021. godine ukazuje na pozitivne trendove u mjerenim pokazateljima. Grad je imao 270 registriranih poduzetnika u 2021. godini, što je, u odnosu na 2018., porast od 36 % (71 novi poduzetnik), što je složena godišnja stopa rasta (CAGR) od oko 10,7 %. Tijekom 2021. godine poduzetnici registrirani u Novalji zapošljavali

su 1.009 osoba, dok su tijekom 2018. zapošljavali 910 osoba, što je složena godišnja stopa rasta od oko 3,5 %. Ukupni prihodi poslovanja poduzetnika grada Novalje u 2021. iznosili su 607,16 mil. kuna, što je porast za 107,3 mil kuna u odnosu na 2018. Tijekom 2021., poduzetnici su ostvarili rashode od 564,05 mil. kuna što je porast za 95,11 mil. kuna, odnosno manji porast od porasta prihoda. Samim time ostvarena poslovna dobit rasla je složenom godišnjom stopom od 21,1 % tijekom perioda 2018. – 2021. godine.¹⁹

Tablica 6 Poslovanje poduzetnika na području grada Novalje, 2018. - 2021.

KAT.	2018	2019	2021	CAGR
BROJ PODUZETNIKA	199	218	270	10,7 %
BROJ ZAPOSLENIH	910	1.025	1.009	3,5 %
UKUPNI PRIHODI (KUNE/EURI)	499,86 mil.kn/ 66.34 mil €	590,49 mil.kn/ 78.42 mil. €	607,16 mil. kn/ 8.05 mil. €	6,7 %
UKUPNI RASHODI (KUNE/EURI)	468,94 mil.kn/ 62.23 mil. €	546,08 mil. kn/ 72.477 mil €	564,05 mil. kn/ 74,86 mil.€	6,4 %
DOBIT ILI GUBITAK POSLOVNE GODINE (KUNE/EURI)	24,35 MIL. KN/ 3.23 MIL €	34,81MIL.KN/ 4,62 MIL.€	43,23 MIL. KN/ 5.73 MIL €	21,1 %

Izvor: FINA

Među 270 poduzetnika na području Grada u 2021. godini, najveće ukupne prihode tijekom 2021. godine imao je poslovni subjekt koji je u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, s ostvarenih oko 130 mil. kuna što je 21,4 % ukupnih prihoda poduzetnika na području Grada.²⁰

Na području grada Novalje, samo devet poduzetnika ostvaruje prihode od prodaje u inozemstvu. Vitalnost gospodarstva očituje se između ostalog, i na temelju povećanja broja MSP-ova.

Tablica 7 Broj i veličina MSP-ova na području grada Novalje, 2016. – 2021.

Veličina MSP	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mikro	158	161	191	211	222	247
Mali	11	15	15	16	18	12
Srednje veliki	2	2	2	2	2	2
Ukupno	171	178	208	229	242	261

Izvor: FINA

¹⁹ Izvor: Plan razvoja Grada Novalje za razdoblje 2023.-2029. – Nacrt; Deloitte, siječanj 2023., str – 32 .

²⁰ Izvor: Ibidem

Prema veličini MSP uzastopno povećanje broja poduzeća je zabilježeno kod mikro poduzeća. Broj malih poduzeća je rastao do 2020. godine dok u 2021. godini zabilježeno smanjenje istih.

3.2.3. Poduzetnička infrastruktura

Najznačajnija gospodarska infrastruktura grada Novalje odnosi se na Poduzetničku zonu Čiponjac i poduzetnički inkubator Ragan, koji se nalaze oko 2 km jugoistočno od centra Novalje.²¹

Poduzetnička zona „Čiponjac“ nedavno je uređena te novouređeni dio uključuje površinu od 6,5 ha te sadržava 33 poslovna subjekta. S obzirom na to da je turizam temeljna grana razvoja Novalje, koncepcija prodaje parcela bazirana je na uslužnim djelatnostima, dakle bez zagađivača okoliša. Prema važećem prostornom planu, njezina namjena je za trgovačke i komunalno-servisne djelatnosti. Način ulaska u posjed zemljišta moguća je kroz javni natječaj (kupnja zemljišta ili pravo građenja). Trenutno je prodano 32 od 33 parcele, dakle sve osim jedne parcele koja je veličine 4.000 m².²²

Slika 4 Poduzetnička zona Čiponjac

Slika 5 Poduzetnički inkubator Ragan

Nadalje, s radom je započeo **Poduzetnički inkubator „Ragan“** u Novalji, prvi hrvatski otočki inkubator, s ciljem generiranja ekonomskog razvoja lokalne zajednice kroz podršku mikro, malih i srednjih poduzeća koji tek započinju s poslovanjem ili žele proširiti postojeće poslovanje i traže prostor koji će im pružiti kvalitetnije i povoljnije uvjete rada. Osnovni cilj je proizvesti uspješna poduzeća, koja su nakon faze inkubacije i postinkubacije financijski samoodrživa i neovisna. Bez pružanja stručne, edukativne i tehničke pomoći poduzetnicima u ranoj i razvojnoj fazi, njihov daljnji opstanak često je otežan ili nije moguć, stoga će se korisnicima pružati savjetodavne usluge i razne vrste edukacija putem radionica, tečajeva i predavanja na teme poput osnova poduzetništva, marketinga, poslovnog planiranja, projektnog menadžmenta i sl. Inkubator ima konferencijsku dvoranu, kao i dvoranu za sastanke, a opremljen je CNC strojem i 3D printerom.

Na otoku Pagu postoji ured javnog bilježnika u gradu Pagu (putem kojega se mogu obaviti sve potrebne pravne radnje potrebne za osnivanje), a što se tiče dostupnosti ostalih institucionalnih usluga u gradu Novalji dostupni su uredi, odnosno područne službe istih (HZZO, HZMO, Porezna uprava, FINA), te dvije poslovne banke (Privredna banka Zagreb, ERSTE banka). Iz istog proizlazi da je dostupnost pravnih, poslovnih i financijskih institucija na navedenom području na zadovoljavajućoj razini.

²¹ Izvor: Plan razvoja Grada Novalje za razdoblje 2023.-2029. – Nacrt; Deloitte, siječanj 2023., str – 35.

²² Izvor: Ibidem

Na području Grada potrebna su daljnja ulaganja u poduzetničku infrastrukturu kako bi se osigurali preduvjeti za gospodarski rast i razvoj, stoga je u nadolazećem razdoblju planirano ulaganje u izgradnju i uređenje nove poduzetničke zone na lokaciji Zaglave – Prozor, gdje postoje velike parcele pogodne za građevinarstvo, pršutane, prerađivačku industriju, proizvodnju betonske galanterije itd. te uređenje infrastrukture u Poduzetničkoj zoni Čiponjac.

3.2.4. Ulaganja u zeleni i plavi gospodarski rast

U globaliziranom²³ svijetu koji se sve brže mijenja i obilježen je brojnim globalnim razvojnim izazovima, planiranje budućnosti danas je možda važnije nego ikada prije. U tom pogledu pravodobno prepoznavanje trendova, vlastitih prednosti i slabosti u regionalnom gospodarstvu ključno je za pretvaranje razvojnih izazova i novih mogućnosti u razvojne prilike, ali i za jačanje otpornosti tvrtki i njihove spremnosti za suočavanje s nepredvidivim okolnostima.

Plan za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske govori o glavnim razvojnim izazovima i prilikama za pet prioriternih industrija Jadranske Hrvatske a to su: neučinkovit regionalni eko sustav, nepovoljna poslovna klima za rast i razvoj MSP-ova, zastarjela proizvodna tehnologija, nedostatna ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije, nedovoljna umreženost razvojnih dionika u regionalnim lancima vrijednosti te neusklađenost tržišta rada s potrebama gospodarstva i nedostatak pametnih vještina za industrijsku tranziciju.

Također govori se o prilikama za pet prioriternih industrija u Jadranskoj Hrvatskoj od kojih su glavne prilike prikazane u narednoj tablici:

Tablica 8 Glavne prilike za pet prioriternih industrija u Jadranskoj Hrvatskoj

Sektor plavog rasta	Sektor zelenog rasta	Sektor zdravlja	Pametna industrija (Industrija 4.0)	Uslužni sektor visoke dodane vrijednosti	Horizontalne teme:
<ul style="list-style-type: none"> • Plovila budućnosti • Luksuzni obalni turizam • Pametno ribarstvo i akvakultura 	<ul style="list-style-type: none"> • Svježa hrana • Zeleni/eko/ruralni turizam • Zelena gradnja i eko proizvodi od drva i kamena • Zelene tehnologije za energiju i održivi okoliš 	<ul style="list-style-type: none"> • FutureFarma • Personalizirana medicina • Zdravstveni i wellness turizam • Hrana za zdravlje 	<ul style="list-style-type: none"> • IKT i proizvodne tehnologije i modeli za Industriju 4.0 i pametnu poljoprivredu • SmartTech za pametne gradove i pametne otoke 	<ul style="list-style-type: none"> • Audio-vizualna i filmska industrija • Gaming – industrija video igara • KIBS 	<ul style="list-style-type: none"> • Zelene i digitalne tehnologije

Izvor: Izradio autor; podaci preuzeti iz Plana za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske, prosinac 2022.

U okviru Jadranske Hrvatske sektor zelenog rasta zastupljen je u svim županijama. Tako je i Ličko-senjska županija usmjerena na zeleni/eko/ruralni turizam, proizvode od drva te ekološku

²³ Izvor: Plan za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske; Prosinac 2022., str. – 26

proizvodnju hrane. Otočni dio županije (Novalja) obiluje prirodnim resursima od kojih su najpoznatiji: paški sir i paška janjetina, masline i maslinovo ulje, smokve, bademi, povrtne kulture i vinova loza. Pod pojmom zelenog rasta podrazumijeva se ekonomski razvoj koji se temelji na održivosti i brizi za okoliš, a u skladu s tim, Grad Novalja ima u planu izgradnju gradske tržnice i ribarnice koja će donijeti niz koristi za lokalnu zajednicu i okoliš. Ulaganjem u bolje tržišno pozicioniranje lokalnih poljoprivrednika stvorit će se preduvjeti za konkurentni plasman proizvoda, te omogućiti bolju integraciju poljoprivrednih proizvoda u turistički lanac vrijednosti. Osim jačanja tržišnog nastupa lokalnih poljoprivrednika, poticat će se ekološka proizvodnja te ulaganje u tehnološku modernizaciju poljoprivrede.

Kada se govori o plavom rastu na području grada Novalje, trenutno je uz projekt rekonstrukcije Primorske ulice, koji za cilj ima povećati protočnost, osigurati sigurnost svih sudionika u prometu te olakšati pristup luci Novalja modernom pristupnom cestom, aktualno provođenje projekta uređenja ribarske luke, koje će donijeti niz pozitivnih učinaka. Povećanje kapaciteta za prihvat ribarskih brodova doprinijet će povećanju ulova te potencijalnoj ekonomskoj dobiti za ribare i povećanju gospodarskog prosperiteta regije stvarajući radna mjesta i potičući trgovinu i industriju povezanu s ribarstvom. Modernizacija luke omogućava ribarima bolje uvjete za istovar i obradu ulova, što rezultira većom kvalitetom i svježinom ribe. Uređenje luke uključivati će i implementaciju održivih praksi ribolova i zaštite morskog okoliša pomažući tako očuvanju ribljih populacija i dugoročno održivom ribarstvu. Moderna ribarska luka opremljena sigurnosnim sustavima koji smanjuju rizik od nesreća na moru i osiguravaju veću sigurnost za ribare i njihove brodove, a uvođenjem ekoloških praksi u ribarstvo, kao što su recikliranje otpada i smanjenje otpada u moru, pomaže se očuvanju morskog ekosustava i sprječava onečišćenje.

3.2.5. Stupanj digitalizacije

Analizom tržišta provedenog za potrebe Nacrta Plana razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u projektnom području Novalja, od veljače 2022. godine, utvrđeno je da gospodarski subjekti i javne ustanove zbog ograničenja dostupne infrastrukture pristupne telekomunikacijske nepokretne mreže većim dijelom koriste niže brzine širokopojasnog pristupa.

Većina korisnika (kućanstva i gospodarski subjekti) ima mogućnost korištenja brzina do 30 Mbit/s, dok određen broj korisnika ima mogućnost korištenja brzina pristupa i do 100 Mbit/s. U samom najurbanijem dijelu centra Novalje vrlo mali broj korisnika (kućanstva i gospodarski subjekti) ima mogućnost širokopojasnog pristupa brzinama većim od 100 Mbit/s preko izgrađene optičke/svjetlovodne distribucijske mreže.²⁴

U usporedbi s podacima na županijskoj ili državnoj razini grad Novalja ima dobre rezultate u segmentu širokopojasnog pristupa iz nepokretne mreže gdje se koriste brzine od 30 do 100 Mbit/s. Očekuje se da će zaostatak na brzinama iznad 50 i naročito iznad 100 Mbit/s u odnosu na pokazatelje za županijsku i državnu razinu dodatno rasti zbog trenutne provedbe projekata

²⁴ Izvor: Nacrt Plana razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u projektnom području Novalja v. 1.8. iz veljače 2022. g., tvrtka Corellia)

sufinanciranih EU sredstvima u okolnim gradovima i općinama (npr. PRŠI Krk i PRŠI Gospić koji se izvode po investicijskom modelu B).²⁵

3.2.6. Zaposlenost i nezaposlenost, tržište rada

Stopa registrirane nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj od 2017. godine do 2022. godine u kontinuiranom je padu. Međutim, stopa nezaposlenosti u Ličko-senjskoj županiji tijekom promatranog razdoblja, iako u padu, kontinuirano je iznad prosjeka Republike Hrvatske, dok je stopa nezaposlenosti u gradu Novalji u kontinuiranom padu, te ispod prosjeka Republike Hrvatske što je uočljivo u Tablici 9.

Tablica 9 Razina zaposlenosti u pravnim osobama i stopa registrirane nezaposlenosti u RH i LSŽ, 2017. – 2022.

Zaposleni u pravnim osobama						
Godina	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Republika Hrvatska	1.181.418	1.228.424	1.255.691	1.273.214	1.289.283	1.316.990
Ličko-senjska županija	10.561	10.837	11.499	11.577	11.610	11.605
Grad Novalja	679	740	750	856	927	888
Stopa registrirane nezaposlenosti (%)						
Godina	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Republika Hrvatska	13,9	11,1	9,1	8,9	9,4	7,6
Ličko-senjska županija	19,4	15,8	12,5	12,7	12,1	10,2
Grad Novalja	4,17	3,76	3,31	4,55	3,34	2,48

Izvor: DZS

U posljednjih jedanaest godina na području grada Novalje zabilježena je fluktuacija broja nezaposlenih. Statistički podaci Državnog zavoda za statistiku pokazuju kako je prosječna godišnja promjena nezaposlenosti u Gradu u blagom porastu od 0,43 %, dok na razini RH nezaposlenost pada po prosječnoj godišnjoj stopi od 5 %. Najveći broj nezaposlenih osoba Novalja je imala 2014. godine kada je bilo nezaposleno 186 osoba dok je najmanji broj nezaposlenih zabilježen 2019. sa 83 nezaposlene osoba. Prosječan broj nezaposlenih je u razdoblju od 2011. do 2021. godine iznosio 130 osoba.²⁶

²⁵ Izvor: Ibidem

²⁶ Izvor: Provedbeni program Grada Novalje u razdoblju od 2021. – 2025., str. – 37.

Tablica 10 Razina nezaposlenosti u RH i Gradu Novalji, 2011. – 2021.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Prosjeak
RH – nezaposleni	305.332	324.322	345.111	328.186	285.906	241.860	193.967	153.541	128.650	150.823	161.106	238.074
RH – godišnja promjena	6 %	6 %	- 5 %	-13%	-15 %	-20 %	-21 %	-16 %	17 %	7 %	N/A	-5 %
Novalja – nezaposleni	146	151	172	186	140	113	98	105	83	111	129	130
Novalja – godišnja promjena	3 %	14 %	8 %	-25 %	-19 %	-13 %	7 %	-21 %	34 %	17 %	N/A	0,43 %

Izvor: DZS

Kada promatramo nezaposlenost stanovnika grada Novalje prema dobi moguće je uočiti kako je u razdoblju od 2016. do 2021. godine najveći broj nezaposlenih bio u dobnoj skupini od 20 do 29 godina, u prosjeku 37 osoba po godini te u dobnoj skupini od 30 do 39 godina gdje je broj nezaposlenih osoba prosječno iznosio 29. U 2020. godini nezaposleno je bilo 111 osoba od čega najviše u dobnoj skupini od 20 do 29 godina sa 31 osobom.²⁷

Razina nezaposlenosti prema razini obrazovanja ukazuje na to da je nezaposlenost najveća među osobama sa srednjoškolskim obrazovanjem, dok je nezaposlenost najmanja među osobama sa završenim visokoškolskim obrazovanjem. Kako bi se smanjila stopa nezaposlenosti osoba sa srednjom stručnom spremom, potrebno je provoditi programe prekvalifikacije ili doškoloavanja za obrazovanje odraslih jer sudjelovanje odraslih u cjeloživotnom obrazovanju podiže njihovu konkurentnost na tržištu rada.

U skladu sa strukturom gospodarstva Grada, struktura zaposlenosti ukazuje na to da je najviše osoba zaposleno u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (18 %), nakon čega slijede djelatnosti trgovine na veliko i malo (16 %) te građevinarstvo (10 %). S druge strane, prema službenim podacima samo je jedna osoba zaposlena u djelatnosti poslovanja nekretninama.²⁸

Na području Grada prepoznat je nedostatak pojedinih zanimanja na tržištu rada. Grad Novalja godinama stipendira raznolika deficitarna zanimanja, tj. zanimanja obuhvaćena nacionalnom klasifikacijom te deficitarna zanimanja navedena u popisu HZZO-a Ličko-senjske županije. Grad stipendira učenike koji se školuju za deficitarna zanimanja te time motivira učenike koji tek završavaju osnovnu školu na upisivanje obrazovnih programa za deficitarna zanimanja.

Osim što je na tržištu rada prepoznat problem nedostatka pojedinih kadrova, te se provodi mjera stipendiranja učenika deficitarnih zanimanja, za privlačenje potrebnih radnih kadrova, zadržavanje istih i sprječavanje odljeva stanovništva mlade životne dobi koji nose potencijal stvaranja obitelji na otoku (posebice uz potrebu da se radni kadar naseli i radi u cijelom periodu

²⁷ Izvor: Ibidem²⁸ Izvor: DZS; www.dzs.hr

godine, a ne samo sezonski), postoji problem nedostatka stanova i smještaja djece u dječje vrtiće.

3.2.7. Poljoprivreda i ribarstvo

Zbog zastupljenosti turizma, trgovine i drugih djelatnosti na području grada Novalje manje od 5% stanovnika je zaposleno u poljoprivredi. Poljoprivredna djelatnost općenito je zanemarena i slabo prisutna. Glavni razlozi za to su: veličina poljoprivrednog zemljišta (male parcele), neorganizirana proizvodnja i plasman proizvoda, lakše mogućnosti zarade u drugim djelatnostima. Grad Novalja već nekoliko godina organizira manifestacije „Izložba ovaca i sireva otoka Paga“ i „Lunjska maslinada“ u svrhu promicanja poljoprivrede i ovčarstva na svom području.

Grad je, u suradnji s Ličko-senjskom županijom pristupio izradi projekta „Sustav navodnjavanja Novljanskih polja“, a također je u završnoj fazi donošenja i „Programa raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu Republike Hrvatske“ na području grada Novalje. Prema podacima Državne geodetske uprave, Područnog ureda za katastar Gospić, Ispostava Novalja, Grad ima 9.749 ha ukupno plodnog i neplodnog zemljišta od čega oko 65% obradivih poljoprivrednih površina. Oko 88% poljoprivrednih površina nalazi se u privatnom vlasništvu.

Najvrjednije poljoprivredno područje je Novaljsko polje, površine 167 ha. Ostale se poljoprivredne površine nalaze u plodnim ravnicama oko Caske, Kustića i Metajne. Maslinarstvo, povrtlarstvo, vinogradarstvo, ovčarstvo i pčelarstvo glavne su poljoprivredne grane na području grada Novalje. Pašnjaci zauzimaju čak 88,5% svih poljoprivrednih površina.

Domaći voćari uglavnom uzgajaju smokve i bademe, dok se na širem području grada maslinama bavi lokalno stanovništvo zbog povoljnih prirodnih uvjeta uzgoja. Zbog poskupljenja maslinova ulja raste i interes stanovništva za ovu granu poljoprivrede koja ima značajan razvojni potencijal. Stoga je potrebno educirati poljoprivrednike kako postići veće prinose, organizirati berbu i preradu maslina te kreirati brendove i proizvode maslina kako bi to postigli.

U gradu Novalji vinogradarstvom se bave 32 poljoprivrednika od kojih je 31 registrirano kao OPG (obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo) i 1 kao pravna osoba. Krajem 2019. godine uzgajali su ukupno 90.673 trsova. Osim za osobnu potrošnju, proizvedena vina i grožđe namijenjeni su i prodaji. Bilo je u posljednje vrijeme primjera nešto kvalitetnijih vina, ali potencijal nije u potpunosti iskorišten i ima dosta prostora za napredak. Razvoj vinogradarstva u gradu Novalji zahtijeva strategiju razvoja kako od strane lokalnih vlasti tako i od samih proizvođača.

Vodeća grana stočarstva na otoku Pagu i gradu Novalji je ovčarstvo. Ukupan broj ovaca prema podacima u Upravnom odjelu za poslove lokalne samouprave i uprave iznosi 7.350. Razvoj ovčarstva je neophodno nastaviti ne samo radi povećanja prihoda ovčara i njihovih obitelji, već i radi gastronomske ponude lokalno proizvedenog mesa te ujedno čišćenja i gnojenja pašnjaka i maslinika čime se održava prirodna i biološka uravnoteženost. I u području ovčarstva postoje značajni potencijali za razvoj poznatog pašskog sira i janječeg mesa, kao i za razvoj seoskog

turizma, prodajom raznih suvenira od ovčje vune i sl. Za ispašu ovaca se uglavnom koriste krševiti i stjenoviti dijelovi otoka na kojima se nalazi mala količina vegetacije.

U gradu Novalji pčelarstvom se aktivno bavi 5 osoba, a njihov ukupan broj pčelinjih zajednica je 458.

Na području grada Novalje prema katastru ukupno je upisano 148,46 ha državnog poljoprivrednog zemljišta. Prema katastarskoj strukturi i usjevima, najveći dio poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu Republike Hrvatske čine pašnjaci, 87,58 ha, odnosno 58,99 %, oranice, vrtovi, voćnjaci, vinogradi, maslinici, 36,51 ha, ili 24,59 %, te neplodno zemljište, 24,37 ha, odnosno 16,42 %.

Od popratne infrastrukture gradskog poljoprivrednog sektora tu su tržnica i ribarnica. Gradska tržnica i ribarnica su na otvorenom, uz cestovni pravac, bez adekvatne infrastrukture. Stoga Grad planira u skorašnjoj budućnosti izgraditi gradsku tržnicu i ribarnicu. Osim toga, Grad Novalja planira izgraditi centre za maslinarstvo, ovčarstvo i ribarstvo kako bi se unaprijedila komercijalizacija promidžbe, marketing i suradnja između poljoprivrednika.

Ribarstvo u gradu Novalji bilježi stagnaciju, gotovo da ga i nema. Izgradnjom centra za ribarstvo i ribarnice cilj je potaknuti tu granu gospodarstva na otoku.

Ulaganjem u izgradnju zgrade tržnice i ribarnice, te centara za maslinarstvo, ovčarstvo i ribarstvo, dao bi se doprinos kvaliteti života i životnih uvjeta i temeljnih usluga otočnog stanovništva, doprinijelo bi se atraktivnosti područja, potaknuo gospodarski rast i razvoj ruralnog područja, društveno-ekonomska korist, zaposlenost, te bi se omogućio lokalnim OPG-ovima i malim proizvođačima bolji plasman proizvoda i veća konkurentnost na tržištu. Prostor bi, naravno, bili izgrađeni i opremljeni u skladu s načelima i prema najvišim standardima energetske učinkovitosti, čime bi se osiguralo smanjenje potrošnje energije i dao doprinos održivosti prirode i okoliša.

Područje grada Novalje bogato je samoniklim ljekovitim biljem (lavanda, sikavica, koromač, smilje i drugo) koje nije dovoljno iskorišteno kao gospodarski resurs. Tako se primjerice, u specijaliziranim prodavaonicama u Novalji rijetko mogu naći proizvodi od ljekovitog bilja porijeklom s područja Grada (ili otoka). S obzirom na ljekovita svojstva kao i sve značajniju potražnju, plasman ljekovitog bilja i njihovih pripravaka i proizvoda predstavlja značajni potencijal budućeg gospodarskog razvitka.

3.2.8. Turizam

Na temelju dosadašnje ekonomske analize moglo se utvrditi da je turizam, odnosno djelatnost smještaja te pripreme i usluživanja hrane, glavni inicijator razvoja i prevladavajuća gospodarska grana grada Novalje.

Grad Novalja kao turističko odredište privlači različite interesne skupine gostiju koji ga prepoznaju kao destinaciju sa sezonski prilagođenom ponudom tematskih raznolikih doživljaja odmora i poslovnih boravaka. Fluidan turistički razvoj Novalje rezultat je revitalizacije cjelokupne atraktivne baze resursa, posebno razvijenog koncepta destinacijskog marketinga, odgovornog upravljanja destinacijom te uspješne kolaboracije javnog i privatnog sektora.

Vizija Grada Novalje kao turističke destinacije 2025. glasi: „Novalja je međunarodno poznata kao vrhunski zabavna destinacija visoko kvalitetnih sadržaja avanturističkog, aktivnog, opuštajućeg i party odmora.“²⁹

Dolasci turista u grad Novalju kontinuirano su rasli od 2017. do 2019., ali pojavom bolesti COVID-19, dolasci su se znato smanjili 2020. godine te blago smanjili u 2021. godini. Važno je napomenuti kako zbog utjecaja pandemije COVID-19 na turizam, 2020. godina nije objektivni pokazatelj uspješnosti u turističkom sektoru grada Novalje. Naime, turističku aktivnost i na razini Hrvatske i na razini relevantnog međunarodnog kruga obilježava dugoročan stabilan rast. Opravdano je stoga konstatirati da je COVID-19 predstavljao tek kratkoročan 'šok', te da oporavak slijedi u narednim godinama, na što i ukazuju pozitivni rezultati za 2021. i 2022. godinu u odnosu na 2020., a što je vidljivo i iz sljedeće tablice.

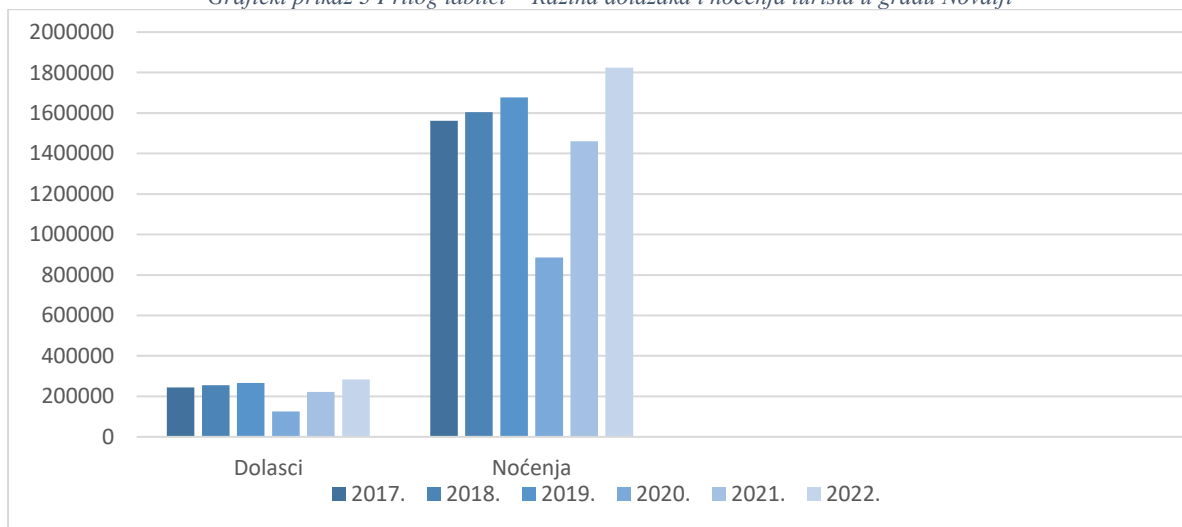
Tablica 11 Razina dolazaka i noćenja turista u Gradu Novalji, 2017. - 2022. godina

		2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Dolasci turista	domaći	12.735	14.039	17.368	18.069	21.912	20.423
	strani	231.222	240.739	248.231	107.618	200.727	263.337
	ukupno	243.957	254.778	265.599	125.687	222.639	283.760
Noćenja turista	domaći	70.294	73.921	89.233	99.576	114.768	104.653
	strani	1.491.128	1.529.919	1.587.714	786.080	1.346.046	1.719.985
	ukupno	1.561.422	1.603.840	1.676.947	885.656	1.460.813	1.824.638

Izvor: DZS

Za bolju predodžbu stvarnih dolazaka i noćenja turista na području grada Novalje u prilogu tablice nalazi se i grafikon.

Grafički prikaz 3 Prilog tablici - Razina dolazaka i noćenja turista u gradu Novalji

Izvor: izradio autor; podaci preuzeti iz DZS; www.dzs.hr

²⁹ Izvor: Plan razvoja Grada Novalje za razdoblje 2023.-2029. – Nacrt; Deloitte, siječanj 2023., str – 41.

Struktura smještajnog kapaciteta za turiste u gradu Novalji u 2022. godini ukazuje kako je najviše smještajnog kapaciteta dostupno u objektima u domaćinstvu 4.140 jedinica koji imaju 11.591 kreveta, a zatim, u nekomercijalnom smještaju je dostupno 2.918 jedinica koji imaju 9.701 kreveta koji zajedno čine 64,8% ukupnog broja kreveta na području Grada.

U 2022. godini kapacitet smještajnih jedinica u gradu Novalji iznosi 32.853 koje su raspoređene u 5.001 objekata. Prema dostupnim podacima Turističke zajednice grada Novalje broj noćenja turista iznosi 1.968.530 od kojih su objekti u domaćinstvu ostvarili najveći broj noćenja u iznosu od 737.558, a najmanji broj noćenja u iznosu od 1.198 ostvarili su objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu). Broj dolazaka turista iznosi 279.024 od koji najviše doprinose objekti u domaćinstvu u iznosu od 118.065 dok najmanje ostvaren broj dolazaka imaju objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu) u iznosu od 128 dolazaka. U tablici 12 je detaljan prikaz kapaciteta prema vrsti objekata, dolazaka i noćenja u gradu Novalji 2022. godine.

Tablica 12 Kapaciteti (vrste objekata), dolasci i noćenja u gradu Novalji 2022. godine

Objekt Vrsta objekta	Broj objekata	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta	Broj dodatnih kreveta	Broj noćenja	Broj dolazaka
Hoteli	17	548	1.188	0	103.292	27.751
Kampovi	8	2.368	7.104	0	734.105	94.187
Nekomercijalni smještaj	2.904	2.918	9.701	3.140	238.255	8.222
Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	2	10	20	0	1.198	128
Objekti u domaćinstvu	1.769	4.140	11.591	2.405	737.558	118.065
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj (Druge vrste - skupina kampovi)	301	1.098	3.249	202	154.122	30.671
Ukupno	5.001	11.082	32.853	5.747	1.968.530	279.024

Izvor: izradio autor, podaci preuzeti iz TZ grada Novalje

U 2023. godini do sredine lipnja bilježi se kapacitet smještajnih jedinica po vrsti objekata (iz tablice 13) u iznosu od 11.348 jedinica koje se nalaze u 5.129 objekata. Vidljivo je kako se kapacitet povećao za 128 objekata u odnosu na 2022. godinu. Broj dolazaka i noćenja turista u gradu Novalji tijekom prve polovice 2023. godine bilježi se u iznosu od 222.164 (noćenja) od kojih su najveći broj noćenja ostvarili objekti u domaćinstvu u iznosu od 58.995, a najmanji broj ostvarenih noćenja u iznosu 158 imaju objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu) te 44.686 dolazaka od kojih su najveći broj dolazaka ostvarili kampovi u iznosu od 17.704 dolazaka, a najmanje dolazaka ostvarili su objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu) svega 18 dolazaka. U tablici 13 je detaljan prikaz kapaciteta prema vrsti objekata, dolazaka i noćenja u gradu Novalji tijekom prve polovice 2023. godine.

Tablica 13 Kapaciteti (vrste objekata), dolasci i noćenja u gradu Novalji do 15.06.2023. godine

Objekt Vrsta objekta	Broj objekata	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta	Broj dodatnih kreveta	Broj noćenja	Broj dolazaka
Hoteli	17	548	1.188	0	24.061	8.495

Teritorijalna strategija – Dodatak Planu razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine

Kampovi	8	2.368	7.104	0	110.881	17.704
Nekomercijalni smještaj	2.929	2.945	9.802	3.176	7.494	906
Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	2	10	20	0	158	18
Objekti u domaćinstvu	1.866	4.331	12.178	2.822	58.995	12.171
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj (Druge vrste - skupina kampovi)	307	1.146	3.384	239	20.575	5.392
Ukupno	5.129	11.348	33.676	6.237	222.164	44.686

Izvor: Izradio autor, podaci preuzeti iz TZ grada Novalje

Diverzifikacija turističkih³⁰ proizvoda Grada rezultira u 5 generalnih turističkih doživljaja i proizvoda koje Grad može ponuditi turistima, a to su odmor uz fizičke izazove u čistoj prirodi (doživljaj avanture), odmor na suncu i moru uz brojne aktivnosti (doživljaj rekreacije i druženja), opuštajući odmor u ležernom ambijentu (doživljaj inspiracije i opuštanja), odmor uz klupsku scenu i festivale (*Clubbing doživljaj*) te poslovni boravak (doživljaj stručnog usavršavanja).

Turistička zajednica Grada Novalje u suradnji s privatnom tvrtkom započela je s provođenjem projekta Integralnog upravljanja kvalitetom u Gradu Novalji.

Projekt ima za cilj poticanje na izvrsnost, integriranje lokalnih proizvoda u turizam, razvoj destinacijskih proizvoda, mjerenje kvalitete usluge i proizvoda u cijeloj destinaciji. Naglasak je na povezivanju subjekata kako bi gostima pružili najbolju uslugu, promovirali kvalitetu Novalje i poticali na izvrsnost.

Projekt sustavno i kontinuirano provodi monitoring, prati razvoj kvalitete, savjetuje kako unaprijediti destinacijsku kvalitetu i promiče integriranost, lokalnu autohtonu priču, domaće kvalitetne proizvode, kulturu destinacije i stavlja u fokus kvalitetu i gosta koji destinaciju doživljava u cijelosti.

Turizam ima ključnu ulogu u gospodarskom razvoju Grada Novalje, donoseći značajan priliv financijskih sredstava, poticanjem lokalnih poslovnih aktivnosti i stvaranjem radnih mjesta. S obzirom na važnost turizma za grad, postoji potreba za kontinuiranim ulaganjem i unapređenjem kako bi se očuvala atraktivnost destinacije, povećala konkurentnost te osiguralo održivo upravljanje turističkim resursima.

Nužno je kontinuirano ulaganje u cestovnu i prometnu infrastrukturu omogućavajući na taj način bolju povezanost grada Novalje i poboljšavanjem pristupa turističkim atrakcijama. Modernizacijom i proširenjem prometne mreže bi se smanjile gužve i poboljšao doživljaj gostiju. Razvojem atraktivnih turističkih sadržaja kao što su kulturne manifestacije, sportski događaji, zabavni parkovi i druge rekreacijske mogućnosti privukao bi se širi spektar posjetitelja i produljila turistička sezona.

³⁰ Izvor: Plan razvoja Grada Novalje za razdoblje 2023.-2029. – Nacrt; Deloitte, siječanj 2023., str – 41.

Grad Novalja ima potrebu ulaganja u programe recikliranja, energetske efikasnost i zaštitu obale. Grad Novalja ima potencijal razvijati programe i atrakcije koje bi privlačile turiste tijekom cijele godine. To može uključivati *wellness* turizam, gastronomske festivale i aktivnosti na otvorenom.

Prirodni potencijal otoka Paga obiluje i ljekovitim blatima koja se protežu duž cijelog otoka, među kojima je najpoznatije ljekovito blato „Segal“. Takav prirodni potencijal daje mogućnost suradnje Ličko-senjske županije i Zadarske županije u budućim projektima koji su ključni za razvoj zdravstvenog turizma.

RAZVOJNE POTREBE I POTENCIJALI GOSPODARSTVA

Na temelju detaljne analize trenutnog stanja u domeni gospodarstva identificirane su slijedeće razvojne potrebe i potencijali:

- **Razvojna potreba / potencijal 1.:** Poticanje poduzetničke klime kroz razvoj mikro, malog i srednjeg poduzetništva.
- **Razvojna potreba / potencijal 2.:** Razvoj održivog i zelenog turizma te razvoj selektivnih (npr. aktivnog, ruralnog) oblika turizma s ciljem kontroliranog razvoja cjelogodišnjeg turizma.
- **Razvojna potreba / potencijal 3.:** Privlačenje i zadržavanje stručnog kadra, u skladu s potrebama lokalnog tržišta rada, s fokusom na osiguravanje cjelogodišnjih radnih mjesta.
- **Razvojna potreba / potencijal 4.:** Izgradnja gradske tržnice i ribarnice s ciljem povećanja konkurentnosti lokalnog poljoprivrednog sektora i poticanje bolje integracije poljoprivrednih proizvoda u turistički lanac vrijednosti.
- **Razvojna potreba / potencijal 5.:** Izgradnja centara za maslinarstvo, ovčarstvo i ribarstvo.
- **Razvojna potreba / potencijal 6.:** Podrška osnivanju poljoprivredne zadruge ili drugog odgovarajućeg modela proizvođačke organizacije radi bolje suradnje lokalnih poljoprivrednika i jačanja tržišnog nastupa, te prepoznatljivosti kvalitete i izvornosti proizvoda.
- **Razvojna potreba / potencijal 7.:** Ulaganje u digitalizaciju radi poboljšanja dostupnosti i efikasnosti javnih usluga.
- **Razvojna potreba / potencijal 8.:** Ulaganje u cestovnu i prometnu infrastrukturu na području Grada radi bolje gospodarske i turističke povezanosti.
- **Razvojna potreba / potencijal 9.:** Uređenje infrastrukture u Poduzetničkoj zoni Čiponjac II.
- **Razvojna potreba / potencijal 10.:** Izgradnja i uređenje infrastrukture u Poduzetničkoj zoni Zaglave – Prozor.
- **Razvojna potreba / potencijal 11.:** Kontinuirano ulaganje i unapređenje kako bi se očuvala atraktivnost i povećala konkurentnost destinacije (marketing i promocija).
- **Razvojna potreba / potencijal 12.:** Poticanje razvoja komunikacijske i mreže širokopojasnog interneta na području Grada.
- **Razvojna potreba / potencijal 13.:** Poticanje razvoja zdravstvenog turizma.

3.3. Kulturna baština i usluge

O prošlosti života na ovim prostorima govore brojni arheološki nalazi i ostaci iz novaljskog kraja. Zahvaljujući svom posebnom položaju, luka današnje Novalje imala je važnu ulogu za vrijeme vladavine Rimskog Carstva i bila nezaobilazna luka za mnoge brodove koji su u to vrijeme plovili Jadranom. Uz luku je polako nastajalo i razvijalo se naselje koje je dobilo latinski naziv Navalía (u prijevodu Pristanište), po kojem je grad kasnije dobio ime. Prema arheološkim istraživanjima u Novalji su u 5. i 6. stoljeću sagrađene tri velike crkve na različitim mjestima u luci. Služile su ne samo stanovnicima Novalje i okolnih naselja, već i nautičarima i putnicima koji su se u Novalji zatekli na svom putovanju. Rimski akvadukt Talijanova buža iz 1. stoljeća, koji je danas najznačajnije arheološko nalazište grada Novalje, dokazuje da je luka bila u funkciji i prije izgradnje spomenutih sakralnih objekata. Akvadukt, uklesan u kamenu, dugačak je oko 1,2 km, širok do 70 cm i visok do 40 m i ima 9 otvora u površini, zvanih Odiha. Ovaj jedinstveni rimski vodovod opskrbljivao je Novalju vodom iz novaljskog polja.

Uz akvadukt, najvažniji arheološki nalazi su tri ranokršćanske bazilike iz 4. i 5. stoljeća, čiji su ostaci podnog mozaika u gotičkoj crkvi Majke Božje od Ružarija u središtu grada te u dvorištu iza crkve. Ostaci crkvenog namještaja sačuvani su u arheološkoj zbirci Stomorica. Veliku vrijednost ima relikvijar Arheološkog muzeja Zadar. Jedan od najstarijih prikaza Djevice Marije s natpisom Maria pronađen je u Novalji na istočnoj obali Jadrana. Prema legendi, rimsko naselje Cisse nalazilo se i na mjestu naselja Caske, koje se urušilo i potonulo nakon potresa u 4. stoljeću.

U središtu grada nalazi se župna crkva sv. Katarine i crkva Majke Božje od Ružarija, poznata i kao Mala crkva, u današnjim gabaritima sagrađena u 17. stoljeću na temeljima ranokršćanske bazilike, odnosno srednjovjekovne crkve. Iznad oltara je čudotvorna slika Gospe koja plače iz 16. stoljeća.

Dio kulturne baštine je i pronalazak ostataka potonulog trgovačkog broda s teretom amfora (osnovna ambalaža za prijevoz vina, maslinovog ulja i mnogih drugih poljoprivrednih proizvoda, izrađena od izdržljivog keramičkog materijala, otpornog na destruktivne prirodne utjecaje) iz 1. st. pr. Krista uz istočnu obalu otoka Paga, u Podvelebitskom kanalu, u uvali Vlaška Maloj. Lokalitet je 2004. godine stavljen pod zaštitu prirode.

Na ovom lokalitetu planirane su aktivnosti kojima bi se poticalo korištenje kulturne baštine kao preduvjeta za nove proizvode i usluge u kulturnoj industriji.

Novalja ima i svoje tradicionalne manifestacije koji se održavaju svake godine. Neke od najznačajnijih su: Karneval, Dječji festival „Antonija“, Fešta od maja, Uskrsni doručak, Novaljsko kulturno ljeto, Božićna priredba, Festival pisme nakanat, izložba paške ovce i paškog sira te mnoge druge.

Narodni običaji Novalje posebno se očituju kroz pjesmu, ples i narodnu nošnju. Novaljsko pjevanje „Nakanat“ starinsko je pjevanje koje je sačuvano do danas, pjeva se dvoglasno u paru, a karakteriziraju ga deseterac i staccat otegnuto “oj”. Glavni motivi za nastanak ove poetsko - umjetničke forme bili su važni događaji iz života samih žitelja, poput vjenčanja ili krštenja, pripadnost otoku i zavičaju, sretne i nesretne ljubavi, a u pjevanju su svoje mjesto pronašle i mnoge budnice i pjesme iz drugih krajeva. U čast svim naraštajima koji su očuvali tradiciju,

svake godine se na sv. Katarinu, zaštitnicu Novalje, 25. studenoga održava festival pučkog pjevanja Pisme nakanat.³¹

Valorizacija kulturne baštine jedan je od prioriteta Grada Novalje u narednom razdoblju. Novalja ima bogato kulturno nasljeđe i potrebno je izvesti brojne radove kako bi se zaštitilo, valoriziralo i prezentiralo kulturnu baštinu. Stoga se u skorijoj budućnosti planiraju poduzeti aktivnosti vezane uz sanaciju i rekonstrukciju nekoliko crkvice i arheoloških nalazišta koja predstavljaju zaštićena kulturna dobra ovoga područja, te izgradnja novih objekata odnosno interpretacijskih centara.

3.3.1. Registrirana kulturna dobra

Područje grada Novalje je područje posebne brojnosti kulturnih dobara i spomeničke slojevitosti, pa se kroz PPUG³² Novalja zaštićena kulturna dobra razvrstavaju na:

- Kulturno-povijesne cjeline (Povijesna urbana cjelina, Povijesna seoska cjelina i etnološka baština, Povijesno-memorijalna područja, Pojedinačne građevine i kompleksi građevina, Arheološka i hidroarheološka baština);
- Kultivirani agrarni krajolik (maslinici i vinogradi – su prirodno okruženje kulturnih dobara, iz kojega se izuzimaju građevinska područja naselja, izdvojena građevinska područja izvan naselja te površine i građevine prometne i komunalne infrastrukture).³³

U Tablici 14 su prikazana zaštićena i preventivno zaštićena kulturna dobra Grada Novalje koju čine slijedeći registrirani spomenici kulture:

Tablica 14 Kulturna dobra grada Novalje

Rbr.	Registarski broj	Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
1	Z-4702	Ruševine crkve sv. Jurja	Caska, CASKA	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-3773	Crkva sv. Anđela Čuvara	Lun, LUN 161	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
3	Z-4205	Olupina potonulog parobroda „Albanien“	Lun	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
4	Z-4204	Olupina potonulog parobroda „Euterpe“	Lun	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
5	Z-1776	Antički kamenolom	Novalja, RIMSKA KAVA	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
6	Z-4661	Crkva sv. Ivana i Pavla i ostaci ranokršćanske bazilike	Novalja, LOKUNJE	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
7	Z-4553	Crkva sv. Marije od Ružarija	Novalja, TRG BAZILIKE 7	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
8	Z-4230	Tradicijska pjevanja otoka Paga	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro

³¹ Izvor: Provedbeni program Grada Novalje za razdoblje od 2021. – 2025. godine, str. 25

³² PPUG - Prostorni plan uređenja grada

³³ Izvor: V IZMJENE I DOPUNE PROSTORNOG PLANA UREĐENJA GRADA NOVALJE - prijedlog plana; Zagreb, srpanj 2022, str – 97., 98.

Teritorijalna strategija – Dodatak Planu razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine

9	Z-2485	Crkva sv. Kristofora	Stara Novalja, SVETA MARIJA 5a	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
10	RRI-0382- 1975.	Etno zona Lun	Lun	Kulturno-povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
11	Z-3366	Tradicionalna proizvodnja paškog sira	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
12	Z-4964	Kula zvana "Kaštel"	Stara Novalja, KAŠTEL 22A	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
13	RRI 381- 1975	Hidroarheološko nalazište u uvali Caska	Caska	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
14	Z-7663	Arheološka zona Novalja	Novalja	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
15	Z-7664	Arheološka zona Caska	Caska,	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
16	Z-5293	Tunera	Caska, CASKA	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
17	Z-5492	Crkva sv. Katarine	Novalja, ULICA BISKUPA S.BADURIN E 4	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
18	Z-5657	Ostaci ladanjskog kompleksa biskupa Palčića s crkvom sv. Antuna Padovanskog	Caska, CASKA	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
19	Z-5746	Antički vodovod "Talijanova buža"	Novalja,	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
20	Z-6433	Hidroarheološko nalazište u uvali Vlaška mala	Novalja	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
21	Z-6730	Crkva sv. Kristofora	Metajna	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
22	Z-6723	Crkva sv. Marije (Stomorice)	Gajac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
23	P-5914	Ostaci starokršćanske bazilike u Gaju	Novalja, ŠETALIŠTE LUKE ČEMELJIĆA 39	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
24	Z-7387	Utvrda Svetojanj– Sutojanj	Stara Novalja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
25	P-6195	Hidroarheološko nalazište u uvali Slatina	Stara Novalja	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
26	Z-7654	Arheološko nalazište Vidasovi stani	Novalja, Vidasovi stani	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske; URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/>

3.3.2. Objekti društvene djelatnosti kulturnog značaja

Knjižnica i čitaonica, Centar za kulturu i regionalni arhiv su kulturne institucije od posebnog značaja za razvijanje opće kulture i stupnja obrazovanja stanovništva. Postojeća knjižnica i

čitaonica u gradu Novalji djeluje kao samostalna institucija, a lokacijski i prostorno zadovoljava uvjete.

Novoizgrađeni Kulturni centar Gozdenica,³⁴ u kojem djeluje Centar za kulturu Grada Novalje, ima ukupnu površinu veću od 1.000 četvornih metara, a središnji dio zauzima multimedijalna dvorana s 240 sjedećih mjesta. Na tom prostoru održavaju se kulturne manifestacije, koncerti, glazbene i dramske manifestacije, predstave za djecu i odrasle, sve ono što će obogatiti kulturni i društveni život građana svih generacija. Osim ovih manifestacija, prostor se koristi i za likovne radionice *Pinelić i žmuljić*, dječje matematičke radionice u suradnji s *Alohom*³⁵ te se održavaju probe plesnog baleta za djecu (baletni studio *Arabesque*³⁶ – *balet, ritmika i suvremeni ples*).

Tehničke mogućnosti dvorane omogućavaju njeno višenamjensko korištenje, pa se tako ona može koristiti i kao mjesto za održavanje sajмова, otočnih skupova, promociju i prodaju autohtonih otočnih proizvoda, radionica, izložbi, festivala i znanstvenih simpozija.

Na katu su smješteni uredi *Centra za kulturu*, prostor namijenjen udrugama, manja dvorana za razna predavanja i sastanke, kao i dio za tehničku podršku manifestacijama i upravljanje tehnikom koju krasi različite suvremene performanse.

Vanjska tribina, smještena uz sjeverozapadno pročelje zgrade, prikladna je za manje ljetne koncerte i predstave te ima pedesetak sjedećih mjesta. Njen najljepši ukras je vertikalni kanal pokriven staklenim pokrovom, ispod kojeg je drevni podzemni tunel, antički vodovod iz 1. stoljeća – *Talijanova buža*.

Muzeji su kulturne i znanstvene ustanove od posebnog značaja za promicanje vrijednosti lokalnih tradicija. Muzej kao registrirana ustanova nalazi se u Novalji u sklopu kojeg djeluje i arheološka zbirka *Stomorica*. Muzejski se fundus stalno obogaćuje nalazima s istraživanja na širem novaljskom području. Najvećim dijelom je riječ o nalazima s arheološkog nalazišta *Caska*, hidroarheološkog nalazišta *Vlaška mala*, urbanog dijela grada Novalje ali i šireg područja otoka Paga. Međutim, izazov u organiziranju stalnog postava Gradskog muzeja predstavlja činjenica da se veliki broj vrijednih kulturnih eksponata nalazi u Zadru zbog čega ga Muzej ne može prezentirati svojim građanima i posjetiteljima.³⁷

Kazališta, scenski prostori i kina su kulturne institucije od posebnog značaja za razvoj dramske, filmske i glazbene kulture stanovništva. Ovakve kulturne aktivnosti grad Novalja³⁸ ima tijekom ljetne sezone na ljetnoj pozornici (*Novaljsko glazbeno ljeto* - u sklopu kojeg se organiziraju koncerti klasične glazbe i *kazališni festival - Novaljski trijatar* koji se u 2021. godini odvijao u *Vrtovima lunjskih maslina*). Ljetno kino Hollywood više ne djeluje na ljetnoj pozornici, nego time upravlja Centar za kulturu Grada Novalje. Također, na Trgu Alojzija Stepinca se tijekom ljeta održavaju izložbe na otvorenom uglavnom lokalnih umjetnika koje su dobro posjećene. Grad Novalja je prvi u Republici Hrvatskoj 2022. godine organizirao morsku (u plićaku za prolaznike) te podmorsku (isključivo za ronioce) izložbu, što je istaknuto kao posebna atrakcija. Tijekom ljetnih mjeseci organiziraju se koncerti, nastupi kulturno-umjetničkih

³⁴ Izvor: Centra za kulturu Grada Novalje; <https://czknovalja.hr/>

³⁵ Izvor: ALOHA - Mentalna aritmetika; ALOHA je izvorni i najveći međunarodni program mentalnog i intelektualnog razvoja za djecu.; URL: <https://aloha.hr/>

³⁶ Izvor: Baletni studio Arabesque; URL: <https://www.facebook.com/baletnistudioarabesque/>

³⁷ Izvor: Plan razvoja Grada Novalje za razdoblje 2023.-2029. – Nacrt; Deloitte, siječanj 2023., str. 24.

³⁸ Izvor: Centra za kulturu Grada Novalje; <https://czknovalja.hr/>

društava, a prethodne godine počela je manifestacija nazvana *Novaljski kularin* u kojoj se spajaju svi običaji i tradicije grada Novalje (pjevanje nakanat, lokalna gastro ponuda, izložbe fotografija grada Novalje, predstava Radovan i Ljudmila, folklorni ples Naški itd.).

U projektu *Novaljska šumica* predviđena je izgradnja amfiteatra koji će zamijeniti sadašnju ljetnu pozornicu. Potrebno je osigurati prostor da se ove manifestacije mogu izvoditi tijekom cijele godine, te za amatersko kazalište u Novalji. Za sada se u zimskim mjesecima koristi samo prostor Pastoralnog centra koji se nalazi uz crkvu sv. Katarine.

Kao najveću aktivnost koja je usmjerena prema kulturi potrebno je istaknuti planirani Interpretacijski centar antičke Novalje – Navalia. Također kao važnu aktivnost i potencijal ulaganja potrebno je istaknuti izgradnju Prezentacijskog centra Rimska kava.³⁹

RAZVOJNE POTREBE I POTENCIJALI VALORIZACIJE KULTURNE BAŠTINE

Na temelju detaljne analize trenutačnog stanja u domeni kulture identificirane su slijedeće razvojne potrebe i potencijali:

- **Razvojna potreba / potencijal 1.:** Veća usmjerenost ka valorizaciji kulturne baštine (kroz sustavna arheološka istraživanja, prezentacijom lokaliteta za posjetitelje, uspostavom stalnog postava gradskog muzeja, ...),
- **Razvojna potreba / potencijal 2.:** Sanacija i rekonstrukcija rimskih zidova na arheološkom nalazištu Caska,
- **Razvojna potreba / potencijal 3.:** Sanacija i rekonstrukcija crkvice sv. Antona Padovanskog u Caskoj,
- **Razvojna potreba / potencijal 4.:** Sanacija i rekonstrukcija crkvice sv. Jurja u Caskoj,
- **Razvojna potreba / potencijal 5.:** Osiguravanje statusa muzeja i adekvatnog prostora Gradskom muzeju Novalja,
- **Razvojna potreba / potencijal 6.:** Poticanje korištenja kulturne baštine kao inspiracije za nove proizvode i usluge u kulturnoj industriji,
- **Razvojna potreba / potencijal 7.:** Izgradnja Interpretacijskog centra Navalia,
- **Razvojna potreba / potencijal 8.:** Izgradnja Prezentacijskog centra Rimska kava.

3.4. Zaštita prirode i okoliša

Prirodni resursi i njihove karakteristike značajno opredjeljuju gospodarsku djelatnost, a istovremeno determiniraju kvalitetu života stanovništva. Posebnosti i značaj grada Novalje najviše su determinirane otočnim karakterom Grada. Kvaliteta prirodnih resursa i okoliša predstavlja značajnu odrednicu njegova dosadašnjeg i budućeg gospodarskog razvitka. Prirodni resursi na području Luna, Zrća i Caske, Straška i Paških stijena u Velebitskom kanalu

³⁹ Izvor: Plan razvoja Ličko-senjske županije do 2027., str – 132.

predstavljaju dio prirodnih vrijednosti ne samo Ličko-senjske županije, već i Republike Hrvatske, pa su dijelom već registrirani kao zaštićena područja kulturne baštine Hrvatske.

Klima na području grada Novalje je mediteranska s toplim, suhim ljetima i blagim zimama. Mikroklime sjeverozapadne i jugoistočne strane otoka se znatno razlikuju. Dok je sjeveroistočna strana izložena jakoj buri, jugozapadna strana je pod jakim utjecajem djelovanja mora. Najviše sati insolacije ostvaruje se u srpnju i to 340 – 360 sati, a najmanje u prosincu, siječnju i veljači. Najveće srednje temperature zraka izmjerene su u srpnju i kolovozu u iznosu 24,4 °C i 24,3 °C. Srednja mjesečna maksimalna temperatura zraka iznosi 27,8 °C u srpnju i 27,3 °C u kolovozu, dok srednja mjesečna minimalna temperatura iznosi 3,1 °C u siječnju. Prosječna količina godišnjih oborina iznosi 815 mm od čega u vegetacijskom periodu od 1.4. do 30.9. u prosjeku padne 325 mm. Najviše oborina ima u listopadu, studenom i travnju, a najmanje u srpnju i kolovozu. U mjesecima sa najjačim oborinama događa se da u jednom danu padne do 200 mm oborina, što je vrlo nepovoljno radi mogućih erozije i poplavljanja kraških polja. Na području cijelog otoka Paga, a tako i grada Novalje, kao važna okolišna karakteristika izdvaja se učestalo i snažno strujanje vjetra, odnosno bure. Paška bura rezultira izrazito čistim zrakom i soli u zraku, a što možemo biti vrlo korisno za ljudsko zdravlje. Stoga, potrebno je bolje iskoristiti brend paške bure, kao posebnog prirodnog fenomena na području Grada.⁴⁰

Područje grada Novalje, kao i cijeli otok Pag, po svojim je geološkim karakteristikama izrazito krškog tipa. Najveći dio terena izgrađen je od karbonatnih stijena, a znatno manju površinu zauzimaju eocenski fliš, lapori i pješčenjaci. Teren izgrađen od eocenskog fliša uglavnom je pokriven smjesom pijeska, gline, sipara i breča. Ta područja ujedno predstavljaju i obradivo zemljište. Zbog "susreta" kontinentalne i mediteranske klime, na području grada Novalje nalaze se šume bijelog graba i hrasta medunca (*carpinetum orientalis croaticum*) te šume crnike (*quercetum ilicis*) koja na jugozapadnim dijelovima stvara karakterističan, mediteranski ugođaj. Nešto kvalitetnije šumske površine nalaze se na jugozapadnim padinama Luna između Tovarnela i rta Sakarata, kod uvale Dubac, kod Straška, te na području Zrća. Šumarija Novalja provodi njegu, čišćenja, prorjeđivanja i zaštitu šuma. Bavi se i poslovima protupožarne zaštite kroz izgradnju i održavanje protupožarnih prosjeka s elementima cesta i u ljetnim mjesecima s protupožarnim motrenjem i organizacijom ophodarsko-dojavne službe. Privatne šume se ne sijeku i ne čiste, što značajno povećava rizik za nastanak požara. Povoljnija područja za razvoj vegetacije su flišne ravnice u dolinama, povoljne za razvoj poljoprivrede, uglavnom vinogradarstva te blaže jugozapadne padine otoka djelomično obraslo termofilnom šumom. Radi svoje specifičnosti i ljepote pojedini dijelovi maslinika na Lunu proglašeni su 1963.g. posebnim botaničkim rezervatom. Temeljem "Zakona o zaštiti prirode" (NN 70/2005.) Lun - nalazište divlje masline proglašeno je posebnim rezervatom (pretpostavlja se da neke imaju i više od dvije tisuće godina).

Obalno područje grada Novalje sastoji se od mnoštva uvala, rtova, otočića i hridi. Jugozapadna obala je niska, a sjeveroistočna strma i visoka. Sa sjeveroistočne strane otoka nalazi se prostrana uvala Stare Novalje i Paški zaljev, a na jugozapadnoj obali uvala Novalja, Gajac – Braničevica, Straško i Babe – Mihovilje. Paški zaljev okružuje 27 km pješćanih plaža, a izgledom podsjeća na jezero, te predstavlja prostranu prirodno zaštićenu luku. Zona Caske obuhvaća sjeverozapadni dio zaljeva s naročito lijepim pješćanim plažama. Unutarnji dio zaljeva leži u smjeru jugoistok-sjeverozapad, na osi Pag – Caska te je dug 8,5 nautičkih milja.

⁴⁰ Izvor: Plan razvoja Grada Novalje za razdoblje 2023.-2029. – Nacrt; Deloitte, siječanj 2023., str. 68.

Paški zaljev, a osobito Paška vrata, izloženi su udarima bure. Međutim, uvale na sjeveroistočnom dijelu Zaljeva pružaju sigurna skloništa i sidrišta. Kod mjesta Vidalići, Kustići, Zubovići i Metajna postoje izgrađene obale za manje plovne objekte. Unutar zaljeva nalaze se brojne plaže, od kojih mnoge imaju izvore tekuće vode, što je posebno značajno s aspekta mogućnosti razvoja nautičkog turizma.⁴¹

3.4.1. Prirodna baština

Na području Grada Novalje, temeljem Zakona o zaštiti prirode, zaštićena su sljedeća područja prirodnih vrijednosti:

Poseban botanički rezervat - Nalazište divlje masline na poluotoku Lunu. Nalazište divlje masline višestoljetne starosti prostire se na sjevernom dijelu poluotoka Luna, a površine je 23,6 ha. Jedino je nalazište divlje masline na jadranskoj obali. U ovom je rezervatu zabranjena sječa stabala, unašanje biljnih vrsta, kao i svaki drugi zahvat, koji može uzrokovati promjenu značajki, stanja i izgleda rezervata bez prethodne suglasnosti nadležne Državne uprave.

Atrakcija „Tisućljetni maslinici – Vrtovi lunjskih maslina“⁴² predstavljaju oazu mira i jedan od najslikovitijih i najljepših kutaka otoka Paga. Priroda je na ovom prostoru ostavila tragove svoje darežljivosti. Oko 80 000 stabala divljih maslina na području od 400 ha stoljećima se cijepi kultiviranim sortama, prvenstveno Oblicom. Svojom se jedinstvenošću posebno ističe oko 1 500 divljih maslina visokih od 5 do 8 metara. Ovo područje divljih maslina ima veliku botaničku vrijednost, a zbog svojih je karakteristika 1963. godine i proglašeno botaničkim rezervatom. Najstarija maslina u Vrtovima lunjskih maslina slavi više od 2 000 godina, što je svrstava među 3 najstarije masline na svijetu, zajedno sa stablima maslina iz Grčke i Izraela. Posjetitelji su je okarakterizirali kao okrepjujuću tišinu, pod krošnjama dugovječnih stabala, obnovljenu snagu života i ponovno pronađeni željeni mir izgubljen u urbanoj vrevi.

Cjelokupno područje Luna površine 1300 ha osebujno je zbog karakteristične obalne linije, privlačnosti krškog reljefa, visoke šume crnike i maslinika (maslina se na poluotoku sadi preko pedeset stoljeća). Najvrijednije dijelove prirode na kopnu nastavlja se netaknuto područje podmorja.

Značajni krajobraz - Predio Zrće kod Novalje (uvala Zrće). Na kraju Paškog zaljeva, blizu Novalje, nalazi se jedna od najljepših plaža na Jadranu - Zrće u istoimenoj uvali. Njena dužina iznosi oko 500 m, širina i do 50 m, a čini je sitni šljunak koji se nastavlja daleko u more. Dio neposrednog zaleđa pokriva sađena borova šuma alepskog i crnog bora (*Pinus halepensis* i *Pinus nigra*), što daje još veću krajobraznu vrijednost plaži. Veličina zaštićenog područja iznosi 150 ha.

Ornitološki rezervat - Kolanjsko blato, blato rogoza (trske) ukupne površine 525 ha, od toga na području grada Novalje 2,19 ha. Kolanjsko blato je močvarno stanište koje se ističe bogatstvom i raznolikošću oblika života posebno ptičjeg svijeta sa čak 163 vrsta ptica i nekoliko endemičnih vrsta.

⁴¹ Izvor: Plan razvoja Grada Novalje za razdoblje 2023.-2029. – Nacrt; Deloitte, siječanj 2023., str. 69.

⁴² Izvor: Ibidem

Osim zaštićenih dijelova prirode⁴³, temeljem utvrđene namjene i režima korištenja prostora, uspostavlja se planska zaštita prirodnih vrijednosti u kategoriji značajnog krajobraza na slijedećim područjima:

- područje Paških stijena Velebitskog kanala (uključivo uvala Svetojanj),
- cjelokupno područje k.o. Lun,
- prostor poluotoka Zaglava - Uvala Slana - poluotok Furnaža,
- šuma na lokalitetu Straško u Novalji,
- šuma na dijelu područja Vrtić sa oblikovanjem kao mediteranski vrt,
- šuma na dijelu između turističke zone Straško i urbane zone naselja sa oblikovanjem kao gradski park,
- otoci Škrda i Dolfin⁴⁴.

Nadalje, na području Grada Novalje uspostavljena je ekološka mreža, odnosno sustav prostorno bliskih ekološki značajnih područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i staništa. Ta područja uravnoteženom biogeografskom raspoređenošću pridonose očuvanju prirodne ravnoteže i biološke raznolikosti. Uredbom o ekološkoj mreži (Narodne novine br. 80/19) proglašena je ekološka mreža Republike Hrvatske koja je ujedno i ekološka mreža NATURA 2000.

Za svako pojedino područje ekološke mreže utvrđene su ciljne vrste i stanišni tipovi. Sukladno Uredbi o ekološkoj mreži („Narodne novine“, broj 80/19) područje obuhvata Prostornog plana uređenja Grada Novalje nalazi se dijelom u ekološkoj mreži i to na području značajnom za vrste i stanišne tipove te na području očuvanja značajno za ptice:

- HR1000023 SZ Dalmacija i Pag
- HR1000033 Kvarnerski otoci

Također, u programu Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove – POVS (Predložena područja od značaja za zajednicu – PSCI) predložena su dodatna područja od posebne brige za očuvanje:

- HR2000911 Kolansko blato – Blato Rogoza
- HR2001021 Lun
- HR3000026 Dolfin i otoci
- HR3000038 Uvale Svetojanj V. i M.; uvala Lusk
- HR3000039 Uvala Caska – od Metajne do rta Hanzina
- HR3000040 Pag – od uvale Luka V. do rta Krištofor
- HR3000041 Paška vrata
- HR3000059 Otoci Škrda i Maun
- HR3000179 Lun – podmorje
- HR3000180 Uvala Stara Novalja
- HR4000019 Paške stijene Velebitskog kanala (Rt Deda – Rt Krištofor)⁴⁵

⁴³ Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Novalje („Županijski glasnik“ LSŽ broj 21/07, 9/15, 22/16, 15/18, 18/20 i 29/22)

⁴⁴ Izvor: Plan razvoja Grada Novalje za razdoblje 2023.-2029. – Nacrt; Deloitte, siječanj 2023., str. 69.

⁴⁵ Izvor: Ibidem

Kako bi se zaštitila prirodna baština važno je provoditi mjere koje će unaprijediti prirodni i kulturni krajolik te zaštititi okoliš od potencijalno štetnih utjecaja.

Na području Grada potrebna su daljnja ulaganja u području zaštite prirode kako bi se osigurali preduvjeti za gospodarski rast i razvoj, stoga je u nadolazećem razdoblju planirano ulagati u: sadnju drvoreda uz gradsku obilaznicu, uređenje park šume Straško, izgradnja *trekking* staza i poučno-edukativnih šetnica i nogostupa, uređenje postojeće pješačke infrastrukture, unapređenje biciklističke infrastrukture, izgradnja Mediteranskog vrta, poticanje *brownfield* investicija prenamjenom postojećih, uglavnom derutnih i zapuštenih objekata i sl.

3.4.2. Civilna zaštita

Stožer civilne zaštite Grada Novalje je stručno, operativno i koordinativno tijelo koje je osnovano za usklađivanje djelovanja operativnih snaga sustava civilne zaštite na području grada Novalje u pripremnoj fazi prije nastanka posljedica izvanrednog događaja i tijekom provođenja mjera i aktivnosti civilne zaštite u velikim nesrećama i katastrofama.

Pravne osobe od interesa za sustav civilne zaštite na području grada Novalja s ciljem priprema i sudjelovanja u otklanjanju posljedica katastrofa i velikih nesreća su:

1. Vatrogasna zajednica Grada Novalje,
2. Dobrovoljno vatrogasno društvo Novalja,
3. Dobrovoljno vatrogasno društvo Lun,
4. Dobrovoljno vatrogasno društvo Barbati,
5. HGSS – Stanica Gospić,
6. Gradsko društvo Crvenog križa Novalja,
7. Komunalno društvo „Arburoža“ d.o.o. Novalja,
8. Komunalno društvo „Komunalije“ d.o.o. Novalja,
9. Ronilački klub „Dupin“ Novalja,
10. Ronilački klub „Amfora“ Novalja,
11. Lovačko društvo „Jarebica“ Novalja.

U Proračunu Grada Novalje planiraju se sredstva za redovite aktivnosti operativnih snaga civilne zaštite, te se sukladno materijalnim mogućnostima planiraju sredstva i za redovito sufinanciranje rada ustanova i udruga koje su u izravnoj ili posrednoj vezi sa civilnom zaštitom.

Potreba je raditi na jačanju kapaciteta institucija koje brinu o sigurnosti što uključuje cjeloviti sustav civilne zaštite, također je potrebno poticati razvoj i involviranost civilnog društva u

svakodnevni život stanovnika. Postoji potencijal u ulaganja i aktivnosti u sustav civilne zaštite i vatrogasnu zajednicu.

Osnivanjem Gradskog društva Crvenog križa javlja se potreba za izgradnjom zgrade za Crveni križ grada Novalje.

3.4.3. Vatrogasna zajednica

Na području grada Novalje djeluje Vatrogasna zajednica Grada Novalje u sklopu koje su dobrovoljna vatrogasna društva: DVD Novalja, Lun i Barbati. Operativne snage vatrogastva temeljna su operativna snaga sustava civilne zaštite. Vatrogasna zajednica Grada Novalja raspolaže sa 45 operativnih vatrogasaca: za izlaz/ za prvi izlaz 10 u DVD Novalja, 10 operativnih vatrogasaca za izlaz/za prvi izlaz u DVD-u Lun i /4 operativna vatrogasca za izlaz/za prvi izlaz u DVD-u Barbati. Grad Novalja sufinancira vatrogasnu zajednicu na godišnjoj razini u iznosu od 172.540,00 EUR.

Tijekom 2021. godine završen je projekt „Rekonstrukcija zgrade DVD-a Novalja“. Novi vatrogasni dom omogućuje nesmetani rad i razvoj DVD-a Novalja u tehnički ispravnim uvjetima te provođenje edukativnih i promotivnih radionica vezanih uz sprječavanje požara i smanjenje posljedica drugih štetnih događaja. Nadalje, društvena dvorana uključujući i smještajni kapacitet omogućuju djelovanje i drugih udruga sa područja Grada i šire, a čiji je fokus rad s djecom, mladima, osobama treće životne dobi i očuvanju prirodne i kulturne baštine uz međusobnu suradnju i razmjenu iskustava. Postoji potreba izgradnje DVD-a Barbati i Lun s ciljem poboljšanja dostupnosti usluga vatrogasne zajednice.

Uz sve intervencije svih DVD-a na području grada Novalje iznimnu spremnost pokazali su u srpnju 2019.g. kad je na području Zrća izbio veliki požar radi kojeg je angažirana vanjska pomoć susjednih DVD-a, te kanadera. Nadalje, vatrogasna zajednica pokazala je svoju spremnost i gašenjem požara 2022. godine koji je izbio na Plaži Zrće, a vatrogasci su uz pomoć kanadera uspješno ugasili požar te spriječili veću materijalnu štetu i zaštitili živote građana i turista.⁴⁶

Jedna od ključnih potreba je osiguravanje odgovarajuće opreme, vozila i alata za sva dobrovoljna vatrogasna društva. Iako DVD Novalja ima svoju zgradu, potrebno je osigurati adekvatne prostorne uvjete i tehničku opremu za ostala društva kako bi se omogućila učinkovita pripravnost i djelovanje. Ujedno, osiguranje dovoljnog broja obučениh vatrogasaca i kontinuirana edukacija članova ključna su komponenta za osiguranje visoke razine stručnosti i spremnosti za intervencije.

Uz sve navedeno postoji potencijal uređenja ceste Škuncini Stani kojom bi se osiguralo nesmetano prometovanje u slučaju određenih nepogoda ili hitnih stanja (požari, hitne medicinske intervencije i sl.). Uređenje ceste bi doprinijelo i integriranom pristupu ulaganja u razvoj otoka te boljoj prometnoj povezanosti općine Kolan kako u redovnom prometovanju tako i u hitnoćama.

⁴⁶ Izvor: Provedbeni program Grada Novalje u razdoblju od 2021. – 2025., str. – 19.

Osim toga, važno je osigurati dobru koordinaciju i suradnju između vatrogasnih društava te izgraditi sustav brze komunikacije i informiranja u hitnim situacijama. Ovo uključuje i uspostavljanje redovitih vježbi, simulacija i trenaža kako bi se osigurala optimalna reakcija i timski rad u stvarnim situacijama.

Dugoročno gledano, ulaganje u infrastrukturu za vatrogasna društva, edukaciju članova, modernizaciju opreme i vozila te uspostavljanje učinkovitog sustava upravljanja hitnim situacijama ključno je za jačanje vatrogasne zaštite na području Grada Novalje.

3.4.4. Zelena i plava infrastruktura

Zelena infrastruktura je planirana mreža prirodnih i polu-prirodnih područja s drugim ekološkim obilježjima, uključujući vodene ekosustave. Obuhvaća zelene i plave elemente u kopnenim i morskim područjima, kao i obalne dijelove. Zelena infrastruktura pruža višestruke funkcije, ekološke, gospodarske i društvene, suprotno sivoj infrastrukturi koja obično ima jednu svrhu. Ključna uloga zelene infrastrukture je prilagodba na klimatske promjene, koristeći fleksibilnost i lokalno prilagođavanje. Usporedbom sivih projekata, zelena infrastruktura smanjuje materijalne troškove. U Hrvatskoj, Vlada je donijela Program razvoja zelene infrastrukture u urbanim područjima do 2030., s ciljem unapređenja kvalitete života, zdravlja i održivog razvoja gradova kroz povezanu i pristupačnu zelenu infrastrukturu.⁴⁷

Grad Novalja izrađuje dokument⁴⁸ „Strategija zelene urbane obnove Grada Novalje za razdoblje od 2023. do 2030. godine“ kojim će obuhvaćati opsežnu analizu zelenih / otvorenih prostora na području Grada, odnosno elemenata zelene infrastrukture te izdvojenih objekata / zgrada, kao potencijala za primjenu načela kružnog gospodarenja prostorom i zgradama, temeljem čega se donose strateški koraci usmjereni prema njihovom sustavnom unaprjeđenju, zaštiti i daljnjem upravljanju i planiranju.

Zeleni prostori i parkovi predstavljaju potencijal širenja javne infrastrukture u Novalji. Održavanje i razvoj zelenih površina i parkova pridonose stvaranju ugodnog i zdravog urbanog okoliša. Parkovi su također prostor za organiziranje različitih kulturnih događanja i manifestacija, što potiče društvenu povezanost i zajedničke aktivnosti. Kroz ulaganja u revitalizaciju zelenih površina i parkova, Grad Novalja može stvoriti okoliš koji je atraktivan za građane i turiste, čime se potiče kvaliteta života i privlačnost grada kao destinacije.

Primjeri ulaganja u zelenu infrastrukturu su uređenje zelenog otoka u zoni Čiponjac II. i uređenjem drvoreda uz obilaznicu kojom se dolazi na otok iz Luke Žigljen čime bi se doprinijelo ozelenjavanju površine te time promijenila vizura područja koja je uglavnom kamen.

Ulaganjima u Park šumu Špital i Park šumu Straško te Mediteranski vrt planira se stvoriti zelene oaze te na taj način povećati prostor prilagođen i mladim i starijim osobama za boravak na otvorenom.

⁴⁷ Izvor: Hrvatski Ured za Kreativnost i Inovacije. Dostupno na: <https://huki.hr/16/01/2023/zelena-infrastruktura-u-hrvatskoj/> [3. kolovoza 2023.]

⁴⁸ Izvor: Ibidem

Plava infrastruktura ima važnu ulogu u očuvanju okoliša, zaštiti od prirodnih katastrofa poput poplava i suša, te podržava održiv razvoj urbanih i ruralnih područja. Ovaj pristup također može poboljšati kvalitetu života ljudi i doprinijeti očuvanju prirodnih ekosustava.

Ulaganjima u plavu infrastrukturu uređenjem plaže Babe i gradske plaže u naselju Gaj doprinijet će se poboljšanoj turističkoj ponudi u tom dijelu Novalje te na taj način očuvati obalni pojas kao zona s prirodnom vegetacijom.

Značajan doprinos će se postići i izgradnjom Ribarske luke, Luke Jug te uređenjem Primorske ulice koja je smještena tik do obale u Novalji.

3.4.5. Komunalna infrastruktura i promet

Vodoopskrba i odvodnja

Sustav vodoopskrbe i odvodnje na području grada Novalje u nadležnosti je tvrtke Komunalije d.o.o. Trgovačko društvo Komunalije registrirano je kao društvo s ograničenom odgovornošću, sa sjedištem u Novalji, u vlasništvu Grada Novalje kao jedinog osnivača.⁴⁹

U toku prethodne godine Društvo je ulagalo a u dugotrajnu imovinu a najveći dio se odnosi na ulaganje u novu komunalnu infrastrukturu vodovoda i kanalizacije kroz projekt „Poboljšanje vodno-komunalne infrastrukture aglomeracije Novalja“.

Glavne aktivnosti društva u 2022. godini odnosile su se na nastavak izgradnje komunalne infrastrukture aglomeracije Novalja. Najznačajnije među njima su: izgradnja vodospreme Komorovac II, izgradnja zaobilaznog vodoopskrbnog cjevovoda Čelac-Industrijska zona, izgradnja zaobilaznog kolektora Novalja, izgradnja precrpne stanice Komorovac, nastavak izgradnje sustava odvodnje Stara Novalja, izgradnja sustava odvodnje u naselju Caska, Vidalići, Kustići, Zubovići i Metajna.

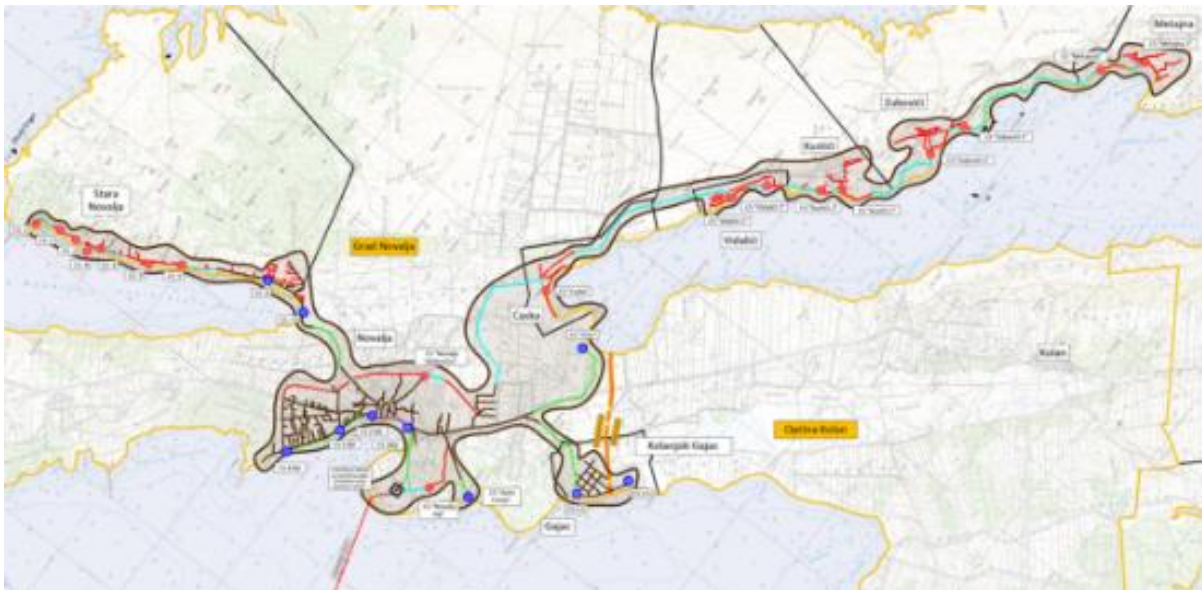
Posljedično dosadašnjim ulaganjima u 2022. godini Društvo je za područje grada Novalje osiguralo 1.296.454 m³ vode, od čega je fakturirano ukupno 1.035.860 m³ vode.⁵⁰

⁴⁹ Izvor: Provedbeni program Grada Novalje za razdoblje 2021.-2025. godine, str. – 47.

⁵⁰ Izvor: Komunalije Novalja, Godišnje izvješće Uprave za 2022. g. – str. – 23.

Slika 6 Aglomeracija Novalja

Izvor: URL: <https://aglomeracijanovalja.hr/o-projektu/>

Do kraja 2023. godine, Grad Novalja planira provesti projekt „Poboljšanje vodno-komunalne infrastrukture aglomeracije Novalja“. Komunalni sustavi Grada tijekom vršnih dana turističke sezone pod značajnim su pritiskom uslijed rasta komercijalnih i nekomercijalnih kapaciteta posljednjih desetak godina. Dio uskih grla održivog razvoja turizma Grada Novalje bit će riješen u okviru ovog projekta koji će doprinijeti očuvanju i zaštiti okoliša i ljudskog zdravlja te unapređenju javnog vodoopskrbnog sustava i sustava odvodnje sa svrhom osiguranja kvalitete i sigurnosti usluga opskrbe pitkom vodom i to pomoću sjedećih mjera:

- Sanacija i dogradnja sustava javne vodoopskrbe i odvodnje i izgradnju uređaja za pročišćavanje otpadnih voda (UPOV), čime će se zadovoljiti kriteriji zaštite primatelja, a s druge strane, omogućit će se efikasniji pogon sustava odvodnje i pripadnog UPOV-a (planirana izgradnja UPOV-a je do kraja 2025. godine),
- Izgradnja UPOV-a II. stupnja pročišćavanja,
- Proširenje i dogradnja sustava javne odvodnje na području aglomeracije, uz povećanje priključenosti stanovništva na sustav javne odvodnje.

Vodoopskrbna infrastruktura uglavnom zadovoljava trenutne potrebe u sezonskim opterećenjima međutim kroz daljnji razvoj Grada biti će potrebno obnoviti i izgraditi cca 40 km vodovodne mreže i izgraditi vodospremu Šegovice II volumena cca 2000 m³ kako bi se u danima najveće potražnje osigurala kontinuirana i kvalitetna vodoopskrba. U tome procesu će ključna biti realizacija projekta povećanja dotoka vode na otok Pag izgradnjom treće podmorske cijevi te izgradnjom novog magistralnog cjevovoda na kopnu od Stinice do Svetog Jurja (Hrnotine) duljine cca 30 km. Osim toga planira se izgradnja novog vodozahvata sa izgradnjom novog vodoopskrbnog tunela i cjevovoda do uređaja za preradu vode na lokaciji Hrnotine kako sustav više ne bi bio povezan sa sustavom hidrocentrale Senj.

Na području grada Novalja nalaze se dva izvora vode: Kaptaza „Škopalj“ u novaljskom polju, kapaciteta cca 5,0 l/sec i Kaptaza u naselju Metajna s vrlo malim kapacitetom. Navedeni izvori vode ne koriste se kao izvor vodoopskrbe.⁵¹

Planira se izgradnja sustava sanitarne odvodnje na sjevernim dijelovima otoka, i to na urbaniziranim područjima na kojima se povećava broj stambenih zgrada, a koja se mogu grupirati u tri odvojene prostorne cjeline:

- područje naselja Lun i Tovarnele,
- područje naselja Jakišnica,
- područje naselja Potočnica i Dubac Varsan.

Izgradnjom cca 18 km kolektora sanitarne odvodnje, pripadajućih crpnih stanica i tri uređaja za pročišćavanje sa podmorskim ispustima pridonijet će se zaštiti okoliša i očuvanju kvalitete mora.

Gospodarenje otpadom

Sakupljanje komunalnog otpada s područja grada Novalje, obavlja poduzeće Arburoža d.o.o. Novalja. Društvo je na kraju 2022. godine imalo 68 zaposlenih osoba. Ukupan broj zaposlenih za vrijeme ljetne sezone je povećan zbog zapošljavanja sezonskih radnika. Organiziranim sakupljanjem komunalnog otpada u gradu Novalji je obuhvaćeno 100 % stanovništva. Uz kućanstva, sakupljanje komunalnog otpada se obavlja i iz svih gospodarskih subjekata s područja Novalje. Sakupljanje u kućanstvima se obavlja putem kanti za komunalni otpad, kapaciteta 120 litara. Ukoliko kućanstva imaju potrebu za kantom većeg kapaciteta, dodjeljuje im se kanta kapaciteta 240 litara ili 360 litara, odnosno, za zajednička kućanstva, kontejner kapaciteta 700 litara ili 1.100 litara. Komunalni otpad iz gospodarskih subjekata se sakuplja, najvećim dijelom, putem kontejnera kapaciteta 1.100 litara ili većih kontejnera, kapaciteta 5 m³ ili 7 m³. Broj kanti i kontejnera je promjenjiva kategorija te se prilagođava stvarnim potrebama korisnika, što se provodi kroz planove nabave poduzeća Arburoža d.o.o. Novalja. Odvoz sakupljenog komunalnog otpada i krupnog (glomaznog) otpada provodi se prema prethodno utvrđenom rasporedu, koji je dostupan na mrežnim stranicama poduzeća Arburoža d.o.o. Novalja.⁵²

U gradu Novalji se provodi i odvojeno sakupljanje sastavnica komunalnog otpada, i to plastike, papira, stakla i metala. Sakupljanje se obavlja putem kontejnera, kanti i vreća, prema prethodno utvrđenom rasporedu, a prema kojem se odvoz odvojenih sastavnica obavlja jednom mjesečno. Osim opisanom sistemom "od vrata do vrata", na području grada Novalje se odvojeno sakupljanje sastavnica otpada obavlja i na dobrovoljnoj bazi, gdje stanovnici i turisti dopremaju i odlaze selektivno sakupljene sastavnice otpada u kontejnere postavljene na javno - prometnim površinama, odnosno na tzv. "zelene otoke".⁵³ Na navedeni način u 2021. godini ukupno je prikupljeno 5803 t komunalnog otpada, od čega je prikupljeno 4082 t miješanog komunalnog otpad. Razlika od 1721 t biootpad, papir, staklo, plastika i metal, odnosno stopa odvojenog otpada iznosi 29,7%.⁵⁴

⁵¹ Izvor: Ibidem

⁵² Izvor: Provedbeni program Grada Novalje za razdoblje 2021.-2025. godine, str. – 48.

⁵³ Izvor: Ibidem

⁵⁴ Izvor: Izvješće o komunalnom otpadu za 2021. godinu, Prilog 1, Tablica 49., str. - 82

U Novalji postoji skladište otpada. Skladište otpada je locirano u poduzetničkoj zoni Čiponjac, unutar zatvorene hale površine oko 770 m², koja osim kao skladište, služi i kao servisno - garažni objekt za smještaj vozila poduzeća Arburoža d.o.o. Novalja. Unutar zatvorene hale, vozila poduzeća Arburoža d.o.o. dovoze odvojeno sakupljene sastavnice komunalnog otpada sa "zelenih otoka", iz kućanstava i gospodarskih objekata.

Zbog kašnjenja radova na izgradnji regionalnog odlagališta otpada u Biljanima Donjim, grad Novalja i komunalno društvo Arburoža d.o.o. pristupili su izgradnji dodatne, treće kazete na odlagalištu Caska. Budući da su postojeće dvije kazete u fazi zatvaranja, ovim se činom osigurava nesmetan rad odlagališta. Ovo je prijelazno rješenje do otvorenja regionalnog odlagališta u Biljanima Donjim, kada će se odlagalište Caska u potpunosti sanirati i zatvoriti. Prikupljeni komunalni otpad odlagat će se u prešu te odvoziti u pretovarnu stanicu u Goricu, a odatle na regionalno odlagalište otpada u Biljanima Donjim. Valja istaknuti kako je odlagalište Caska uređeno, ograđeno i nadzirano odlagalište koje se nalazi u postupku sanacije i zatvaranja. Vrijednost projekta izgradnje treće kazete iznosi 437.985,27 € sufinancirano iz Fonda za zaštitu okoliša te proračuna Grada Novalje.

Grad Novalja planira gradnju kompostane u nadolazećem razdoblju. Predmet projekta je gradnja postrojenja za biološku obradu i odvojeno prikupljanje biootpada kompostana. U okviru kompletnoga projekta projektiraju se slijedeći dijelovi građevine: mostna vaga, poslovna zgrada, pomoćna zgrada, otvoreni asfaltni plato odnosno površina za pripremu i za naknadno postupanje sa bio otpadom i bio razgrađivim otpadom te površina za sječku. Osim postrojenja za biološku obradu odvojeno sakupljenog biootpada (kompostana) planira se izgradnja reciklažnog dvorišta za građevinski otpad čime će se riješiti problematika divljih deponija na širem području Grada Novalje. Projekt izgradnje i opremanje postrojenja za obradu bio-otpada - kompostana je izrađen. Buduća kompostana biti će smještena na lokaciji nove Industrijske zone Zaglava - Prozor. Procijenjena vrijednost projekta prema troškovniku iznosi 995.421,06 €. Komunalno društvo Arburoža d.o.o. kao prijavitelj projekta na natječaj za sufinanciranje iz EU fondova, planira provesti isti do kraja 2023. godine.⁵⁵

Prometno povezivanje

Područjem grada Novalje prolazi glavni otočni cestovni pravac u duljini od 74 km (državna cesta D106) koji povezuje trajektnu luku Žigljen preko Novalje, Paga i Ražanca do Posedarja i nastavno na državnu cestu D8 ili autocestu A1 prema Zadru i Splitu. Županijska cesta ŽC5210 u duljini od 8 km od Stare Novalje vodi do spoja s državnom cestom D106 i na taj način povezuje cijeli otok Pag u smjeru istok – zapad. Na prethodno navedene prometnice nadovezuje se mreža županijskih i lokalnih cesta. Osim trajektnom vezom, povezanost s kopnenim dijelom županije i Republike Hrvatske postiže se i preko državne ceste D106 i preko Paškog mosta. Kako grad Novalja obiluje brojnim turističkim sadržajima, te kako je broj smještajnih kapaciteta značajno veći od broja stanovnika, za vrijeme ljetne sezone na području može boraviti i oko 60.000 ljudi što predstavlja izazov za prometni sustav na području Grada. Stoga se prometni sustav mora fokusirati na aktivne oblike prijevoza (bicikl (mehanički, električni), role, romobil, pješaćenje itd.) unutar urbane jezgre, te kvalitetni javni prijevoz za povezivanje okolnih naselja s gradom u skladu sa sezonskom i izvansezonskom potražnjom.

⁵⁵ Izvor: Provedbeni program Grada Novalje za razdoblje 2021.-2025. godine, str. – 51.

Vizija razvoja održivog prometnog sustava grada Novalje predstavlja sljedeće ključne ciljeve:⁵⁶

- povećanje efikasnosti odvijanja prometa na području grada,
- povećanje atraktivnosti urbanog prostora potenciranjem korištenja održivih oblika prijevoza,
- smanjenje priljeva osobnih vozila u središte grada,
- smanjenje štetnih utjecaja gradske logistike na prometno-prostorne aspekte grada,
- kvalitetno razvijena pješačka infrastruktura s ciljem povećanja broja i zadovoljstva pješaka,
- kvalitetno razvijena biciklistička mreža na području grada (kroz zone zajedničkog prometovanja, zone smirenog prometa, izdvojene biciklističke staze, trake itd.),
- revitalizacija urbane zone na širem središtu grada,
- unaprjeđenje povezanosti okolnih područja s gradom Novaljom održivim oblicima prometovanja (biciklističke magistrale, javni gradski prijevoz),
- unaprjeđenje povezanosti grada Novalje s ostatkom Republike Hrvatske (npr. izgradnja i uređenje luka Novalja, Metajna),
- određivanje smjera razvoja prostornih sadržaja uzimajući u obzir održivi prostorno - prometni sustav,
- izgradnja heliodroma za komercijalne i nekomercijalne svrhe,
- poticanje povezivanja otoka putem hidroaviona te izgradnja pristaništa,
- povećanje kvalitete života za lokalno stanovništvo i posjetitelje,
- ekonomski prosperitet cijelog područja.

Vizija razvoja održivog prometnog sustava grada Novalje predstavlja temelj za daljnje planiranje razvitka grada kroz duži vremenski period.

Veliki problem u nesmetanom odvijanju prometa predstavlja dostava što je osobito izraženo tijekom ljetnih mjeseci kada dostavna vozila stvaraju dodatna zagušenja na prometnoj mreži u užem području grada. Također, povećana razina buke i emisije štetnih plinova negativno utječe na građane i posjetitelje. Velika prisutnost dostavnih vozila na ulicama i nogostupima umanjuje kvalitetu nemotoriziranog prometa (pješaka i biciklista) čime se dodatno umanjuje atraktivnost cjelokupnog gradskog prostora.⁵⁷

S ciljem uspostavljanja održivog prometnog sustava grada Novalje definirane su četiri osnovne mjere koje su usmjerena na unaprjeđenje održivih oblika prometovanja i to javni prijevoz, biciklizam i pješčenje:

- optimizacija cestovnog prometa,
- unaprjeđenje pješačkog prometa,
- unaprjeđenje biciklističkog prometa,
- unaprjeđenje sustava javnog gradskog prijevoza.

⁵⁶ Izvor: Ibidem

⁵⁷ Izvor: Provedbeni program Grada Novalje za razdoblje 2021.-2025. godine, str. – 55.

Zbog prostornih ograničenja unutar izgrađenog područja grada Novalje dio postojeće prometne infrastrukture je neadekvatan za sigurno i nesmetano odvijanje cestovnog prometa.

U sklopu optimizacije cestovnog prometa predlažu se mjere koje se odnose na:⁵⁸

- optimizaciju tokova cestovnog prometa,
- povećanje sigurnosti i propusne moći prometne mreže,
- unaprjeđenje sustava parkiranja,
- uređenje dostavnog prometa.

RAZVOJNE POTREBE I POTENCIJALI ZAŠTITE PRIRODE I OKOLIŠA

Na temelju detaljne analize trenutnog stanja u domeni zaštite prirode i okoliša definirane su slijedeće razvojne potrebe i potencijali:

- **Razvojna potreba / potencijal 1.:** Proširenje i uređenje komunalnog sustava na zapadni dio otoka te uređenje i poboljšanje vodne i odvodne infrastrukture.
- **Razvojna potreba / potencijal 2.:** Zaštita kopnenih i morskih ekosustava od negativnih utjecaja gospodarskog razvoja i turizma te tako osigurati dugoročni održivi pristup upravljanju prirodnim resursima.
- **Razvojna potreba / potencijal 3.:** Razvoj prometne infrastrukture usklađene sa zahtjevima održivih prometnih sustava koja može smanjiti negativne utjecaje turizma i sezonskih pritisaka na okoliš.
- **Razvojna potreba / potencijal 4.:** Implementacija programa ozelenjavanja provođenjem aktivnosti uređenja zelenih površina, drvoreda, park šuma i mediteranskog vrta.
- **Razvojna potreba / potencijal 5.:** Razvoj i korištenje obnovljivih izvora energije te smanjenje troškova održavanja javne infrastrukture uvođenjem zelenih i digitalnih rješenja.
- **Razvojna potreba / potencijal 6.:** Izgradnja zgrade DVD-a Barbati i DVD-a Lun pristupne ceste Škuncini stani radi poboljšanja usluga civilne zaštite, vatrogasnih i drugih službi.
- **Razvojna potreba / potencijal 7.:** Kontinuirani razvoj tehnologije koja omogućava primjenu digitalnih i zelenih inovacija u održavanju i razvoju prometne infrastrukture te pruža nove načine za bolje upravljanje resursima.
- **Razvojna potreba / potencijal 8.:** Razvoj kružnih i održivih rješenja za gospodarenje otpadom (npr. Centar za ponovnu uporabu, odlagalište građevinskog otpada i ovčje vune) uz jačanje svijesti javnosti o potrebi smanjenja količina otpada i trendovima.

3.5. Čista energija, energetika, obnovljivi izvori energije

Opskrbu električnom energijom obavlja poduzeće Hrvatska elektroprivreda (HEP ODS). Podsustav distribucije električne energije uglavnom je zaokružen. Pokrivenost električnom

⁵⁸ Izvor: Ibidem

energijom je 99 %, a broj priključaka na području premašuje broj stalno nastanjenih kućanstava i što ukazuje na velik broj kuća za odmor. Područje otoka napaja se električnom energijom dalekovodom 110 KV na trasi Nin – Pag – Novalja – Rab – Krk – Omišalj – Melina i poprečnom vezom Novalja – Karlobag – Lički Osik. U Novalji je instalirana trafostanica 110/20 kV snage 2x20 MVA. Lokalnu distribuciju pokriva 20 kV mreža. U svim naseljima na području otoka Paga distribucijska mreža je podzemna. Postojeći elektroenergetski sustav s dalekovodima 110 kV i trafostanicom 110/20 kV predstavlja dio regionalnog sustava šireg županijskog značaja.

Analiza pokazuje da, zapravo otok Pag ima dobru opskrbu električnom energijom. Problem stvara posolica nakon bure uslijed koje nastaju kratki spojevi što rezultira padom napona i nestankom električne energije.

Bura, hladan i suh, sjeveroistočni vjetar koji puše s kopna na more, neizostavan je dio otoka Paga. Kad zapuše svom svojom silinom nerijetko je Paški most zatvoren za promet. Naleti bure mogu dosegnuti brzinu i do 200 km/h. Posljednjih nekoliko godina ta golema snaga vjetro iskorištava se za proizvodnju električne energije. Na predjelu Ravne, nedaleko grada Paga nalazi se vjetroelektrana sa sedam vjetroagregata. Na području Novalje, usprkos značajnoj količini sunčanog razdoblja, ne postoji solarna elektrana kao obnovljivi izvor energije. Međutim, na području grada Novalje postoji značajan solarni potencijal: prvenstveno na krovovima javnih i privatnih zgrada i kuća te unutar Poduzetničke zone Zaglava – Prozor, u sklopu koje je planirano uređenje solarne zone i infrastrukture te izgradnja solarne elektrane u nadolazećem razdoblju.

Energetska samoodrživost Novalje

Kada se govori o obnovljivim izvorima energije, najveći i najvažniji projekt koji se planira na području grada Novalje je Solarni park Zaglava. Površina obuhvata plana iznosi 25 ha te je u Prostornom planu⁵⁹ uređenja Grada Novalje određeno kao izdvojeno građevinsko područje izvan naselja – solarni park -SP. S južne strane obuhvata Plana, na udaljenosti od cca 280 m, prolazi državna cesta DC106 koja povezuje Novalju i trajektnu luku Žigljen. Područje Plana nalazi se u centralnom dijelu otoka izvan zaštićenog obalnog pojasa. Izgradnja solarnog parka u Zaglavi ima veliku važnost ne samo za grad Novalju, već i čitav otok Pag. Nadalje „Solarna fotonaponska tehnologija“, je koncentrirajuća solarna energija (eng. CSP) i energija vjetro koja će odigrati ključnu ulogu u postizanju ekoloških ciljeva. Osnovna namjena predmetne građevine je proizvodnja električne energije – sunčana elektrana. Zahvatom⁶⁰ će se iskorištavati energija sunčevog zračenja za proizvodnju električne energije putem fotonaponskih ćelija, koje kao poluvodički elementi direktno pretvaraju energiju sunčevog zračenja u električnu. Tako proizvedena električna energija će se putem distribucijske mreže isporučivati do krajnjih potrošača. Pristup lokaciji SE Novalja je prema Urbanističkom planu - Solarni park Zaglava predviđen s centralne prometnice koja će povezivati sve planirane sadržaje solarnog parka. Ulaz na predmetnu lokaciju (novoformiranu parcelu) predviđa se uz RP SE Novalja. Sunčana elektrana se planira izvesti na način da bude u potpunosti automatizirana što znači da neće biti

⁵⁹ Izvor: Plan razvoja LSŽ do 2027., str. – 132.

⁶⁰ Izvor: ELABORAT ZAŠTITE OKOLIŠA; Sunčana elektrana „Novalja“ snage 9,9 MW sa srednjenaponskim priključnim vodom u Ličko-senjskoj županiji; Listopad 2021.; URL: https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/UPRAVA-ZA-PROCJENU-UTJECAJA-NA-OKOLIS-ODRZIVO-GOSPODARENJE-OTPADOM/Opuo/OPUO_2021/28_10_2021_Elaborat_SE_Novalja.pdf

stalnih zaposlenika na samoj lokaciji, nego će njihov dolazak biti jedino u slučaju održavanja. S obzirom na navedeno, za predmetnu elektranu nisu potrebni priključci na nikakve druge elemente komunalnih instalacija i/ili sustava.

Grad Novalja posjeduje velik broj zgrada kojima je potrebna energetska obnova, jer su energetske neučinkovite. Neke od tih zgrada su:

- zgrada Gradske uprave,
- zgrada Katastra u Vodovodnoj ulici,
- zgrada Turističke zajednice Grada Novalje,
- Objekt 1 i 2 Dječjeg vrtića Carić,
- zgrada Osnovne škole A. G. Matoša Novalja.

S obzirom da u ovom trenutku nisu dostupni podatci o površinama i izračuni o potrošnji energije za svaku pojedinu zgradu, mogu se projicirati predviđanja o uštedama nakon energetske obnove na temelju nedavno provedene energetske obnove zgrade Gradskog muzeja, za koju postoje dostupni podatci, a koji su prema obilježjima u rangu gore navedenih objekata.

Tako su, na primjeru arhitektonskog projekta energetske obnove i sanacije zgrade Gradskog muzeja, određeni energetske razredi navedene zgrade:

- prema specifičnoj godišnjoj potrošnji energije za grijanje Q_{hnd} - ENERGETSKI RAZRED C,
- prema specifičnoj godišnjoj potrošnji primarne energije E_{prim} - ENERGETSKI RAZRED D.

Nakon provedene analize utvrđeno je da su poboljšanja nakon provedene energetske obnove u odnosu na postojeću zgradu prikazana u sljedećoj tablici:

Tablica 15 Energetska obnova zgrade Gradskog muzeja

	Prije en. obnove	Nakon en.obnove	Smanjenje	Ušteda (%)
Q_{hnd} (kWh/a)	39.333,00	5.123,00	34.210,00	87%
E_{del} (kWh/a)	79.570,00	23.737,00	55.833,00	70%
E_{prim} (kWh/a)	128.426,00	38.312,00	90.114,00	70%
CO^2 (kg)	18.683,00	5.573,68	13.109,32	70%

Izvor: Energetska obnova i sanacija objekta Gradski muzej – arhitektonski projekt

Iz navedenoga proizlazi da je očekivani energetske razred nakon rekonstrukcije objekta:

- nakon proračuna energetske svojstava te potrebne toplinske energije po m^2 za referentne klimatske podatke – ENERGETSKI RAZRED A+ ,
- nakon proračuna specifične godišnje primarne energije za potrebe grijanja, hlađenja i rasvjeta za referentne klimatske podatke – ENERGETSKI RAZRED B.

Na temelju energetske obnove zgrade Gradskog muzeja, slične uštede od otprilike 70% predviđaju se i za prethodno gore navedene objekte.

Nadalje, planirana je energetska obnova i izgradnja malih solarnih elektrana na krovnim površinama svih pogodnih zgrada koje su u vlasništvu Grada Novalje čime se planira smanjenje potrošnje toplinske energije za grijanje i ušteda primarne energije kroz integrirani pristup.

Također se planira izgradnja solarne elektrane snage cca 990kw za potrebe društva Komunalije d.o.o. kako bi se smanjio trošak električne energije u sustavu prikupljanja i pročišćavanja otpadnih voda.

Planirani su rekonstrukcija Sportskog centra koja uključuje postavljenje fotonaponske elektrane te energetska obnova sportske dvorane. Navedenim se planira značajno smanjenje emisije CO² čime će se riješiti problem energetske neadekvatnih zgrada što će u konačnici doprinijeti dekarbonizaciji zgrada javnog sektora.

U Gradu Novalji nedavno je potpisan Sporazum za provedbu pilot-projekta energetske samoodrživosti grada korištenjem obnovljivih izvora, a najviše vodika i sunčeve energije. Sporazum su potpisali gradonačelnik Novalje i predstavnici projektnog tima ZEMC.

Na području grada Novalje postoji također i potencijal za ulaganja u električne punionice za osobna vozila, u samom gradu, na parkiralištu uz Obalu Petra Krešimira IV. i na novoformiranom parkingu u sklopu Projekta „Rekonstrukcija Primorske ulice“ te u lukama lokalnog (luka Novalja, luka Jug, Ribarska luka i luka Tovarnele) i županijskog značaja (luka Žigljen i luka Drljanda).

Projekt energetske samoodrživosti dio je Europskog zelenog plana čiji je cilj poboljšanje dobrobiti i zdravlja građana te budućih generacija osiguravanjem čistog zraka, vode i tla, zdrave i povoljne hrane, čišće energije i drugih dobrobiti.⁶¹ Tako je u siječnju 2023. u prostorijama Gradske uprave Grada Novalje potpisan Sporazum za provedbu Pilot projekta energetske samoodrživosti grada Novalje korištenjem obnovljivih izvora energije, a najviše vodika i sunca. U razvoju niskouglične ekonomije, radi smanjenja emisija CO₂, vodik ima sve važniju ulogu, a može se koristiti gdje god je potrebna električna energija: u sustavima centralnog grijanja kućanstava i gradske toplane, za grijanje škola, bolnica, javnih ustanova, staklenika, sportskih dvorana, bazena, za proizvodnju i korištenje struje u školama, bolnicama i javnim ustanovama, kao i u industriji, javnom transportu, javnoj rasvjeti, zaštiti luke, itd.

Proizvodnja vodika u moru glavni je fokus mnogih industrija, uglavnom kao alternativno gorivo za vozila i plovila. Proizvodnja i skladištenje vodika uz glavne i za turizam bitne prometne točke i pravce bi osim proizvodnje vodika doprinio i rješavanju problema vršnih opterećenja u elektroenergetskom sustavu. Istovremeno, planiranje, razvoj i izgradnja takvog sustava mogao bi biti veliki razvojno-tehnološki projekt u kojem bi svoje mjesto dugoročno mogla naći i znanost i industrija, a Hrvatska bi dobila epitet tehnološki napredne države. Vezano na to potrebno je dodatno ulagati u područja proizvodnje zelenih i autonomnih brodova, pametnih rješenja za popravak brodova i pametnih rješenja za ostala plovila i luke budućnosti, a kroz jačanje strateških partnerstva potrebno je usmjeriti aktivnosti istraživanja i razvoja prema razvoju novih proizvoda u ovim nišama.

⁶¹ Izvor: Energetska samoodrživost Novalje; URL: <https://www.energetika-net.com/obnovljiviizvori/energetska-samoodrzivost-novalje>

RAZVOJNE POTREBE I POTENCIJALI ČISTE ENERGIJE, ENERGETIKE, OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE

Na temelju detaljne analize trenutnog stanja u domeni energetike identificirane su slijedeće razvojne potrebe i potencijali:

- **Razvojna potreba / potencijal 1.:** Unapređenje energetske učinkovitosti ustanova kojima je osnivač Grad Novalja i Ličko-senjska županija (zgrada Gradske uprave, Katastra u Vodovodnoj ulici, Turističke zajednice Grada Novalje, Objekt 1 i 2 Dječjeg vrtića Carić, te zgrada Osnovne škole A. G. Matoša Novalja).
- **Razvojna potreba / potencijal 2.:** Uređenje solarne zone Zaglava-Prozor.
- **Razvojna potreba / potencijal 3.:** Izgradnja solarne elektrane unutar poduzetničke zone Zaglava-Prozor.
- **Razvojna potreba / potencijal 4.:** Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije i u javnim institucijama i kućanstvima.
- **Razvojna potreba / potencijal 5.:** Poticanje iskorištavanja energije valova u proizvodnji električne energije.
- **Razvojna potreba / potencijal 6.:** Poticanje primjene dizalica topline koje koriste morsku vodu.
- **Razvojna potreba / potencijal 7.:** Izgradnja i unaprjeđenje mreže javne rasvjete korištenjem energetski učinkovitih izvora svjetla te korištenje pametnih rješenja.
- **Razvojna potreba / potencijal 8.:** Izgradnja električnih punionica za osobna vozila.
- **Razvojna potreba / potencijal 9.:** Izrada Akcijskog plana energetske i klimatske održivosti razvitka (engl. Sustainable Energy and Climate Action Plan – SECAP).

4. PODRUČJA ULAGANJA TERITORIJALNE STRATEGIJE

Integrirani teritorijalni program 2021.-2027. je temeljen na Nacionalnoj razvojnoj strategiji 2030 koja određuje četiri smjera razvoja, a Integrirani teritorijalni program se odnosi na smjer za uravnoteženi regionalni razvoj koji će se postići putem industrijske tranzicije regija i gradova, osnaživanjem zelenog i čistog prometa u urbanim središtima, razvojem pametnih i održivih gradova i otoka te pravednom tranzicijom putem Fonda za pravednu tranziciju.

Prema Nacionalnom planu razvoja otoka 2021.-2027. gospodarska struktura otoka, što je slučaj i na otoku Pagu, pokazuje iznimnu ovisnost o sektoru turizma. Izražajna sezonalnost uzrokovana turizmom predstavlja veliko opterećenje za infrastrukturu te se preslikava i na društveni život otočana iz čega proizlaze i brojni društveno-gospodarski problemi poput nedostatka društvene infrastrukture i kulturnih sadržaja, slabijih poslovnih prilika, negativnih utjecaja na prirodu i okoliš te nedostataka u opskrbi energijom i vodom za vrijeme sezone.

Provedba specifičnog cilja RSO5.2. Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027. i doprinos ciljanim programskim operacijama zahtjeva izradu Teritorijalne strategije razvoja otoka koja obuhvaća područja ulaganja sa mjerama koje doprinose provedbi Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027. i izravno su povezane s provedbom planiranih operacija iz Programa. Teritorijalna strategija u analizi stanja obuhvaća i područja ulaganja koja ne doprinose provedbi Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027. i nisu izravno povezane s provedbom planiranih operacija iz Programa, ali su važna za razvoj otoka te će se ulaganja provoditi i u ta područja, ali iz vlastitih sredstava Grada Novalje te ostalih dostupnih nacionalnih i EU sredstava.

Prioritetna ulaganja na otoku Ličko-senjske županije određena su u suradnji s otočnim dionicima na temelju identificiranih specifičnih potreba i potencijala područja te u skladu s mjerama Nacionalnog plana razvoja otoka 2021.-2027. i Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine.

Područja ulaganja koja izravno doprinose provedbi operacija ITP-a

Sukladno navedenom Integrirani teritorijalni program definira indikativne operacije za otoke:

1. Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora,
2. Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima,
3. Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima,
4. Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije na otocima.

4.1. Operacija 1 Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora

Ova operacija je usmjerena na:

- zaštitu od prirodnih prijetnji (požari, suše i oluje) i prilagodbu klimatskim promjenama na otocima,

- uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara i katastrofa s naglaskom na jačanje kapaciteta i operativne spremnosti vatrogastva i civilne zaštite,
- ulaganja u zelenu i plavu infrastrukturu.

Operacija Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora obuhvaća mjere iz Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine, a to su:

Mjera 3.2. *Potpora razvoju i povećanju učinkovitosti vodovodne i odvodne infrastrukture (izgradnjom vodocrpilišta, širenjem nove i obnovom postojećeg sustava)*

Mjera 8.3. *Povećanje dostupnosti i kvalitete usluga civilne zaštite i drugih službi u sustavu sigurnosti*

Mjera 9.3. *Zaštita prirodnih resursa i očuvanje okoliša*

U sklopu navedene operacije određenim aktivnostima će se raditi na prilagodbi klimatskim promjenama, zaštiti prirodnih resursa i očuvanju okoliša, te na jačanju kapaciteta institucija koje brinu o sigurnosti što uključuje cjeloviti sustav civilne zaštite te će se doprinijeti poboljšanju dostupnosti linijskog prometa.

Kako bi se osigurao razvoj Grada i otoka potrebno je osigurati dostatne kapaciteta u službama koje brinu o sigurnosti, ali i poticati razvoj te involviranost civilnog društva u svakodnevni život stanovnika. Stoga su potrebna ulaganja i aktivnosti za sustav civilne zaštite, policiju, vatrogasnu zajednicu i komunalno redarstvo. Istovremeno, poticati će se aktivno sudjelovanje stanovnika u radu udruga, posebno snažnije uključivanje građana u rad udruga koje se bave zaštitom prirode i okoliša, civilnom zaštitom i sigurnosti.

Sa ciljem postizanja navedenih potreba definiran je projekt „Širenje hidrantske mreže na plaži Zrće“. Projekt je planiran radi uočenih nedostataka pri zaštiti i očuvanju lokaliteta Zrće od požara. S obzirom da je hidrantska mreža na predmetnoj lokaciji nepostojeća, jedina vodoopskrbna infrastruktura provedena je u svrhu rada postojećih objekata, u slučaju požara vatrogasne službe primorane su prevoziti vodu svojim voznim parkom. Ovaj način zaštite okoliša predstavlja ograničenje u brzini provođenja akcije. Projekt zahvaća izgradnju hidrantske mreže uz duž sporedne prometnice koja povezuje plažu s glavnom prometnicom te javnog dijela plaže.

Novalja planira u sklopu ove operacije provesti program ozelenjavanja na širem području Grada, koje uključuje uređenja park šuma, uređenja zelenih površina u poduzetničkoj zoni, uređenje Mediteranskog vrta, uređenje obalnog pojasa i šetnica uz more. Naglasak će biti na stvaranju zelenih oaza, hortikulturi, te će se osim estetske privlačnosti, ljepote i funkcionalnosti prostora doprinijeti i njegovom dugoročnom održivom razvoju i očuvanju okoliša.

Aktivnosti koje će se provoditi kako bi se ostvario doprinos ciljevima i mjerama Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine:

- Nastavak sufinanciranja sustava civilne zaštite i javnih institucija,
- Izgradnja digitalne baze podataka i digitalne karte za sustav civilne zaštite,
- Izgradnja nove policijske stanice i stacionara,
- Digitalizacija usluga policije,

- Osnaživanje vatrogasnog voznog parka,
- Izgradnja, rekonstrukcija i dogradnja zgrada DVD-a,
- Probijanje vatrogasnih puteva i proširenja postojećih puteva,
- Širenje hidrantske mreže,
- Izgradnja sustava vodoopskrbe i sanitarne odvodnje,
- Projektiranje i izgradnje zgrade Crvenog križa Grada Novalje,
- Edukaciji i osnaživanju komunalnog redarstva,
- Poticanje građanstva na aktivno sudjelovanje u civilnom društvu uključivanjem u programe razvoja lokalne zajednice,
- Provođenje aktivnosti povećanja vidljivosti organizacija civilnog društva i njihovog javnog utjecaja,
- Uređenje park šume Špital
- Uređenje park šume Straško
- Uređenje Mediteranskog vrta
- Uređenje obalnog pojasa
- Uređenje zelenih površina u Zoni Čiponjac II
- Sadnja drvoreda uz gradsku obilaznicu

Tablica 16 Pokazatelji ostvarenja i rezultata 1.operacije ITP-a

<i>Pokazatelj ostvarenja</i>	<i>Mjerna jedinica</i>	<i>Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja</i>	<i>Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.</i>	<i>Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje TS</i>	<i>Pokazatelj rezultata</i>	<i>Mjerna jedinica</i>	<i>Početna vrijednost pokazatelja rezultata</i>	<i>Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje TS</i>
RCO28 Područje obuhvaćeno mjerama zaštite od šumskih požara	ha	0,00	0,00	6.918,00	RCR36 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od šumskih požara	osobe	0,00	3.680
RCO26 Zelena infrastruktura izgrađena za prilagodbu klimatskim promjenama	ha	0,00	0,00	0,50	RSR 5.2.2. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj zelenoj infrastrukturi na otocima	osobe	0,00	3.680
<i>Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a</i>				5.100.000,00 €				

Izvor: Izradio autor

Tablica 17 Mjere 1.operacije ITP-a

**RAZVOJNE MJERE ZA
PROVEDBU OPERACIJE**

Mjera 1: 3.2. Potpora razvoju i povećanju učinkovitosti vodovodne i odvodne infrastrukture (izgradnjom vodocrpilišta, širenjem nove i obnovom postojećeg sustava)

Svrha mjere: Bolje upravljanje sustavom vodoopskrbe i komunalnim otpadnim vodama čim se izravno povećava kvaliteta života stanovnika otoka i smanjuje ekološko opterećenje za okoliš

Rok provedbe mjere: 12/2029

Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): **69.840,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): **30.160,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a):n/p

Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna):n/p

Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p

Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: Proračun JLS, programi nadležnog Ministarstva, ostali financijski mehanizmi

Mjera 2: 8.3. Povećanje dostupnosti i kvalitete usluga civilne zaštite i drugih službi u sustavu sigurnosti

Svrha mjere: Omogućuje opremljenost i dostupnost infrastrukture u svrhu brže, efikasnije i učinkovitije zaštite građana i imovine

Rok provedbe mjere: 12/2029

Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): **698.480,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): **301.520,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a):n/p

Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna):n/p

Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p

Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: Proračun JLS, programi nadležnog Ministarstva, ostali financijski mehanizmi

Mjera 3: 9.3. Zaštita prirodnih resursa i očuvanje okoliša

Svrha mjere: ulaganja u javne zelene površine s ciljem učinkovitosti korištenja prirodnih resursa, očuvanja prirode i okoliša, te razvoja održivog i zelenog turizma

Rok provedbe mjere: 12/2029

Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): **2.793.670,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): **1.206.330,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a):n/p

Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna):n/p

Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p

Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: Proračun JLS, programi nadležnog Ministarstva, ostali financijski mehanizmi

Izvor: Izradio autor

4.2. Operacija 2 Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima

Ova operacija je usmjerena na:

- Izgradnju poslovne infrastrukture, poduzetničkih potpornih institucija ili poslovnih zona na otocima,
- Revitalizaciju društvene infrastrukture na otvorenom i zatvorenom, obnovu i opremanje infrastrukture za djelovanje pružatelja socijalnih usluga u zajednici i organizacija civilnog društva, povećanje sigurnosti javnih prostora, uređenje i obnova drugih javnih prostora na kojima se građani okupljaju, zadržavaju i borave.

Operacija Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima obuhvaća mjere iz Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine, a to su:

Mjera 1.1. *Potporna rastu i razvoju MSP-ova poboljšanjem poduzetničke klime i infrastrukture*

Mjera 7.1. *Poticanje ostanka stanovništva i doseljavanja novih stanovnika poboljšanjem infrastrukture (vrtići, društveni domovi, tržnice, društveni centar civilnog društva, bazen i sl.)*

Mjera 7.3. *Poboljšanje dostupnih površina za slobodne aktivnosti (dječja igrališta i sportsko-rekreacijske površine)*

Mjera 8.2. *Povećanje dostupnosti i kvalitete usluga u sustavu socijalne skrbi*

Stvaranje poticajnog poduzetničkog okruženja odnosi se na postojeće lokalne poduzetnike, na osnivanje novih gospodarskih subjekata na području grada, ali i na privlačenje poduzetnika u grad Novalju. Za ostvarenje ovog cilja potrebno je ulaganje u poduzetničku infrastrukturu te osiguravanje dodatne financijske pomoći i institucionalne podrške. Ulaganje u infrastrukturu odnosi se na izgradnju, uređenje i opremanje poduzetničkih zona, koje izravno doprinose intenziviranju poduzetničkih aktivnosti te predstavlja temelj za privlačenje investicija i otvaranje novih gospodarskih subjekata, uključujući radnih mjesta za lokalno stanovništvo. Nadalje, važan preduvjet za institucionalnu pomoć Grada lokalnom poduzetništvu je formiranje partnerstva za direktnu komunikaciju između poduzetnika i Grada, dok će se programima edukacija i podrške namijenjene prvenstveno za male, mikro i srednje poduzetnike, te poticanjem njihove digitalne transformacije doprinijeti povećanju konkurentnosti i većoj otpornosti na krize lokalnih poduzetnika.

Iako je Grad nedavno uredio i prodao većinu zemljišta u sklopu poduzetničke zone Čiponjac, i dalje postoji potreba za dodatnim poduzetničkim zonama kako bi se omogućilo da lokalno poduzetništvo ostvari svoj potencijal, ali i privuklo nove investicije. Stoga, postoji potreba za izgradnjom i uređenjem nove poduzetničke zone Zaglava – Prozor. Istovremeno, potrebno je kontinuirano raditi na unaprjeđenju već izgrađene poduzetničke infrastrukture, kao što je poduzetnička zona Čiponjac i inkubator Ragan.

Cilj predmetne operacije je kroz programe financijskih potpora i ostale oblike institucionalne podrške osigurati sustavnu podršku mikro, malim i srednjim poduzetnicima, a s krajnjim ciljem povećanja konkurentnosti lokalnog poduzetništva i otvaranja radnih mjesta za lokalno stanovništvo. Posebno će se poticati ulaganja u zelene i digitalne tehnologije, a time će se doprinijeti povećanju efikasnosti i efektivnosti poslovnih procesa te podizanju konkurentnosti lokalnog poduzetništva i gospodarstva.

Na području grada Novalje potrebno je ulagati u kvalitetu sporta i rekreacije. Planirane su aktivnosti kojima će se osigurati revitalizacija postojeće te izgradnja nove lokalna sportske

infrastrukture. Uz razvoj sportske infrastrukture, poticati će se bolja koordinacija sportskih klubova i udruga te razvoj novih sportskih programa. Istovremeno, potrebno je jačati vidljivost sportskih programa među lokalnim stanovništvom te ih poticati na zdrave navike i bavljenje rekreacijom. Uz planiran projekt rekonstrukcije sportskog centra Cissa, Grad planira i nekoliko projekata uređenja dječjih igrališta i vanjskih vježbališta, pješačko-biciklističkih staza, šetnica i rekreacijskih centara na otvorenom, uz naglasak na stvaranju zelenih oaza u sklopu navedenih projekata, koja će osim estetske i funkcionalne uloge imati i komponentu održivosti i brige za očuvanje prirode i okoliša.

Provedbom Mjere 8.2. *Povećanje dostupnosti i kvalitete usluga u sustavu socijalne skrbi* unaprijedit će se briga o socijalno osjetljivim skupinama stanovništva, s naglaskom na stare i nemoćne, osobe s invaliditetom, dugoročno nezaposlene te djecu i mlade. Aktivnosti ovom mjerom bit će usmjerene na razvoj izvan institucionalnih usluga iz domene socijalne skrbi u zajednici. Uz razvoj izvaninstitucionalnih socijalnih usluga, Grad Novalja će nastaviti sa redovnim sufinanciranjem sustava socijalne skrbi, kako bi se ranjivim skupinama omogućila inkluzija u lokalnu zajednicu.

Aktivnosti koje će se provoditi kako bi se ostvario doprinos ciljevima i mjerama Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine:

- izgradnja Poduzetničke zone Zaglava – Prozor,
- uređenje infrastrukture i zelenih površina u Poduzetničkoj zoni Čiponjac,
- uređenje infrastrukture i zelenih površina u Poduzetničkoj zoni Zaglave – Prozor,
- ciljani programi potpora mikro, malim i srednjim poduzetnicima Grada,
- uspostava programa podrške i edukacija za poduzetnike,
- izgradnja, uređenje i rekonstrukcija prometnica na području Grada s ciljem doprinosa poboljšanoj infrastrukturi za poduzetnike kako bi se očuvala radna mjesta i potakla zaposlenost na otoku i poboljšala javno društvena infrastruktura koja doprinosi unaprjeđenju brige o socijalno osjetljivim skupinama i sustavu civilne zaštite (protupožarne i hitne intervencije),
- ulaganje u modernizaciju voznog parka Javnog gradskog prijevoza,
- izgradnja i uređenje pješačkih i biciklističkih staza,
- evidencija i digitalizacija pješačkih i biciklističkih staza,
- izgradnja i uređenje luke Metajna,
- sanacija klizišta i odrona na pješačkoj stazi Zubovići-Dražica,
- izgradnja *trekking* staza,
- uređenje poučno – edukativnih šetnica na području Grada,
- prilagodba nogostupa za osobe s invaliditetom,
- izgradnja i opremanje punktova za e-bicikle,
- proširenje i uređenje sportskog centra Cissa,
- izgradnja i uređenje dječjih igrališta i vanjskih vježbališta,
- sufinanciranje lokalne sportske zajednice,
- bolja koordinacija sportskih klubova i udruga,
- sanacija krovišta na višenamjenskoj sportskoj dvorani,
- poticanje razvoja dodatnog sportskog sadržaja,
- jačanje vidljivosti sportskih udruga i programa među lokalnim stanovništvom,

- izgradnja gradskih bazena,
- poticanje obrazovanja i osposobljavanja stručnog kadra u sportu,
- mogućnost izgradnje klizališta u centru grada Novalje (Ruža vjetrova, riva ili dr. odgovarajuća lokacija) u vrijeme adventa,
- uređenje trga Mladosti na plaži Zrće,
- izgradnja Društvenog doma Zubovići,
- osnivanje doma za stare i nemoćne kroz poticanje privatne investicije,
- organiziranje dnevnog boravka za umirovljenike uz osiguran topli obrok,
- nastavak sufinanciranja sustava socijalne skrbi i relevantnih udruga,
- osnivanje savjetovališta u svrhu prevencije psihičkih poremećaja i ovisnosti,
- izgradnja socijalne infrastrukture,
- provedba novog kruga projekta Zaželi

Tablica 18 Pokazatelji ostvarenja i rezultata 2. operacije ITP-a

<i>Pokazatelj ostvarenja</i>	<i>Mjerna jedinica</i>	<i>Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja</i>	<i>Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.</i>	<i>Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje TS</i>	<i>Pokazatelj rezultata</i>	<i>Mjerna jedinica</i>	<i>Početna vrijednost pokazatelja rezultata</i>	<i>Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje TS</i>
<i>RCO15 Kapacitet stvorene inkubacije</i>	poduzeća	0	0	15	RCR18 MSP-ovi koji se koriste uslugama inkubatora 1 godinu nakon stvaranja inkubatora	poduzeća godišnje	0	7
<i>RSO5.2.1.Stvoreni ili regenerirani prostori na otocima</i>	m ²	0	0	3.120,00	RSR5.2.1.Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj socijalnoj infrastrukturi	osobe	0	3.680
<i>Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a</i>					5.950.000,00 €			

Izvor: Izradio autor

Tablica 19 Mjere 2. operacije ITP-a

**RAZVOJNE MJERE ZA
PROVEDBU OPERACIJE**

Mjera 1: 1.1 Potpora rastu i razvoju MSP-ova poboljšanjem poduzetničke klime i infrastrukture

Svrha mjere: Poboljšanje poslovne klime kroz stvaranja odgovarajuće infrastrukture, materijalnih resursa i logističke podrške za postojeće tvrtke i nove poduzetnike koji ima za cilj očuvanje radnih mjesta i poticanje zaposlenosti na području otoka

Rok provedbe mjere: 12/2029

Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): **1.396.835,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): **603.165,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a):n/p

Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna):n/p

Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p

Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: Proračun JLS, programi nadležnog Ministarstva, ostali financijski mehanizmi

Mjera 2: 7.1. Poticanje ostanka stanovništva i doseljavanja novih stanovnika poboljšanjem infrastrukture (vrtići, društveni domovi, tržnice društveni centar civilnog društva, bazen i sl.)

Svrha mjere: Ulaganja u javno-društvenu infrastrukturu na zatvorenom radi poboljšanja dostupnosti društvenih sadržaja s ciljem nastanjanja i ostanka stanovništva na otoku koji doprinose pozitivnim demografskim trendovima

Rok provedbe mjere: 12/2029

Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): **908.290,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): **391.710,00 €**

Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a):n/p

Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i

županijskog proračuna):n/p

Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p

Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: Proračun JLS, programi nadležnog Ministarstva, ostali financijski mehanizmi

Mjera 3: 7.3. Poboljšanje dostupnih površina za slobodne aktivnosti (dječja igrališta i sportsko-rekreacijske površine)

Svrha mjere: ulaganja u javno-društvenu infrastrukturu na otvorenom radi poboljšanja dostupnosti društvenih sadržaja i prostora za svakodnevnu rekreaciju lokalnog stanovništva te proširenje i podizanje kvalitete turističke ponude

Rok provedbe mjere: 12/2029

Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke

procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): **1.361.395,00 €**

procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): **588.605,00 €**

procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a):n/p

procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i

županijskog proračuna):n/p

referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p

referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: proračun JLS, programi nadležnog ministarstva, ostali financijski mehanizmi

Mjera 4: 8.2. Povećanje dostupnosti i kvalitete usluga u sustavu socijalne skrbi

Svrha mjere: Ulaganje u javno-društvenu infrastrukturu koje doprinosi unapređenju brige o socijalno osjetljivim skupinama stanovništva s naglaskom na stare i nemoćne, osobe s invaliditetom, dugoročno nezaposlene te djecu i mlade

Rok provedbe mjere: 12/2029

Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke

Teritorijalna strategija – Dodatak Planu razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine

Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): **489.240,00 €**
Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): **210.760,00 €**
Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a): n/p
Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna): n/p
Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p
Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: Proračun JLS, programi nadležnog Ministarstva, ostali financijski mehanizmi

Izvor: Izradio autor

4.3. Operacija 3 Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima

Ova operacija je usmjerena na:

- Obnovu i revitalizaciju objekata kulturne baštine i kulturno-turističkih lokacija,
- Valorizaciju i digitalizaciju pokretne kulturne baštine otoka, poput muzejskih i knjižničnih zbirki,
- Organiziranja događanja s ciljem promocije kulturne baštine i lokalnih običaja,
- Edukacije otočnog stanovništva o očuvanju kulturne baštine i običaja, očuvanju tradicionalnih umijeća, obrta i običaja koji su najizloženiji preobrazbi ili nestanku s ciljem očuvanja otočnog identiteta.

Operacija Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima obuhvaća Mjeru iz Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine, a to je:

Mjera 9.1. *Potporna kulturnim događanjima i očuvanju kulturne baštine*

Na području grada Novalje postoji niz kulturnih materijalnih i nematerijalnih znamenitosti, koje su temelj za daljnji kulturni, ali i gospodarski razvoj. U nadolazećem razdoblju fokus je na kontinuiranoj revitalizaciji postojećih arheoloških nalazišta te izgradnji nove kulturne infrastrukture što je preduvjet za jačanje postojeće kulturne ponude i stvaranje novih programa i sadržaja. Održivo korištenje i revitalizacija ukupnog otočnog prostora, kulturne baštine i otočnog identiteta podrazumijeva preventivne aktivnosti radi zaštite okoliša te održivo upravljanje prirodnim resursima.

Aktivnosti koje će se provoditi kako bi se ostvario doprinos ciljevima i mjerama Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine:

- Sanacija i rekonstrukcija arheološke baštine na području grada Novalje (npr. rekonstrukcija mozaika na Trgu Bazilike, uređenje povijesne jezgre itd.),
- Sanacija Rimskih zidova i uređenje arheološke plaže u naselju Caska,
- Osiguravanje statusa muzeja i adekvatnog prostora Gradskom muzeju Novalja,
- Izgradnja Muzeja kamena,
- Izgradnja Muzeja ribarstva / centar ribarstva,
- Izgradnja Muzeja maslinarstva (unutar centra za maslinarstvo),
- Izgradnja Muzeja rukotvorina,
- Poticanje korištenja kulturne baštine za nove proizvode i usluge u kulturnoj industriji,
- Obnova bazilike u Jazu,
- Obnova crkvice sv. Jurja u Caskoj,

Tablica 20 Pokazatelji ostvarenja i rezultata 3. operacije ITP-a

Pokazatelj ostvarenja	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje TS	Pokazatelj rezultata	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje TS
RCO77 Broj kulturnih i turističkih lokacija za koje je primljena potpora	Kulturne i turističke lokacije	0,00	0,00	1	RCR77 Posjetitelji kulturnih i turističkih lokacija za koje je pripravljena potpora	Posjetitelji/godišnje	0,00	4.820
<i>Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a</i>					900.000,00 €			

Izvor: Izradio autor

Tablica 21 Mjere 3. operacije ITP-a

RAZVOJNE MJERE ZA PROVEDBU OPERACIJE	Mjera 1: 9.1. Potpora kulturnim događanjima i očuvanju kulturne baštine
	<p>Svrha mjere: Doprinos razvoju otoka kroz pokretanje novih gospodarskih aktivnosti vezanih za kulturu i kulturni turizam Rok provedbe mjere: 12/2029 Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): 628.570,00 € Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): 271.430,00 € Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a): n/p Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna):n/p Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: Proračun JLS, programi nadležnog Ministarstva, ostali financijski mehanizmi</p>

Izvor: Izradio autor

4.4. Operacija 4 Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije na otocima

Ova operacija je usmjerena na:

- Energetsku obnovu više javnih zgrada unutar istog naselja ili otoka, uz primjenu jednog ili više pametnih i energetski učinkovitih rješenja na javnim površinama u naselju ili otoku,
- Proizvodnju primarne energije iz obnovljivih izvora (ugradnja fotonaponskih modula te dizalica topline gdje je to primjenjivo),
- Kampanje i edukacije lokalnog stanovništva o mjerama energetske učinkovitosti.

Operacija Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije na otocima obuhvaća mjeru iz Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine, a to je:

Mjera 3.1. *Potpora korištenja obnovljivih izvora energije (sunce, voda, vjetar, biomasa)*

Glavni naglasak u okviru ove operacije je poticanje energetske efikasnosti i upotrebe obnovljivih izvora energije kako bi se smanjio negativan utjecaj na okoliš. U kontekstu energetske učinkovitosti, kontinuirano će se poticati bolja iskoristivost energije u raznim sektorima, uključujući gospodarstvo, promet, komunalne usluge i domaćinstvo. Planirane aktivnosti za postizanje energetske efikasnosti uključuju obnovu zgrada javnih institucija i modernizaciju postojećeg javnog osvjetljenja uz korištenje energetski učinkovitih izvora svjetlosti. Kada je riječ o obnovljivim izvorima energije, investirat će se u izgradnju solarne zone i solarnih elektrana unutar poduzetničke zone Zaglava - Prozor. Također, poticat će se pilot projekt za iskorištavanje energije valova u proizvodnji električne energije. Paralelno s tim, promovirat će se upotreba obnovljivih izvora energije u javnim ustanovama i domaćinstvima, kao i širu primjenu dizalica topline koje koriste morsku vodu.

Aktivnosti koje će se provoditi kako bi se ostvario doprinos ciljevima i mjerama Plana razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine:

- Unaprjeđenje energetske učinkovitosti Gradskog muzeja,
- Uređenje solarne zone Zaglava – Prozor,
- Izgradnja solarne elektrane unutar PZ Zaglava – Prozor,
- Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije u javnim institucijama i kućanstvu,
- Poticanje iskorištavanja energije valova u proizvodnji električne energije (pilot projekt),
- Poticanje korištenja sunčeve energije (solarne nadstrešnice),
- Poticanje veće primjene dizalica topline koje koriste morsku vodu,
- Izgradnja i unaprjeđenje mreže javne rasvjete korištenjem energetski učinkovitih izvora svjetla te korištenjem pametnih rješenja.

Tablica 22 Pokazatelji ostvarenja i rezultata 4. operacije ITP-a

Pokazatelj ostvarenja	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje TS	Pokazatelj rezultata	Mjerna jedinica	Početna vrijednost pokazatelja rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje TS
RCO19 Javne zgrade s poboljšanim energetske svojstvima	Četvorni metri	0,00	0,00	3.544,00	RCR26 Godišnja potrošnja primarne energije	MW/h godišnje	1043,00	695,00

Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a

220.000,00 €

Izvor: Izradio autor

Tablica 23 Mjere 4. operacije ITP-a

RAZVOJNE MJERE ZA PROVEDBU OPERACIJE	Mjera 1: 3.1. Potpora korištenja obnovljivih izvora energije (sunce, voda, vjetar, biomasa)
	<p>Svrha mjere: Promicati prelazak na čistu, održivu i ekološki prihvatljivu energetske budućnost koja će doprinijeti zaštiti okoliša, smanjenju štetnih utjecaja na klimu i stvaranju održivog gospodarstva. Rok provedbe mjere: 12/2029 Nadležnost za provedbu: JLS, javne ustanove i tvrtke Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva): 153.680,00 € Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje): 66.320,00 € Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a): n/p Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna): Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere: n/p Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere: Proračun JLS, programi nadležnog Ministarstva, ostali financijski mehanizmi</p>

Izvor: Izradio autor

5. OPIS INTEGRIRANOG PRISTUPA RJEŠAVANJU UTVRĐENIH RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

Teritorijalnom strategijom razvoja otoka Ličko-senjske županije obuhvaćena su ulaganja identificirana analizom razvojnih potreba i potencijala područja. Potrebe ulaganja u Novalji u velikoj mjeri se fokusiraju na ulaganja u zaštitu prirodnih resursa i očuvanje okoliša, zatim na ulaganja u poduzetničku i javnu infrastrukturu te manjim dijelom na ulaganja valorizacije kulturne baštine te poticanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otoku.

Područje otoka Paga je u okviru Jadranske Hrvatske specifično po tom što se radi o jednom nastanjenom, premoštenom otoku - Pag, tri nenastanjena, kanalska - Škrda, Dolfin Veli i Dolfin Mali te četiri jedinice lokalne samouprave iz dvije županije – Grad Pag, Općina Kolan i Općina Poveljana (Zadarska županija) i Grad Novalja (Ličko-senjska županija).

Grad Novalja se preklapa s ostatkom otoka po pitanjima suradnje na određenim projektima i to doprinosi višepartnerskoj suradnji, ali i prostornoj integriranosti.

Dobar primjer višepartnerske suradnje je projekt Sanacije i zatvaranja odlagališta otpada Caska. Nakon zatvaranja odlagališta, uz već postojeće postrojenje za obradu selektivno prikupljenog otpada te planirano postrojenje za obradu biološkog otpada (kompostana). Grad Novalja ovisi i o planiranoj pretovarnoj stanici koja se nalazi na području grada Paga na koju će se voziti mješoviti otpad. Iz pretovarne stanice, u konačnici, otpad će se voziti na CGO Biljane Donje. I pretovarna stanica i CGO se nalaze na području Zadarske županije te se na taj način očekuje komplementarnost ulaganja uz višepartnersku suradnju i prostornu integriranost.

Integrirani teritorijalni program za otoke stavlja naglasak na multi-sektorska i multi-tematska ulaganja koja se mogu provoditi na jednoj lokaciji ili na različitim lokacijama u otočnom području kako bi se doprinijelo rješavanju jednog ili više problema s kojima se otok suočava. U slučaju otoka Paga i grada Novalje postoje potencijali ulaganja Grada Novalje u suradnji s jedinicama lokalne samouprave na otoku Rabu (Grad Rab i Općina Lopar) ili ulaganja u suradnji s jedinicama lokalne samouprave na otoku Pagu (Grad Pag, Općina Kolan i Općina Poveljana) budući da je otok Pag podijeljen na dvije županije (Ličko-senjsku i Zadarsku). Naglasak je i na uključivanju više različitih dionika, kao što su Komunalna društva i Turističke zajednice na zajedničkim projektima kao što su zajednički projekti iz područja zaštite prirode i zbrinjavanja otpada, pri čemu komunalna društva pridonose projektu empirijski dok Turističke zajednice naročito u ljetnim mjesecima promoviraju važnost zbrinjavanja otpada i zaštite prirode, odnosno biološke raznolikosti.

Administrativna podjela na četiri jedinice lokalne samouprave predstavlja određenu prepreku pri realizaciji zajedničkih projekata na području otoka međutim postoje i kvalitetni primjeri dobre suradnje i integriranosti više dionika kao što je projekt „Pag Outdoor“ Navedeni projekt, ponudu čitavog otoka Paga koji povezuje dvije županije, Ličko-senjsku i Zadarsku i pet otočnih turističkih zajednica, diže na znatno višu razinu. Vremenski kalendarsku sezonu produžuje na najmanje osam mjeseci i na taj način istodobno omogućuje dodatne sadržajne impulse razvoju niza djelatnosti na otoku, posebno onim povezanim s hotelijerstvom, gastronomijom i specifičnom poljoprivredom.

Integriranost i uspjeh projekta Pag Outdoor rezultat je, višepartnerskog, zajedničkog udruživanja otočnih turističkih zajednica TZG Novalje, TZG Paga, TZO Kolan, TZO Poveljana i TZ Stara Novalja na razvoju projekta, a uslijedila je i potpora Ministarstva turizma i sporta koje je osiguralo financijska sredstva za provođenje projekta.

S obzirom da je Pag jedini otok koji se nalazi u dvije županije, naglasak je bio na posebnostima i identitetu obje županije, ali i kroz sva njegova obilježja pokazati koliko je Pag koloritan i osebujan otok. Budući da je teritorijalna podjela otoka znala predstavljati u pojedinim situacijama prepreku pretvoreno je u komparativnu prednost na zanimljiv i privlačan način. Za uspjeh projekta Pag Outdoor ključno je bilo udruživanje svih otočnih turističkih zajednica i stvaranje jedinstvene destinacije cijelog otoka Paga.

Ulaganjima u okviru operacija ITP-a višesektorskim pristupom stvorit će se prilike za daljnja ulaganja otočnih dionika osobito prema aktivnostima jačanja ljudskih potencijala, unaprijeđenog djelovanja javno-društvene infrastrukture osobito organizacija civilnog društva, digitalizaciji te unaprjeđenju dostupnosti i kvalitete poduzetničke infrastrukture, poduzetničkih potpornih institucija i ostalih usluga javnog sektora na području otoka te će se tom prilikom, kako bude moguće, koristiti međunarodne, nacionalne, regionalne i lokalne izvore financiranja.

Postojeću, uspješnu, poduzetničku klimu i potencijal potrebno je dodatno poticati kroz povezivanje sa ostalim gospodarskim granama, turizmom i poljoprivredom te sustavno raditi na boljoj integraciji poljoprivrednih proizvoda u sektor turizma, posebice razvojem novih oblika turizma (npr. cikloturizma) kako bi se unaprijedila poslovna i javna infrastruktura na otoku.

Uravnotežen i održiv razvoj otoka prvenstveno polazi od nužnosti za očuvanjem i održivim upravljanjem i korištenjem otočnog prostora. Otočni ekosustavi imaju potrebu za znatnim ulaganjima u zaštitu, a osobito u okviru prilagodbe klimatskim promjenama te zaštititi od prirodnih nepogoda, ali i onih uzrokovanih djelovanjem čovjeka. Značajnu ulogu u navedenim ulaganjima imaju službe civilne zaštite i vatrogastva. Također značajnu ulogu imaju i ulaganja u plavu i zelenu infrastrukturu, očuvanje i prezentaciju otočnog okoliša i prirodne baštine kako bi se očuvao i osigurao gospodarski rast otoka kroz turizam, poljoprivredu i ribarstvo.

U cilju održivog upravljanja, očuvanja i korištenja otočnog prostora aktivnostima ulaganja u rekonstrukciju zgrada (npr. vatrogasnih domova) čija je operativna nadležnost na području Grada Novalje (ili susjedne JLS na otoku ukoliko ulaganje obuhvaća i aktivnost praćenja i nadzora na području dijeljenog teritorija), očekuje se doprinos više pokazatelja ostvarenja (unutar više područja ulaganja).

Primjer višesektorskog ulaganja je Projekt Rekonstrukcija Primorske ulice I. faza. Osnovna svrha projekta je osiguravanje adekvatne prometnice do luke otvorene za javni promet koja se nalazi u lučkom području te je nositelj projekta Lučka uprava Novalja. Drugo ulaganje koje je povezano s Primorskom ulicom je projekt Luke sjever odnosno ribarska luka. Izgradnjom ribarske luke se doprinosi razvoju i unaprjeđenju ribarstva. Uređenjem Primorske ulice će se povećati sigurnost i protočnost vozila čime se doprinosi i rasterećenju ostalih prometnica u gradu te se na taj način unaprjeđuje i kvaliteta turističke ponude.

Ulaganja u izgradnju tržnice i ribarnice, koje je planirano uskoro, doprinjet će poboljšanju plasmana poljoprivrednih proizvoda i ribe, te bolju dostupnost istih, stanovništvu otoka kao i svim posjetiteljima i turistima na otoku.

Ulaganja povezana s navedenim aktivnostima doprinose i razvoju poduzetničke infrastrukture aktivacijom Poduzetničke zone Prozor-Zaglava te na taj način može se omogućiti prostor za aktivnosti prerade ribe, skladištenja, servis brodova i sl.

Svim navedenim se ostvaruje višesektorski pristup kojim se razvijaju gospodarstvo, ribarstvo, promet, turizam te se poboljšava plasman poljoprivrednih i ostalih proizvoda otoka.

Na temelju analize stanja identificirane su razvojne potrebe i potencijali u domeni gospodarstva kao što su razvoj mikro, malog i srednjeg poduzetništva, razvoj održivog i zelenog turizma te razvoj selektivnih (npr. aktivnog, ruralnog) oblika turizma s ciljem kontroliranog razvoja cjelogodišnjeg turizma, privlačenje i zadržavanje stručnog kadra, u skladu s potrebama lokalnog tržišta rada, uz poticanje mladih za obrazovanje iz strukovnih zanimanja i bavljenje poljoprivredom, povećanje konkurentnosti poljoprivrede i poticanje bolje integracije poljoprivrednih proizvoda u turističku ponudu Novalje radi lakšeg plasmana proizvoda, razvoj zelenog i digitalnog gospodarstva, poticanje razvoja tržišta rada s fokusom na cjelogodišnja radna mjesta.

U razvoju društvene infrastrukture i sadržaja poseban naglasak će se dati na valorizaciju kulturne i prirodne baštine otoka koja uključuje aktivnosti u zaštite kulturne baštine i unaprjeđenja društvene infrastrukture, a sadrži komponentu i prirodne baštine kroz prikaz i zaštitu prirodnih izvora vode te zaštitu i prezentaciju podmorja koje na određenim lokalitetima predstavlja kulturnu baštinu.

Primjer integriranosti između različitih područja ulaganja u sklopu ITP-a za otoke te komplementarnost s ostalim programima jest istovremeno ulaganje u energetske učinkovitost i poticanje korištenja obnovljivih izvora energije prilikom revitalizacije ili izgradnje objekata javne namjene kao što su zgrade ili brownfield lokacije namijenjena za zgrade u kojima bi bile udruge ili pravne osobe čiji je rad i djelovanje značajno za stanovnike u Novalji.

Kod aktivnosti unaprjeđenja poduzetničke infrastrukture vodit će se računa o ozelenjavanju okolnih površina uz primjenu visokih standarda energetske učinkovitosti radi stvaranja ugodnog okruženja za odvijanje poslovnog života i provođenje slobodnog vremena lokalnog stanovništva.

Na području grada Novalje postoji značajan solarni potencijal: prvenstveno na krovovima javnih i privatnih zgrada i kuća te unutar Poduzetničke zone Zaglave – Prozor, u sklopu koje je planirano uređenje solarne zone i izgradnja solarne elektrane u nadolazećem razdoblju.

Stoga, sve mjere energetske učinkovitosti mogu predstavljati horizontalni pristup, odnosno biti uključene u sva infrastrukturna ulaganja. Ta ulaganja su ulaganja u javno društvenu infrastrukturu kao što je infrastruktura u području zdravstva, odgoja i obrazovanja te institucionalne skrbi.

Važan segment, kao horizontalna tema, je korištenje digitalnih tehnologija. Bez obzira da li se radi o zaštiti prirode, društvenoj infrastrukturi, socijalnim uslugama ili energetske učinkovitosti, ulaganje u digitalne tehnologije doprinosi boljim rezultatima ulaganja i većoj dostupnosti istih za korisnike. Važan čimbenik za razvoj digitalnih tehnologija jest razvoj infrastrukture širokopojasnog pristupa internetu.

Ulaganjima se potiče financiranje i drugih komplementarnih mjera i aktivnosti s ITP-om u okviru industrijske tranzicije Jadranske Hrvatske i ostalih programa koje obuhvaća Višegodišnji financijski okvir 2021.-2027.

Mjere i aktivnosti izvan ITP-a koje, među ostalim, obuhvaćaju zdravstvo, odgoj i obrazovanje, poljoprivredu i ribarstvo, komunalnu infrastrukturu i promet će biti obuhvaćene ostalim nacionalnim i EU programima.

U okviru Zajedničke poljoprivredne politike za razdoblje 2023.-2027. i Zajedničke ribarstvene politike i pomorske politike EU-a u razdoblju 2021.-2027. godine kroz Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR) očekuje se doprinos za poljoprivredu i ribarstvo.

Područja ulaganja za zdravstvo i odgoj i obrazovanje najviše će biti vidljivo kroz ulaganja kojima je cilj ojačati kapacitete različitih dionika na otoku i razvoj usluga na lokacijama koje su predmet tih infrastrukturnih ulaganja. Posebno će se posvetiti pažnja korištenju sredstava iz programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027. za razvoj socijalnih usluga, jačanja kapaciteta organizacija civilnog društva i smanjenje rizika od socijalne isključenosti.

U prethodnim vremenima na području Novalje nije bilo iskustava u Interreg projektima, međutim očekuje se sudjelovanje i ulaganja u projektima koji budu dostupni.

Dugoročni učinak integriranog pristupa razvoja cijelog otoka Paga, a posebno dijela koji pripada Ličko-senjskoj županiji bit će vidljiv kroz realizaciju planiranih aktivnosti i projekata koje će biti financirane iz ITP-a i drugih ranije spomenutih izvora financiranja. Za provođenje svih aktivnosti potreban je i veliki angažman nositelja projekata (posebno Grada Novalje) sudjelovanja vlastitim sredstvima kako bi se planirani projekti mogli realizirati i na taj način osigurati održiv i integrirani razvoj otoka.

6. OPIS SUDJELOVANJA PARTNERA U PRIPREMI I PROVEDBI TERITORIJALNE STRATEGIJE

Uredbom o zajedničkim odredbama (CPR), člankom 8., propisuje obvezu provođenja sveobuhvatnog partnerstva i višerazinskog upravljanja u skladu s institucionalnim i pravnim okvirom države. Navedeno podrazumijeva obvezu obalno-otočne županije kao nositelja izrade dokumenta da prije početka izrade TS-a uspostavi radnu skupinu/otočno partnerstvo koja će sudjelovati u cjelokupnom procesu izrade, donošenja te u nastavku i praćenja ishoda postavljenih ciljeva.

Vezano za navedeno župan Ličko-senjska županije je 29. ožujka 2023. godine je donio Odluku o uspostavi Radne skupine/otočnog partnerstva za izradu dopune Plana razvoja Ličko-senjske županije za razdoblje do 2027. godine – Teritorijalne strategije razvoja otoka Ličko-senjske županije (KLASA: 001-01/22-01/02; URBROJ:2125-02-23-2).

Proces uspostave radne skupine/otočnog partnerstva za svaku županiju koordiniralo je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU.

Partnerski pristup se provodi od samog početka izrade TS-a. Na taj način se omogućava vrijeme nužno za izgradnju partnerskih odnosa koji su preduvjet izvedivosti i održivosti intervencija uz osnovno načelo da partnerstvo treba biti što je više moguće uključivo i otvoreno.

6.1. Uspostava radne skupine/otočnog partnerstva

U sastav radne skupine/otočnog partnerstva na razini Ličko-senjske županije uključeni su sljedeće članovi:

- 1 predstavnik nositelja izrade TS-a (Ličko-senjska županija);
- 1 predstavnik JLS na otoku (Grad Novalja);
- 8 predstavnika javnog tijela čijim su djelokrugom zastupljene teme razvoja otoka obuhvaćene ITP-om;
- 5 predstavnika gospodarskog sektora koji djeluje na otoku odnosno doprinosi razvoju otoka;
- 2 predstavnika socijalnih partnera koji djeluje na otoku odnosno doprinosi razvoju otoka;
- 14 predstavnika organizacija civilnog društva čijim su djelokrugom zastupljene teme razvoja otoka obuhvaćene ITP-om;

Članove radne skupine/otočnog partnerstva imenovao je odlukom župan Ličko-senjske županije na prijedlog regionalnog koordinatora, Javne ustanove Razvojne agencije Ličko-senjske županije LIRA-e, uz prethodnu suglasnost Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU (08. ožujka 2023. godine).

Temeljem Odluke o uspostavi radne skupine/otočnog partnerstva za izradu dopune Plana razvoja Ličko-senjske županije za razdoblje do 2027. godine - Teritorijalne strategije razvoja otoka Ličko-senjske županije, od 29. ožujka 2023. godine imenovani su članovi i zamjene članova od strane 31 (trideset jedne) imenovane institucije.

Institucije koje imaju članove i zamjene članova u radnoj skupini/otočnom partnerstvu su:

1. Ličko-senjska županija,
2. Grad Novalja,
3. JU Razvojna agencija Ličko-senjske županije – LIRA,
4. PC Ragan,
5. Gradski muzej Novalja,
6. Centar za kulturu Grada Novalje,
7. Arburoža d.o.o. Novalja,
8. Komunalije d.o.o. Novalja,
9. Lučka uprava Novalja,
10. TZ Grada Novalje,
11. Hrvatske šume d.o.o.-Uprava šuma Podružnica Gospić,
12. JU za zaštitu i očuvanje prirode Ličko-senjske županije,
13. Prudentia d.o.o. Novalja,
14. Hoteli ML d.o.o. (Hotel Olea) Novalja,
15. Županijska komora Otočac,
16. Obrtnička komora Ličko-senjske županije,
17. Hrvatski zavod za zapošljavanje Područni ured Gospić, Ispostava Novalja,
18. Hrvatski zavod za socijalni rad - Područni ured Senj,
19. Dom zdravlja Novalja,
20. Dječji vrtić Carić Novalja,
21. OŠ A.G. Matoša Novalja,
22. Vatrogasna zajednica Grada Novalje,
23. Vatrogasna zajednica Ličko-senjske županije,
24. HGSS stanica Gospić,
25. Stožer civilne zaštite Grada Novalje,
26. Zajednica sportova grada Novalje,
27. Udruga Lička ekološka akcija (LEA),
28. Udruga Hrvatskih Branitelja veterana Domovinskog rata Novalja,
29. Udruga Providenca Novalja,
30. Udruga Zaglava Novalja,
31. LD Jarebica Novalja.

Prilikom formiranja radne skupine/otočnog partnerstva vodilo se računa o stručnosti članova te o njihovoj ravnomjernoj zastupljenosti po svim temama od značaja za ITP za otoke.

Također se kroz sastav radne skupine/otočnog partnerstva nastojalo pokriti sve potrebe i potencijale otočnog područja u Ličko-senjskoj županiji, a minimalno vezano uz spomenute indikativne operacije ITP-a za otoke.

Radi osiguravanja *bottom-up* pristupa rješavanju lokalnih problema otočnog područja, na razini predstavnika lokalne zajednice uključeni su predstavnici koji su upoznati s potrebama i potencijalima otočnog područja te koji raspolažu znanjem i praktičnim iskustvom u projektima i inicijativama usmjerenima k razvoju otoka.

6.2. Rad i zadaće Radne skupine/otočnog partnerstva

Zadaci radne skupine/otočnog partnerstva u fazi pripreme TS-a su:

- savjetovanje, konzultiranje i davanje mišljenja tijekom pripreme TS-a;
- predlaganje i odabir područja ulaganja u okviru TS-a

Radna skupina/otočno partnerstvo sudjeluje u procesu pripreme, izrade i donošenja TS-a, a njegov se rad nastavlja kroz praćenje zadanih ciljeva i očekivanih ishoda tijekom provedbe TS-a. To znači da radna skupina/otočno partnerstvo ima ključnu ulogu u odabiru područja ulaganja koje će biti podržane za financiranje u okviru ITP-a za otoke, ali i daljnjem praćenju provedbe kroz periodično izvješćivanje članova radne skupine/otočnog partnerstva od strane nositelja TS-a o statusu provedbe i značajnijim izmjenama samog dokumenta.

Poslovníkom o radu koji je usvojen na sjednici održanoj 03. svibnja 2023. godine (KLASA: 973-01/23-01/01; URBROJ: 2125-66-03-23-2) uređen je opis djelovanja i plan rada radne skupine/otočnog partnerstva.

Članovi radne skupine/otočnog partnerstva u svom će se radu rukovoditi načelom konsenzusa, načelom jednakosti i načelom transparentnosti, tako da su sve uključene strane potpuno informirane i upoznate s aktivnostima koje pojedina skupina poduzima u svom radu. Svi članovi Radne skupine/otočnog partnerstva ravnopravni su u iznošenju vlastitih stavova pri donošenju odluka.

Članovi radne skupine/otočnog partnerstva sudjeluju u ključnim fazama izrade TS-a s naglaskom na rješavanje sljedećih ključnih pitanja:

- definiranje razvojnih potreba i potencijala,
- definiranje mjera koje pridonose operacijama ITP-a za otoke,
- definiranje modela integriranog pristupa rješavanju utvrđenih razvojnih problema.

Od članova se očekuje aktivno sudjelovanje uz korištenje svog znanja, stručnosti i informacija u svrhu ostvarenja kvalitetnog doprinosa djelovanju radne skupine/otočnog partnerstva.

Radna skupina/otočno partnerstvo ima predsjednicu i zamjenicu predsjednice koja je zamjenjuje u slučaju spriječenosti. Zamjenica predsjednice ima sva prava i dužnosti predsjednice. Predsjednicu i zamjenicu predsjednice radne skupine/otočnog partnerstva imenuje župan u sklopu iste Odluke o imenovanju članova.

Dužnosti predsjednice (zamjenice predsjednice) radne skupine/otočnog partnerstva su:

- predlaganje dnevnog reda sjednice putem regionalnog koordinatora,
- sazivanje sjednica radne skupine/otočnog partnerstva putem regionalnog koordinatora,
- predsjedava i rukovodi sjednicama Radne skupine/otočnog partnerstva,
- potpisuje dokumente izrađene od strane Radne skupine/otočnog partnerstva te ovjerava zapisnike s održanih sjednica,
- ostalo po potrebi rada radne skupine/otočnog partnerstva.

Sva administrativna komunikacija vrši se elektroničkim putem (putem e-pošte). Poslovníkom o radu komunikaciju putem e-pošte smatra oblikom pisane komunikacije. U slučaju da

dokumentacija mora biti potpisana, fizički dokumenti moraju biti skenirani i potom poslani e-poštom.

JU Razvojna agencija Ličko-senjske županije-LIRA je tijelo zaduženo za administrativne i stručne poslove vezane uz organizaciju rada radne skupine/otočnog partnerstva.

Radna skupina/otočno partnerstvo donosi odluke na sjednicama glasovanjem natpolovičnom većinom nazočnih članova. U slučaju istog broja glasova za i protiv, odlučuje glas Predsjednice.

JU Razvojna agencija Ličko-senjske županije-LIRA sve relevantne informacije o radu radne skupine/otočnog partnerstva objavljuje na svojim mrežnim stranicama.

Sukladno najavi na I. sjednici Radne skupine/otočnog partnerstva, Radnoj skupini/otočnom partnerstvu je 19.05.2023. godine elektroničkom poštom dostavljen Nacrt Teritorijalne strategije - dopune Planu razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine radi sugestija i prijedloga važnih za izradu dokumenta.

Radna skupina/otočno partnerstvo je u zadanom roku dostavila prijedloge, komentare i sugestije koje se odnose na analizu stanja kao i na područja ulaganja u Novalji te su isti prihvaćeni i implementirani u sami dokument.

Konačni nacrt Teritorijalne strategije je 20. rujna 2023. u sklopu II. sjednice dostavljen Radnoj skupini/otočnom partnerstvu na suglasnost te je isti jednoglasno usvojen.

7. INDIKATIVNI FINACIJSKI OKVIR

Indikativni financijski okvir daje prikaz financijskih pretpostavki za provedbu operacija, posebnih ciljeva i pripadajućih mjera tijekom razdoblja provedbe Teritorijalne strategije. Financijska sredstva za provedbu operacija osigurati će se u okviru ITP-a kao bespovratna sredstva za dio ulaganja, te kao vlastita sredstva iz Proračuna Grada Novalje, a važni izvori financiranja biti će i Fondovi Europske unije u financijskoj perspektivi 2021.-2027.

Temeljem provedene analize trenutačnog stanja i prepoznatih razvojnih potreba i potencijala za daljnji razvoj Grada, sukladno operacijama ITP-a za otoke, utvrđene su mjere za njihovo ostvarenje i pripadajuće aktivnosti. Sve navedene mjere i aktivnosti usklađene su sa smjernicama Integriranog teritorijalnog programa za otoke 2021.-2027., Planom razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine, Nacionalnim planom razvoja otoka od 2021.-2027., te Nacionalnom razvojnom strategijom 2030.

Za Ličko-senjsku županiju namijenjeno je 8.500.000,00 € bespovratnih sredstava na temelju ITP-a za otoke, raspoređenih u četiri operacije: održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora, unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima, valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima te poticanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije na otocima.

Ukupan procijenjeni iznos projekata Grada Novalje koji bi bili obuhvaćeni ITP-om iznosi 12.170.000,00 €, što premašuje iznos koji je moguće financirati iz ITP-a. Iznos od preostalih 3.670.000,00 € bit će financiran prvenstveno iz vlastitih sredstava, odnosno proračuna Grada Novalje, te iz proračuna Ličko-senjske županije i ostalih nacionalnih i EU izvora financiranja ovisno o dostupnosti tih sredstava.

U tablici u nastavku je prikazan indikativni financijski okvir provedbe operacija i mjera TS-a do 2029. godine.

Tablica 23 Indikativni financijski okvir provedbe operacija i mjera TS-a do 2029. godine

NAZIV OPERACIJE	Mjera za provedbu operacije	Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije u EUR	Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva)	Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)
	Mjera 1: <i>3.2. Potpora razvoju i povećanju učinkovitosti vodovodne i odvodne infrastrukture</i>		69.840,00 €	30.160,00 €
Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora	Mjera 2: <i>8.3. Povećanje dostupnosti i kvaliteta usluga civilne zaštite i drugih službi u sustavu sigurnosti</i>	5.100.000,00 €	698.480,00 €	301.520,00 €
	Mjera 3: <i>9.3. Zaštita prirodnih resursa i očuvanje okoliša</i>		2.793.670,00 €	1.206.330,00 €
	Mjera 1: <i>1.1. Potpora rastu i razvoju MSP-ova poboljšanjem poduzetničke klime i infrastrukture</i>		1.396.835,00 €	603.165,00 €
Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima	Mjera 2: <i>7.1. Poticanje ostanka stanovništva i doseljavanja novih stanovnika poboljšanjem infrastrukture cestovne, društvene</i>	5.950.000,00 €	908.290,00 €	391.710,00 €
	Mjera 3: <i>7.3. Poboljšanje dostupnih površina za slobodne aktivnosti</i>		1.361.395,00 €	588.605,00 €
	Mjera 4: <i>8.2. Povećanje dostupnosti i kvalitete usluga u sustavu socijalne skrbi</i>		489.240,00 €	210.760,00 €
Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima	Mjera 1: <i>9.1. Potpora kulturnim događanjima i očuvanju kulturne baštine</i>	900.000,00 €	628.570,00 €	271.430,00 €
Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima	Mjera 1: <i>3.1. Potpora korištenja obnovljivih izvora energije</i>	220.000,00 €	153.680,00 €	66.320,00 €
	UKUPNO	12.170.000,00 EUR	8.500.000,00 EUR	3.670.000,00 EUR

Izvor: Izradio autor

Iz prikaza je vidljivo da se u prvoj operaciji *Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora* ukupno planira uložiti 5.100.000,00 €, od toga ukupno 3.561.990,00 € iz ITP-a, te 1.538.010,00 € iz vlastitih sredstava.

U drugoj operaciji *Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima* predviđena su ulaganja od 5.950.000,00 €, koja bi se također financirala iz bespovratnih sredstava u okviru ITP-a u iznosu od 4.155.760,00 € te 1.794.240,00 € iz gradskog proračuna Grada Novalje.

Treća operacija koja se odnosi na *Valorizaciju kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima* obuhvaća ulaganje od ukupno 900.000 €, gdje bi se 628.570,00 € financiralo iz ITP-a, a preostalih 271.430,00 € iz vlastitih sredstava.

Posljednja operacija *Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima* odnosi se na ulaganje u iznosu od ukupno 220.000,00 €. Udio financiranja iz ITP-a iznosi bi 153.680,00 €, a iz vlastitih sredstava 66.320,00 €.

U tablici je također detaljno prikazan i indikativni financijski okvir ulaganja za svaku pojedinu mjeru.

8. OKVIR ZA PRAĆENJE PROVEDBE

Ovo poglavlje daje uvid u odgovornosti svih dionika provedbe TS-a, način i dinamiku praćenja provedbe TS-a te obveze izvještavanja u okviru ITP-a.

U provedbu TS-a, bit će uključeni sljedeći dionici: MRRFEU, Središnja agencija za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije (SAFU), Ličko-senjska županija kao nositelj provedbe TS-a (Jedinica za provedbu TS-a), Otočno partnerstvo i Koordinacijski odbor ITP-a.

MRRFEU ima funkciju Upravljačkog tijela (dalje u tekstu: UT) za provedbu ITP-a, dok ulogu Posredničkog tijela za provedbu operacija obavlja SAFU. Funkcije obaju tijela definirane su čl. 6 st. 1 i čl. 9 st. 1 Uredbe o tijelima u sustavu upravljanja i kontrole za provedbu programa iz područja teritorijalnih ulaganja i pravedne tranzicije za financijsko razdoblje 2021.-2027. (Narodne novine, broj 96/2022). MRRFEU u svojstvu UT-a za provedbu ITP-a priprema i objavljuje pozive na dodjelu bespovratnih sredstava, dok SAFU kontrolira i odobrava korisnikove zahtjeve za nadoknadom sredstava temeljem Ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava.

Ličko-senjska županija uspostavlja Jedinicu za provedbu TS-a kao operativno tijelo koje će biti odgovorno za koordinaciju provedbe TS-a. Jedinicom za provedbu TS-a će upravljati voditelj, a njen zadatak će biti administrativna i tehnička podrška vezana uz operativnu provedbu TS-a sukladno zadanom planu provedbe TS-a. Surađivat će i komunicirat s potencijalnim prijaviteljima projekata, korisnicima ugovora, Otočnim partnerstvom, stručnjacima i relevantnim tijelima koji su uključeni u provedbu TS-a te drugom zainteresiranom javnošću. Jedinica za provedbu TS-a će zaprimati projektne prijedloge s područja otoka unutar županije prije prijave na poziv te ih predstavljati Otočnom partnerstvu radi dobivanja suglasnosti na iste. Također, organizirat će sastanke i poticati konzultativni proces prilikom provedbe TS-a sa svim tijelima/dionicima koji sudjeluju u provedbi TS-a te usko surađivati s MRRFEU, sudjelovati u radu Koordinacijskog odbora ITP-a i izvještavati o provedbi TS-a.

Uloga Otočnog partnerstva nastavit će se i u provedbi TS-a. Otočno partnerstvo će imati aktivnu ulogu u praćenju provedbe TS-a koje će mu biti omogućeno kroz periodično izvještavanje od strane Jedinice za provedbu TS-a. Otočno partnerstvo će pratiti napredak u provedbi TS-a, davati suglasnost na značajnije izmjene TS-a, davati suglasnost na projektne prijedloge zaprimljene od strane Jedinice za provedbu TS-a te predlagati poboljšanja u načinu provedbe TS-a. Predstavljat će stavove otočnih dionika oko najvažnijih pitanja vezanih uz provedbu TS-a. Radom Otočnog partnerstva osigurava se kontinuirana zastupljenost i informiranost otočnih dionika o napretku provedbe sukladno principima dobrog upravljanja.

U svrhu praćenja, nadzora i usmjeravanja provedbe ITP-a uspostaviti će se Koordinacijski odbor ITP-a. Koordinacijski odbor sačinjavat će predstavnici MRRFEU-a, SAFU-a te predstavnika županija i Jedinica za provedbu TS-a. Ulogu Tajništva Koordinacijskog odbora ITP-a obavljat će MRRFEU. Koordinacijski odbor ITP-a sastajat će se jednom godišnje, a po potrebi i češće, pri čemu će se očitovati na dostavljene izvještaje o provedbi TS-a te moguće prijedloge izmjena TS-a. Primarna zadaća Koordinacijskog odbora ITP-a je pratiti napredak provedbe TS-ova, donositi zaključke o uspješnosti provedbe i aktivnostima koje je potrebno poduzeti kako bi se osiguralo efikasno postizanje ciljeva TS-ova i ITP-a u cjelini.

Praćenje provedbe TS-a obavlja se s ciljem provjere je li stvarna provedba TS-a u skladu s predviđenim planom provedbe te hoće li prethodno postavljen skup ciljeva biti ispunjen u planiranom opsegu i vremenu. Praćenje provedbe TS-a obuhvaća financijski i fizički napredak provedbe TS-a, mjeren kroz doprinos pokazateljima ostvarenja i rezultata.

Za teritorijalne strategije, praćenje provedbe i izvještavanje provodit će se na trima razinama:

- ❖ **Projektna razina** - Korisnik (potpisnik ugovora) prema Posredničkom tijelu za provedbu operacija (SAFU). Izvještavanje na ovoj razini definirano je ugovorom o dodjeli bespovratnih sredstava,
- ❖ **Razina TS-a** – Jedinica za provedbu TS-a je obveznik izvještavanja o provedbi TS-a prema Otočnom partnerstvu i MRRFEU,
- ❖ **Programska razina** - MRRFEU izvještava o napretku ITP-a prema Europskoj komisiji.

Jedinica za provedbu TS-a zadužena je za prikupljanje podataka o provedbi TS-a, i to na razini pojedinačnih projekata/ugovora. Korisnici ugovora redovno obavještavaju Jedinicu za provedbu TS-a o stanju projekata. Usporedno, o provedbi projekata, sukladno potpisanom Ugovoru, Korisnici izvještavaju i SAFU. Temeljem povratnih informacija Korisnika, Jedinica za provedbu TS-a kontinuirano prikuplja podatke te ih sistematizira dvaput godišnje, kroz dva šestomjesečna izvještaja. Jedinica za provedbu TS-a šestomjesečne izvještaje daje na suglasnost Otočnom partnerstvu, a zatim, uz suglasnost Otočnog partnerstva, na uvid i odobrenje MRRFEU. MRRFEU po primitku izvješća organizira sastanke Koordinacijskog odbora ITP-a.

Praćenje provedbe TS-a, pravila i rokovi izvještavanja te format i sadržaj izvješća bit će detaljnije uređeni Sporazumom o provedbi TS-a.

POPIS SLIKA

Slika 1 Ličko-senjska županija	2
Slika 2 Granice grada Novalja s pripadajućim naseljima	3
Slika 3 Grad Novalja.....	3
Slika 4 Poduzetnička zona Čiponjac Slika 5 Poduzetnički inkubator Ragan	22
Slika 6 Aglomeracija Novalja.....	45

POPIS GRAFIKONA

Grafički prikaz 1 Prikaz broja stanovnika po naseljima Grada	7
Grafički prikaz 2 Poslovni subjekti grada Novalje	20
Grafički prikaz 3 Prilog tablici - Razina dolazaka i noćenja turista u gradu Novalji	29

POPIS TABLICA

Tablica 1 Podjela otoka i otočića Ličko-senjske županije	5
Tablica 2 Unutarnji i inozemni migracijski saldo Grada Novalje kroz godine	8
Tablica 3 Prirodni prirast na području Grada tijekom 2011. - 2022.....	8
Tablica 4 Udruge i organizacije civilnog društva koje djeluju na području grada Novalje	10
Tablica 5 Prosječni dohodak i prihod te stopa nezaposlenosti za RH i LSŽ, 2014. – 2016... ..	19
Tablica 6 Poslovanje poduzetnika na području grada Novalje, 2018. - 2021.....	21
Tablica 7 Broj i veličina MSP-ova na području grada Novalje, 2016. – 2021.....	21
Tablica 8 Glavne prilike za pet prioriternih industrija u Jadranskoj Hrvatskoj	23
Tablica 9 Razina zaposlenosti u pravnim osobama i stopa registrirane nezaposlenosti u RH i LSŽ, 2017. – 2022.	25
Tablica 10 Razina nezaposlenosti u RH i Gradu Novalji, 2011. – 2021.	26
Tablica 11 Razina dolazaka i noćenja turista u Gradu Novalji, 2017. - 2022. godina	29
Tablica 12 Kapaciteti (vrste objekata), dolasci i noćenja u gradu Novalji 2022. godine	30
Tablica 13 Kapaciteti (vrste objekata), dolasci i noćenja u gradu Novalji do 15.06.2023. godine.....	30
Tablica 14 Kulturna dobra grada Novalje.....	34
Tablica 15 Energetska obnova zgrade Gradskog muzeja	51
Tablica 16 Pokazatelji ostvarenja i rezultata 1.operacije ITP-a.....	57
Tablica 17 Mjere 1.operacije ITP-a	58
Tablica 18 Pokazatelji ostvarenja i rezultata 2. operacije ITP-a.....	62
Tablica 19 Mjere 2. operacije ITP-a	63
Tablica 20 Pokazatelji ostvarenja i rezultata 3. operacije ITP-a.....	66
Tablica 21 Mjere 3. operacije ITP-a	66
Tablica 22 Pokazatelji ostvarenja i rezultata 4. operacije ITP-a.....	68
Tablica 23 Mjere 4. operacije ITP-a	68

Impressum

NOSITELJ IZRADE

Ličko-senjska županija

KOORDINATOR IZRADE

JU Razvojna agencija Ličko-senjske županije – LIRA

Grad Novalja

TEHNIČKE I METODOLOŠKE SMJERNICE ZA IZRADU

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Uprava za otoke

SAVJETODAVNO TIJELO

Radna skupina/otočno partnerstvo Ličko-senjske županije

Partnersko vijeće Ličko-senjske županije

Gospić/Novalja, 2023. godina